Wojciech Hebel.
Antoni Łaski.
Stan. Turaski.
Walery Janiszewski
Stanisł Żukowski.
Józef za Julian Taryn.
Ernest Dobrowolski
Hippolit Znamierowski
Antoni Dobrowolski

Alex. Komarnicki.

Pars V. De jure hereditatum

Caput 1. praecognoscenda

§. 1. juris hereditatum notio et ambitus p. 451–452.
§. 2. ad hereditat. capiendam qui vocantur p. 457.

Caput 2. De successione in jus universum ex l. XII. Tab. et Ed. praet.

§. 1. succeditur vel ex test. vel ab intest. p. 459.
§. 2. de iis qui ab intestato succedebant p. 460.
§. 3. bonorum possessionis notio p. 461.
§. 4. bonorum poss. quotuplex est p. 461.
§. 5. de hereditate civis ingenui ab intest. cap. 462.
§. 6. de heredit. libertor. ab intest. cap. p. 464.
§. 7. bonor. poss. est vel cum re, vel sine re, vel nulla p. 466.
§. 8. quomodo hoc jus succed. mutatum sit per Sta et constit. princip. p. 467.

Cap. 3. de Testamentis

§. 1. qui et a quo per test. heredes inst. poss. p. 468 474.–477.
§. 2. de jure accrescendi p. 478.
§. 3. de substitutionibus p. 469. p. 478.–479.
§. 4. de testamento solenni p. 470.
§. 5. de test. scripto p. 471.
§. 6. de test. nuncupativo p. 472.
§. 7. de test. publico p. 472.
§. 8. de testamentis imperf. sive privileg. p. 472.
§. 9. de Codicillis p. 473.

Caput 4. Rumpitur testamentum

§. 1. vel ipso jure p. 473.
§. 2. vel per testam. p. 474.

Caput 5. de successione in rem singularem

§. 1. legatum quid sit et quomodo legabatur p. 479. 482.
§. 2. praelegatum quid p. 480.
§. 3. quantum legare licuit p. 480. et quae res poterant legari p. 481. i 482. (potowe)
§. 5. de jure accrescendi in legat. p. 481.
§. 6. de forma legatorum p. 483.

Caput 6. de Fideicommissis

§. 1. fideicommissorum notio p. 485.
§. 2. fideicommissum quomodo petebatur p. 486.
§. 3. de eo quod inter heredes fiduciarium et fideicommissar. intercedebat p. 487.

Caput 7. de iis quae heredit. capiend. adnectuntur

§. 1. de mortis causa donat. p. 487.
§. 2. de libertate testam. relicta p. 488.
§. 3. de die p. 488.
§. 4. de modo p. 488.
§. 5. de causa sive condit. p. 488. 489.
§. 6. de demonstr. p. 489.

Caput 8. Quomodo success. ab intest. mutarint Just.

§. 1. de eo quod per jus Antejust. in hac re mut. est p. 489.
§. 2. de mutat. per N. 118. p. 491.
§. 3. extra ordin. qui secund. eand. N. succedeb. p. 492.

Caput 9. Contra test. quomodo succedebatur

§. 1. historia Querelae inoff. p. 492.
§. 2. de port. legit. p. 493.
§. 3. suus heres ex quib. caus. poterat olim in test. praeteriri p. 493.
§. 4. Ex quib. secund. N. 115. p. 494.
§. 5. quando etsi act. Q. inof. competeret ei queri ante N. 115. non potuit p. 494. (karta odsyłacza odwrócona)
§. 6. Ex quibus poss. N. 115. ibid.

Caput 10. Quomodo declarare debebat heres animum sibi esse heredit. habendi.

§. 1. cretio quid sit et quotuplex p. 496.

§. 2. quid aquilio hereditat. p. 496.
§. 3. de sic dicto beneficio inventarii p. 497.

Cap. 11. Quomodo heredit. ad alios transferebatur

§. 1. De Transmissione p. 498.
§. 2. quis alieno nomine heredit. petere pot. p. 498.
§. 3. quis quod hereditatem per cessionem acceperit agere quit p. 499.

Nie wiedzą nic o Cogn. prawa XII. Tabl.

F Niektórzy utrzymują więc: że pochodzący z tego samego rodu n.p. krewni collaterales nazywają się gentiles; należący zaś do pewnej liczby, stanowiącej zakres w rodzie całym, czyli należący do familii nazywają się agnati. Jest to fałszem. Prawo mówi proximi agnati, lecz nie proximi gentiles; w linii zaś collateralnej powinni bydź podług ich twierdzenia proximi gentiles i gentiles remoti.

używali przymianie trwałego lub osobnego nazwiska: osoby, rodu, familii n. p. Publius, Decius Mus; do tego dodawano przydomek n. p. Cn. Cornelius, Scipio, Africanus. Niektórzy więc mówią iż może się tak rozrodzić familia, że potomcy w dalekim stopniu nie mogą często udowodnić, jakim sposobem pochodzą z familii, niebędąc w stanie jak tylko nazwiskiem rodowym okazać, że należą do gens n. p. spytawszy się którego z Kornelius[z]ów skąd ma nazwisko Cornelius? – nie będzie mógł dowieść że należy do familii tej lub owej, a zatem że się zrzeka sukcessyi stopnia 1, lub 2, że tylko chce być w stopniu 3. umieszczony. – Tego dowieść nie można, ponieważ często znajdziemy cognomen i nomen tegoż zakończenia n. p. M. Servius Sulpicius. Czy ten do gens Servia czy do Sulpicia należy? (Brisson s. v. Cognomen). Niektórzy używali cognomen za nomen lub praenomen n. p. Plinius Secundus Forcell. s. v. cogn.

I Podziela więc Hugo gentiles co do nazwiska 1, na gentiles 2, gentilicii, o których jest wzmianka w Coll. L. M. et R. XVI. 2. jest to jedyne miejsce gdzie jest wzmianka o gentiliciis i w §. 4.

familiam. Quapropter alii dixerunt: illos putari gentiles, quibus *idem cognomen* sit, illos vero adgnatos, sive homines ejusdem familiae, quibus sit *idem nomen.* ǂ Haec definitio accuratior esset, si sciremus diligenter observatum fuisse a scriptoribus Romanis discrimen cognominis et nominis. Chladenius, ut alios omittam (De gentilit. Veterum Romanorum Lipsiae 1742) gentiles eos esse putat, qui affinitate sint conjuncti, sed adeo remoti a stirpe, ut post longam seriem rerum nullo modo possint probare eam affinitatem nisi communi nomine. Hugo (R. RGesch. §. 115.) distinguit inter gentilitatem passivam et activam; putat enim omnia explicita fore, si observaverimus: posse succedere patronum liberto suo, nunquam vero eum patrono, cum passivus, ut ille ait, gentilis sit.

Utraque opinio tam Chladenii quam Hugonis displicet. Quid enim, probabitne Chladenius jam tempore XII. Tabular. adeo magnum numerum fuisse gentilium et familiarum, ut investigare illi non possent, stirpem ex qua originem ceperint? Quod si Chladenius contendat: saltem gentem unam id expertam esse, eo ipso refutabitur, cum sciamus, Decemviros conscripsisse leges XII. Tabular. in gratiam omnium civium, rationemque unius gentis habuisse, putari nequeant. Opinioni Hugonianae ipsa vo-

ǂ Patricios in gentes descriptos fuisse constat. Et si jus gentilitatis spectes, vox illa non nisi ad patricios pertinet (Liv. X. 7.). Attamen vel sic duplex est verbo significatio, altera angustior, altera latior. Et prior quidem sic constitui posse videtur, ut gens sit universitas familiarum, quibus est communio nominis, sacrorum successionis. Posterior etiam eos complectitur, qui, sive liberti, sive clientes, in patrocinio ipsarum familiarum sunt. Quod autem sub appellatione gentis nonnunquam et libertos clientesque gentis comprehensos fuisse dico movent me Labeo (apud Gell. XV. 27.) Livius II. 56. (Zachariae l.c. p. 12.13.). Es trat nun wohl die ganze gens Octavia in den Plebejerstand (Sueton. Octav. Aug. 2.), so L. Minucius Augurinus, und so der berüchtigte [?] Clodius, und Ciceros Schwiegersohn Dolabella (Sigon. de Antiq. jur. civ. Rom. I. 7.).

cabula passivae et activae gentilitatis obest, cum ejusdem nominis gens apud nullum scriptorem occurrat. Immo exstat definitio Servii Sulpicii gentilium (apud Ciceronem in Topicis cap. 6) in qua nulla ~~mentio~~ gentilium activorum et passivorum. Verba Ciceronis adscribo: „gentiles sunt qui „inter se eodem nomine sunt; qui ab ingenuis ori„undi sunt; quorum majorum nemo servitutem „servivit; qui capite non sunt deminuti." Non possumus itaque facere quin assentiamur Niebuhrio (l. c. T. I. p. 229. sqq.) dicenti: gentiles vocatos esse eos qui eadem sacra procurarent, ita, ut si *plurimae familiae* convenerint ad procuranda eadem sacra, *unam gentem* componerent. Gentiles itaque affinitate secum juncti non erant, sed solum sacris et jure hereditario. Unde patet quid sibi vellent patricii Romani cum dicerent (apud Livium X. 8.) „se solum gentes „habere." Quod multi recentiorum non intellexerunt, licet facilis sit res intellectu: solum patricios gentes olim habuisse, cum plebej jus procurandorum sacrorum antiquissimis temporibus non haberent. Ad hoc referuntur sacra gentilicia. Quapropter etiam illi appellabantur a Scriptoribus Ecclesiasticis gentiles, qui inhaerebant idololatriae, sive sacris procurandis quae a majoribus acceperant. Quo tempore instituta sit consuetudo illa gentilium quo ad jus he-

sum discrimen fi

Non ignoro definitionem gentis a Cicerone propositam cum neutra (cf. p. anterior comp.) convenire. At Cicero non ad jus, sed ad usum loquendi vulgarem respicit. (Zachariae l. c. p. 13.)

[; ipsi sibi leges condebant, ipsique statuebant, ~~quod~~ in sua gente observarentur, (v. auctores apud Dirksen II. § 90.) poenasque ~~corporis~~ suis ~~membris~~ irrogabant, ut de Julio Caesar testatur id Suetonius in Julio c. 1.

_rem iuncta censetur. – Quota generatione remotior persona ex iis, de quarum cognatione quaeritur, distat a comuni
stipite, eodem gradu alteri iuncta censetur.

† Dopóki nie bardzo rozrodziły się familie Rz. i stósownie do rozkazu Rządu nie przyymowano sacra peregrina, mniey się zdawało uciążliwém **iedney** familii iako **bogatszey**, też same odbywać sacra **przez nią samą**. Lecz po emancypowaniu dzieci i rozdrobnieniu maiątku, kiedy każdy fil. fam. musiał przeiąć całkowite sacra swego oyca (bo iakże czcić swych bogów?) widziano potrzebę, tegoż liczba familii nawet obcych były miały też sacra, w iedno. Za czasów tey odmiany można naznaczyć XII. Tabl. gdy zwyczaiem widziemy że i po tych XII. Tabl. był stan gentilitat. u Ateńczyków iak dawniey. Otóż różnica praw Solona i Xorów! Azeby zapobiegać formowaniu się klubów familiynych, postanowił w 100 lat po Solonie Clisthenes podzielić do gens różnorodne familiie, co iuż przed nim Decemwirowie uskuteczniali.

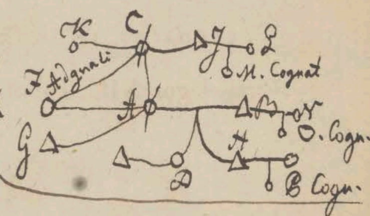
† U Ateńczyków znaczy gens to co u Rz. famil. przez to co gens, nieskłaniany w cyrkule iednym obywatele razem odprawiali sacra.

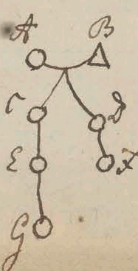
† Wypada teraz podać tablicę pokrewieństwa (Hugo §. 71.). Krewni ze strony matki i oyca dzielą się na 4. linie; na **dwie** linie **wprost**. wstępni zstępni (ascendentes descendentes), i dwie uboczne (collaterales). Linia wstępnych i zstępnych i ubocznych poddziela się in infinit, a z tych znowu każda wielką liczbę krewnych zaymować może. Dla okazania tego dosyć wspomnieć o stopniach przecież tak ascendentów iak descend. Chcąc okazać w iakim stopniu iest kto pokrewieństwa, wypada policzyć stopnie od rodu tego, którego się kto mniema być krewnym

Prawo kanoniczne odstępuie tey rachuby w stopniach co do linii ubocznych. Nie uważa bowiem bliskości stopni z linii generacyinych, lecz o ile generacyy od wspólnego poprzednika są od siebie osoby oddalone, o tyle z sobą spokrewnionemi. Jeżeli zaś na iedney stronie więcey stopni generacyynych niż na drugiey, to i w tenczas bliższość pokrewieństwa zachodzi n.p. F iest spokrewniony z E w stopniu drugim F z G. w stopniu trzecim.
quota generatione alterutra persona ex iis, de quarum cognatione queritur, distat a stirpe communi, eodem gradu altera (?) cognatio.

Wstępni.
H 448.
G 1014.
F 80.
E 32.
D 12.
C 2,
A — B
a
b
c
d
e
f
Zstępni.

Licząc rozwodzenie familii na kollateralnych bliższych i dalszych.

* Jakże to pogodzić De Orat. I. 39. inter Marcellos et Claudios patricios centumviri judicarunt,
cum Marcelli ab liberti filio stirpe, Claudii patricii ejusdem nominis hereditatem, gente
ad se rediisse dicerent; wiemy także o gentis enuptio Feceniae Hispalae; Plinius (33. 1.) nazywa
niewolników gentiles dominorum; Cicero (Quaest. Tuscul. gdzie?) nazywa Serviusza Tulla swoim gen
tilis. Jakże to pogodzić? z tych słów: vos solum gentes habetis. Nosić cudze imie, a być
z imienia tego, wiele jest różnem. I u nas dawniey nie każdy który był przypuszczony do herb
Mattachowskich i nosił ich imie, należał do ich familii i spadku. Przypuszczony u Rz. do pa
był gentilis lecz tylko na pozor, bo nie mógł należeć do sukcessyi pana. Ale czyż też nie będ
Hugonowski podział gentiles na activi, passivi? nie bo oni do sukcessyi pana jako genti
nie należeli, równie i pan jako gentilis, lecz jako ich patron. To potwierdza Festus: genti
lis dicitur et ex eodem genere ortus et is qui simili nomine appellatur. Mieli gentes
patric. i pleb. promiscue; lecz i osobno patric. a osobno pleb. cf. Liv. VII. 1. s. v. gentilis.

§. 1. succeditur vel ex testam. vel ab intestato.

Der Code civil kennt eigentlich nur Ver-
mächtnissen oder
keinen Erbeinsetzung
Burchardi Grundz. p. 38.

reditarium, hucusque expeditum non est. Equidem putaverim olim non stricte observavisse hoc Romanos, sed primum per leges XII. Tabular. accuratius apud eos id esse definitum. Nam etiam apud Athenienses, talis conditio gentilitatis (cf. Auctores apud Niebuhrium l. c. T. I. p. 229.) primum post confusionem illam stirpium a Clisthene, observabatur. Deprehendimus itaque apud eos homines ex *diversa gente* adscriptos *pago diverso* (Demosthenes in Neaeram p. 520. p. 525. p. 526. p. 532. Contra Boeotum p. 638. p. 640. ed. Basil H. Wolfii.). De gentilibus cf. Festus s. v. *gens*, *gentilis*, Livius VII. 1. Coll. L. M. et R. XVI §. 4. §. 3.

Livius ~~(IV. 29.)~~ adhuc observat discrimen inter familiam et gentem, sed ignorant illud scriptores eum sequentes (v. c. Plinius H. N. XXXIV. 38. Macrob. I. 16.); quia sub Imperatoribus haec res in desuetudinem abiit (Coll. L. M. et R. XVI. 2. 4.), exstinctis familiis patriciis. Quod autem restituti non sint gentiles ab Alexandro Severo, immerito culpatur ab Chladenio Ulpianus.

De successione in jus universum ab intestato ex lege XII. Tab. et Edicto praetorum 13.–18.

C A P U T ~~XXXI.~~ 2.

Inst. II. 10–25. III. 1–13. Gaius II. 97. 289. III. 1. 87. Ulp. XX. XXIX.

Hereditas, Bonorum possessio.

Cum leges XII. Tabular. id jus quod more

Widziemy z tey tablicy że osoby A do wstępnych krewnych należy C. do kollateralnych należy w stopniu bliższym I brat, w stopniu bardziey oddalonym K stryj. — W drugim pokoleniu osoby D będzie ascendent A. Kollateralna bliższa H siostra, w stopniu oddalonym F stryj. cf. fr. 1. 10. D. de gradib. et affinib.

et consuetudine ab antiquissimis temporibus apud Romanos valebat, complectantur, suspicari licet hoc modo dispositum fuisse circa hereditates capiendas illo tempore, quo post conditas XII. Tabular leges dispositum esse scimus. Duplex valebat institutio heredis: vel *Testamento*, vel si haec defuit, *Lege*. Successio rursus per testamentum variis modis fiebat, quibus pro lubitu cives Romani utebantur, de quibus haec apud Gajum (in Comment. II. 101.) deprehendimus: „Testamentorum genera initio duo fuerunt, nam „aut *calatis comitiis* faciebant, quae comitia bis „in anno, testamentis faciendis destinata, erant, „aut *in procinctu*, id est cum belli causa ad pu„gnam ibant; procinctus est enim expeditus et „armatus exercitus. Accessit deinde tertium ge„nus testamenti, quod *per aes et libram* agitur, „scilicet per mancipationem, qua si quis su„bita morte urgebatur, amico familiam suam, „id est patrimonium suum, mancipio dabat, „eumque rogabat, quid cuique post mortem „suam dari vellet." (Hugo R. RGesch. §. 107. 212.).

Sequentes opinionem Niebuhrii de origine Romanorum, non dubitamus affirmare: testamento in calatis comitiis solum patricios fuisse olim usos, per mancipationem vero solum plebejos. Legibus XII. Tabular. conditis, ad libitum cuique

‡ calatis condita; nec tamen jure communi, sed sic demum testari licuit, si quis detestatione sacrorum solenni ex familia exiisset. 2, Duodecim tabulis demum cuilibet patrifamilias jus testandi liberrimum concessum est. 3, Qua potestate cuilibet patrifamilias permissa, non erat, quod detestatio sacrorum, testamenti condendi gratia, amplius fieret. — — Ceterum in carmine legis, quam XII. Tab. restitui, verba: <u>Testamenti ergo</u>, hoc sibi volunt, licuisse per hanc legem aliis de caussis v.g. arrogationis ergo, sacra detestari (Zeitschrift II. p. 401.). Etenim Servius Sulpicius, qui librum de sacris detestandis scripsisse traditur, vix data opera de hoc argumento expositurus ferat, nisi suo adhuc aevo detestatio sacrorum in usu fuisset. (Zachar. l.c. p. 42. 43.).

10

† Nie można temu zaprzeczyć, im bardziej wglądamy w rzecz

† Pierwszego sposobu i trzeciego używali w pokoju, drugiego w czasie wojny. Zwoławszy lud kilku wyjawiał
swą wolę wyrażając go, ażeby zaświadczył, że to jest ostateczna wola jego którą napisał. Spisawszy
więc tylko testament przychodził przed lud mówiąc: haec ut in his tabulis cerisve scripta
sunt, ita do, ita lego, ita testor, itaque vos Quirites testimon perhibetote (Ulp. XX. 9.).
Jeżeli chciał cofnąć wolę swoją nie koniecznie było używać testament; dosyć nawet
wiele passiva. Co do test. in proc. ten za powrotem z wojny używany bywał; trzeci
wdrążony test. powstał dla łudzenia dwóch pierwszych (Gaius II. 102.). – Ad haec paucis
adiicere placet. 1, Sunt quidem antiquissimis rei Romanae temporibus testamenta in comitiis †

† Wszakże jednak wspomina Gaius o testament. calatis comitiis, że te były dawniej (licząc in pro-
cinctu) były używane. Skądże patrycyuszowie sami mieli używać testamentu in calatis comitiis, kiedy
plebeiusz. także do comitia wchodzili; a przez tego testament per mancipat. był później prz?
Odpowiedź na to: jako członek od familii zależał dawniej w robieniu testam. od
agnatów, tak plebeiusze od patrycyuszów; nikomu nie [illegible] zabroniono było zrobić testament. lecz
zachodziło pytanie czyli go potwierdzą agnati? równie i nikomu z plebeiuszów nie było
broniono zrobić testam. lecz czy go potwierdzili patrycyusz? A że od nich zależało po-
twierdzenie stosownie powiedzieć można, że nie mieli testam. fact. per mancipat. – W tym więc razie nie był różny pleb. patryc. tylko
napłata testam. fact. aż od czasu kiedy
w robieniu test. pod czas wojny in procinctu.

† Dopiero od czasów XII. Tabl. zrównanem zostało prawo obdarzenia dzieci prywatne, z prawami patrycyuszów. a odtąd kto chciał pierwszego lub drugiego użyć sposobu od woli zależało.

‡ Z wielkiemi jednak odmianami jako się to pokazuje ze słów Gaia cytowanych w not. 39.

(stąd herus, hereditas, Vico p. 359.

‡ Czytamy w Justyn. §. 7. J. II. 19. że dawniej to znaczyło heres co dominus; ten wyraz jaki teraz panuje w Anglii stosować tu nie można, chociaż Plinius XIX. 4. powiada, że dawniej here-
dium to znaczyło co ogród. Czy najstarszy syn tylko ogród (fundus) abczymował, a inni mobilia? Niewiadomo, i analogia prawa temu się sprzeciwia! (Gaius II. 157.). Sui here

‡ W tym przypadku sprzeczali się Sabiniani i Proculejani, utrzymywali pierwsi: iżeli zrobię testament mający się blisko śmierci ojca, a w tym testamencie oznaczy posthuma dziedzicem, że iżeli przezyje ojca a posthumus urodzi się martwy, że nie ważny testament, ponieważ od początku (ab initio) zły był wybór sukcessorów; przeciwnie Proculejani: życia że nie można używać testamentu, i komuż się należy rzeczy jego? — Kto więc chciał ażeby po jego śmierci nie zerwał (posthumus) testam. powinien był wyrazić: quicunque mihi filius genitus fuerit, exheres esto. — Diversi generis postumi sunt excogitati, ne tanquam postumi alieni, contra Juris civilis regulas, ex die vel sub conditione instituti viderentur; iisque a JCtis, qui formulas instituendi vel exheredandi invenerunt, varias appellationes sortiuntur: 1, Aquiliani ab Aquilio Gallo, dicti sunt nepotes, post mortem avi sui nati, filio praemortuo. ‡ 2, Vellejani ex primo capite legis Vellejae, qui nati sunt post testamentum, vivo testatore, ex secundo capite, qui ante testamentum avi nati, in locum patris postea succedunt. ‡ 3, ~~Corneliani a lege Corne-~~
~~lia, qui ante captivitatem patris concepti, sed ea durante nascuntur.~~ 3 Juliani ab Julio JCto, qui comitiis legis Vellejae capitibus, complexus est tam nepotes qui vivo testatore nascuntur non sui, quam eos, qui iam nati non sui, in locum patris sui succedunt. 4, Corneliani, a lege Cornelia, sunt ii qui ante captivitatem patris concepti, sed ea durante nascuntur, ad quos, haec lex refertur, tanquam esset referenda, si vixisset in civitate p. fam. De his omnibus cf. fr. 29. D. 28. 2.

des sukcedowali nie in capita ale stirpes, dla tego że tu może bydź reprezentacya — W drugiey
klassie tez adgnati, nayblizszy wyłącza dalszych, i nie masz tu reprezentacyi. Jeżeli zaś ten zrzeka
sięy się, lub umrze nie obiązwszy, nie wchodzi w prawo iego nayblizszy mu adgnat, ani nay-
bliższa klassa (gentiles), ale sukcessya na skarb idzie Ulp. XXVI. §. 5. — Jeżeli obiązwszy
sukcessyą adgnat nie zostawił sui heredes, a tylko siostr, podług lex Voconia tylko consangui-
nea mogła sukcedować, rozumi się podług rozciągłości dalszey ‡ interpret. tego prawa Pauli
R. S. IV. 8. 3.

† obeymuie ten przypadek: dziad może wydziedziczyć, wnuka swego, na przypadek ten, gdyby syn iego miał
mieć potomko fr. 29. D. 28. 2.

‡ tak nazwaniu od lex Velleja U. C. 763.

§. 2. de iis qui ab intestato succed. p. 760.

1. Powiada Gaius III. 18–25. że w tych punktach była sukcessya prawna nie dogodna: 1, dzieci usamowolnione nie będąc sui, nie mogły sukcedować 2, ani adgnati capite deminuti 3, ani bliżsi agnaty jeżeli przed niemi bliższy nie objął sukcessyi: 4, kobiety prócz consanguinea 5, ani matka, jeżeli nie zaszła in manum conventio.

relictum fuit, qua forma testamenti vellet uti. Sed etiam tunc frequentius fuisse videtur testamentum per mancipationem, cum saepe incertum esset, utrum conditum illud adprobaturus sit populus in Comitiis. Illa duo genera testamentorum in desuetudinem abierunt; hoc vero solum, quod per aes et libram, in usu retentum est (Gajus in Comment. II. 103.).

Vocabantur autem ad hereditatem legitimam, sui heredes (quos in potestate habemus), adgnati et gentiles (Hugo R. RGesch. §. 105. nota 2. §. 112 — 116.). Legibus XII. Tabular. cuique concessum fuit de hereditate sua nuncupare, prout vellet. Licuit itaque posthumum praeterire, sed brevi receptum fuit, ne id liceret, sed vel heredem eum institueret, vel exheredem esse juberet testator. 30) Ab eo itaque tempore succedebatur: 1, *secundum* tabulas testamenti, prout testator disposuerat. 2, *Ab intestato*, scilicet secundum leges, vel ex legitima successione. 3, *Contra* tabulas, si testamentum aderat, sed succedere secundum illud non potuerunt heredes, ob posthumum praeteritum. Vel, ut exponam ordinem qui vulgo observabatur, succedebant *Contra* Tabulas; *Secundum* Tabulas; Ab *Intestato*.

30) Gajus in Comment. II. 123. 130. et in supplementis ad §. 131. -- 134. Hugo R. RGesch. §. 108.

Non repellebantur ab hereditate capienda etiam feminae; quicquid tamen adquisierant agnatis cedebat, cum sub perpetua tutela essent, testamentumque condere non possent, nisi tutore auctore. Lege Voconia cautum fuit, ne feminae ultra consanguineas, ad hereditatem capiendam vocarentur (~~De his omnibus~~ cf. Dissert. nostra de Vita Decii p. 96. sqq.). Suus heres et necessarius etiam nolens institui potuit, caeteri omnes si noluerunt, heredes non erant (Gajus in Comment. II. 157 — 160.); nisi quis eorum, cui abstinendi hereditate potestas est, bonis hehereditariis se immiscuerit; minori XXV. annis tamen praetor succurrebat (Gajus in Comment. II. 163.).

Cum ex justo et aequo praetores supplere coeperint leges XII. Tabular. alia successio invaluit, *Bonorum possessio* dicta, quam praetores non excogitaverunt, sed per se ipsam formatam in Edictum receperunt (cf. Dissert. nostra l. c. Hugo R. RGesch. §. 211. 219 — 226.). Est autem haec successio ita tripartita ut illa civilis successio. Praetor enim, quoties filius naturalis nec heres ex jure civili nec exheredatus esse apparuit (Gajus in Comment. II. 135.), fingebat eum heredem, vel habuit aut jussit loco heredis esse; sive, ut paucis rem peragam, eum *in possessionem mittebat* (Hugo R. RGesch. §. 228.). Falleretur tamen qui putaret, sublatam

† Jakimby sposobem sami tylko mężczyźni dziedziczyli, rozmaitych sposobów rozmaite używały narody. Niektóre zupełnie ich wydziedziczały n. p. Żydzi i Germanowie. Nie potrzeba było tego w Rz. ponieważ ℔ agnationum zatem tego samego dostępowały w narodzie.

† Później wyszło to zmodyfikowaniem ℔ Pretoria pozwalał nawet i temu który wyszedł emancypowany, a dziedzicem zrobiony. pretor pro heredi nie przyjąć sukcessyi.

† Wspomina Gaius, że Hadryan ℔ uprawą Senatu, pozwolił 25. lat mającemu i temu to jest przypadek szczególny, uwolnić się od sukcessyi nawet i nie może za regułę stanąć.

† ~~Różni się b. poss. od hereditas tem 1, nie zaleraty od pretora aditio hereditat, bez jego wiedzy mógł się kto objąć. 2, gdzie nie mógł być hered. n. p. kiedy osoba była peregrin. mogła zyskać bonor. poss. 3, skutki prawne te wypływały ex bonor. poss. inne ex hereditate n. p. activa pass. 4, prus heres lub legitim, mógł objąć heredit. kiedy mu się spodobało, bonor. poss. w czasie oznaczonym 5, czy bonor. poss. było heredit. sine facie? nie! 6,~~

† Myśli się więc bardzo Heineccius utrzymując: że b. p. jest hereditas quibusdam personis jure civili inhabilibus data. Mit den Zeiten der Volksfreyheit fiengen die Prätoren an, die [illegible] des [illegible] zu berücksichtigen, und sie b. den poss. bonor. zu [illegible]: fiengen an sie dass sich die Reichthümer in die Menge verbreiteten [illegible] Mängel der Testamenten zu heilen, [illegible] mochten, da sie allein [illegible] welche [illegible] waren. Vicat p. 751.

† Jeżeli się sam nie oświadczył, w tenczas na prawo naybliższy adgnat n. p. po oycu syn. O sukcessyą trzeba było prosić pro tribunali, i to zupełnie causa cognita. Nazywano agnitio heredit. Od czasu oświadczenia się, rachowano te na czas utile; przed czasem przyznania, nie można było dawniey obięcia b. poss. co późniey pozwolił Constant. fr. 2. pr. D. (37. 1.) c. 9. C. (VI. 9.). Jeżeli maiący bliższe prawo nie oświadczyli sobie swoiey (agnitio b. poss.) wzywano klassę następuiącą, do którey znowu należeć mogli, n. p. suus heres mógł trzy razy, dopiero potem, były bona vacant.

† Skąd wnosić można o początku bonor. poss. Niektórzy prawnicy twierdzą że pochodzi ex Jure Gent. tak że praetor urban. miał te przepisy przeiąć w swoy edikt. Inni twierdzą że b. p. pochodzi szczególniey stąd że miano wzgląd na Gentil. ieżeli więc zmarł intestat. i niewyznaczył sukcess. brali gentil. sukcess. per b. poss. Nie zdaie mi się to, ponieważ Gentiles byli wzywani do b. p. iuż per prawa XII. Mniemanie iest zdaniem że b. poss. była wprowadzona dla uniknienia per usucapio pro hered.

Scripti heredes extranei, pro nullis habentur fr. 20. pr. D. (37. 4.)

‡ Czy może syn emancypowany, zrzekłszy się sukcessyi sam, za syna o tę sukcessyą prosić? Wielu stósownie do fr. 8. pr. D. de Inoff. testam. utrzymuie, że taki nie może. Ale tam iest wzmianka o bonor. poss. litis ordinandae grat. przy Querell. inoff. która iest czysto jus personale. — Contra tab. sukceduie per bonor. poss. a) wydziedziczony nie formalnie (non rite) fr. 8. pr. D. 37. 4, lub który dostał mniey a niżeli extraneus b) emancypowany c) patron wbrew test. swego wyzwoleńca, iako niżey. c) reguły: si alius committat Edictum: tak rozumieć trzeba: może kto mieć prawo sam do sukcessyi, ani od tego obawy żadney nie ma, więc musi ex test. sukcedować; lecz ieżeli kto inny w tymże razie sukcedować chce per b. poss. nie może tamten, iako iuż do połowy tylko należący sukcedować ex test. lecz obydwa contra tab. Ten więc który się zgłosił committit Edictum, a przez niego pierwszemu commissum est Edict. fr. 3. §. 11. fr. 10. §. 5. D. 37. 4. Rozumiemy więc teraz słowa fr. 25. pr. D. 37. 5. bonorum possessio contra tabulas pro ea parte defertur, qua quis intestato heres est ex mente praetoris. — Widziemy stąd że b. poss. nie tylko użyteczna ale nawet potrzebną iest dla Emancypaty lub nieprawnie (rite) wydziedz.; dla sui heredes tylko użyteczna, wyiąwszy przypadek fr. 12. §. 1. D. 37. 4.

Był iednak przypadek ieden, gdzie używaiący b. p. daleko więcey zyskiwał niż sukcedujący secun-
dum jus civile n. p. extraneus zostaie successorem, prawo cywilne pozwala mi tylko zró-
wnać mu się w prawie (jus adcresc.); ieżeli zaś mam b. p. c. t. oddalam go całkiem. W ta-
kim przypadku nakazał Antonin, żeby tylko tyle otrzymywałem praw ile przez jus adcresc.
Gaius II. 125. c. 4. C. de lib. praet. et – Inne przypadki, gdzie b. possessor miał więcey korzyści niż here-
[dis] są wyrażone fr. 14. pr. D. 37. 4. fr. 15. §. 1. 2. D. fr. 16. D. 37. 5.

Ten drugi gatunek sukcessyi był na przypadek: kiedy zamianowano sukcessorem ze testament nieprawnie zrobiony, [illegible] dawał im pretor b. poss. secund. tab. fr. 1. D. 37. 11.

fuisse per hoc edictum praetorium successionem civilem, vel, concessum fuisse ab eo inde tempore cuilibet hoc vel illo instituto uti. Secundum successionem, ut ita dicam civilem, quisque potuit differre successionem, vel aditionem hereditatis, eousque, donec ei placuerit. Praetores contra invocabant unumquemque qui bonorum possessionem agnoscere vellet *intra annum*, si erat adgnatus, *intra centum dies*, si fuit cognatus, se talem fieri velle, ut declararet. Quod si heredem se esse velle non declaraverat heres, licuit creditoribus bona defuncti vendere. Nec minus distinguebatur inter heredem suum, et extraneum a praetore constitutum; ille, prout voluit (secundum jus civile vel praetorium) succedere potuit, hic non aliter quam ex edicto praetorio.

§. 4. bonor. poss. quadruplex. p. 461.

Si itaque comparamus successionem ex jure civili cum possessione bonorum, apparebit esse triplicis generis, cum hereditas contra duplex tantum sit, vel testamentaria vel ab intestato.

1, Contra tabulas posse succedere filium emancipatum cum reliquis adgnatis, licet ipse adgnatus non sit (Hugo R. RGesch. §. 221. nota 1, 2.).

2, Secundum tabulas, succedere licuisse, si testator heredem reliquerat quanquam non forma civili institutum, modo coram septem testibus obsignavisset testamentum. Septem itaque signa re-

quirebat praetor (Hugo R. RGesch. §. 222.). Hereditas tamen tunc primum dabatur, si nemo erat ad quem ab intestato jure legitimo pertineret, velut frater eodem patre natus, aut fratris filius. Rescripto Imperatoris Antonini significatur, eos, qui secundum tabulas testamenti non jure factas bonorum possessionem petierint, posse adversus eos, qui ab intestato vindicant hereditatem, defendere se per exceptionem doli mali (Gajus in Comment. II. 119. 120.).

3. Ab Intestato (Hugo R. RGesch. §. 223. 224.) duplici modo successio dividitur, duplicique modo hereditas inde capi potest. Alio modo enim disposita est, si ingenuus civis Romanus moritur, alio, si libertus.

Ad hereditatem Civis ingenui ab intestato vocantur: 1, sui heredes cum emancipatis filiis, 2, heredes legitimi qui ex legibus XII. Tabular. ad hereditatem capiendam vocabantur. 3, Cognati. 4, Vir et Uxor.

Ad hereditatem liberti capiendam (cf. §. 3. Inst. de B. Poss. Ulpianus XVIII. 7. Coll. L. M. et R. XVI. 8. 9.) vocantur: 1, sui heredes. 2, legitimi id est patronus cum suis, nam is proximus est adgnatus liberti (§. 7. Instit. de Bon. Poss.). 3, Cognati. 4, Familia. 5, Patronus et Patrona. 6, Vir et Uxor. 7, Cognati manumissoris, sive (ut nonnulli MSCr. habent), le-

⁊ dla tego Gaius i Ulpian nie znaią testamentu z siedmią pieczęciami (J. §. 2. II. 10.), ponieważ przed Antoninem, zawsze ustępować musiał sukcessorowi ab intestato ten, który miał secundum tab. bonor. poss. Ale odkąd temu dozwolił except. doli Antonin, przeciwko sukcessorowi s. tab. testament z siedmią pieczęciami miał dopiero swóy skutek. Z test. małoletn. i kobiety która bez zgody opiekuna test. zrobiła sukcedować nie można fr. 1. §. ult. D. 37. 4. Topic. 4.

† cumque iis qui in potestate non fuissent v. c. ob legem Mentiam, qui tamen civitate sint donati L. L. M. et R. C. XVI. 7. vel qui dati sint in adoptionem fr. 1. §. 6. D. (37. 4.) vel, qui exheredes sint facti, quam in manu fuerint fr. ult. pr. D. eod. — Porównaymy teraz te trzy gatunki b. poss. Pierwsza i trzecia, t. i. contra tab. i intestati są 1, sobie podobne, ponieważ skutek obydwóch tenże sam, t. i. żeby wbrew testamentowi sukcedować fr. 3. §. 11. fr. ult. §. 4. 12. fr. 11. D. (37. 4.); ustępuią suipli heredes extranei, liberi zaś sukcedują z temi którym przyznana b. p. c. t a to commisso per alium edicto. 2, różnią się, bo sui plus heres ieżeli ma prawo do sukcessyi ab intest. wraz z innemi bierze sukcessyą, a wydziedziczonego nie przypuszcza pretor; również dany w adopt. lubo ab intestato sukcedować nie może, wraz z córką in manu, konkurują do działu (fr. 10. §. 5. fr. ult. §. 13. D. eod.); chociaż obalono test. legata przystaią do wypł. fr. 1. pr. D. de leg. praest.

I Dawniey nie była przepisana stała liczba świadków, w pewnych przypadkach tylko
co tyle ma świadczyć prawo ile potrzeba świadków quam e lege oportet (Cicer. Verr. I. 45). Jest
ny we ju- więc fałszem w §. 2. Inst. II. 20. że pretor wynalazł pieczęć, czyli pierwszy nakazał, pie-
ie Savigny) ~~(ponieważ sam mówi e lege~~). Wspominaią inni autorowie że pretor wymagał testament
Gesch. I. p. clausum, dla tego że pieczęci zamiast liczby używali. Dla czego świadków 7. kiedy w mancy-
paciey tylko 6. potrzeba?

I Po śmierci osoby, czyli to obywatela wolnego, czyli wyzwoleńca, stósownie do bliskości pokrewieństwa
wzywano do odziedziczenia spadku (gradus bonor. possess.). ~~Takich stopni było 4.~~ (Przy sukcess. woln. obywat.
liberi etc. Każdy stopień krewnych wzywano wyrazami unde 2. i. unde
edykcie: ~~und~~ ea pars edicti unde liberi etc. Ponieważ do pierwszego stopnia wzywano także pretor ogłaszał w swoim
usamowolnionych, a ci po wyjściu z władzy rodzicielskiey nabywszy maiątku, dwóiakoby byli
zyskiwali, dla tego pretor, rozkazywał im wnieść swóy maiątek do dziedzictwa (col-
latio), ażeby stąd równy był podział dla sui heredes i usamowolnionych. — Usamo-
wolniony mógł się zrzec tego.

I Tu odczytać Sct. Largianum. p. 116. Nro 3. (pod Klaudyuszem). Uchwała senatu zapadła
względem Latynów Juniani 1, ażeby dobra ich dziedziczył patronus 2, w niedostatku patrona
maią dziedziczyć dzieci testatora nie wydziedziczeni 3, w niedostatku dzieci, maią sukcesso-
rowie patrona. — Ten porządek sukcessyi bardzo się różni od sukcedowania wyzwoleńco-
wi zwykłemu; Bo: 1, ieżeli umarł libertus a w testamencie mianował kogo innego, nie
syna swego dziedzicem, brał patron połowę maiątku; ieżeli umarł bez testament. a wo-
stawił nie rodzonego syna (adopt.) brał także połowę, a to wbrew prawu (impugnandi juris
civilis causa) ponieważ uważano stosunek maiątkowy między nawoln. usamowoln. a patro-
nem. fr. 1. D. 38. 2.

I Różnica była ta: że libertus nie urodzony w niewoli (n. p. emancipatus) nie mógł mieć sukcy-
torem oyca swego (patronus), lecz sukcedującym w 1, i 2. stopniu podług prawa cywilnego
unde decem personae. O tem nie wspomina Ulp. cf. Hugo §. 224. not. 2.

‡ wolnej obywatelki a ma dwoie, ieżeli wyzwolenki a troie dzieci, wykonywa ter prawa w podług XII. Tabl. — Capitis deminut. obala prawo iedney strony a przydaie drugiey Gaius III. §. 49–52. 51.

† To wszystko ściąga się do wyzwoleńca wolnego obywatela; pater i mater na ten raz są iego rodzice naturalni, inaczeyby to sensu nie miało. Ulpian razem umieścił cognatos wolnego z urodzenia wyzwoleńca, i urodzonego w niewoli

‡ albo: tum quem ex familia su. vocat praetor.

‡ przypuścił wszy ze patron na wzór adgnatów.

Kuna, na skutek więc iego nie mogła rozporządzać. Ponieważ od tego prawa już quatuor liberor. nadawało iey moc testowania, nakazano, że 1/4 zawsze majątku dla patrona i dzieci należeć się musi, ieżeli masculi; ieżeli zrobi liberta swoie dzieci sukcess: ieżeli extranei lub przyswoione są sukcess. a patronus rozstawił wolę, bierze ta wola 1/2 Gaius III. 43. 44. Ulp. XXIX. §. 2. 3. Gaius III. 47. — Podług Edyktu nic się córce nie należy, tylko podług XII. Tabl. ma te prawo co iey oyciec, podług L. J. et P. P. iak się powiedziało. —

Żona patrona toż samo podług XII. T. podług Edyktu nic; podług L. J. P. P. ieżeli jest ‡

Bonorum poss. liberti, tém iest trudnieysza do poięcia, że Ulpian, i Instytucie Just. nie zdaią się z sobą zgadzać; do tego dodać trzeba nowe odkrycia z Gaia

1, sui heredes, czyli to są iego dzieci naturalne, lub przybrane, biorą wszystko podług XII. T. Pretor to zmienił, stanowiąc: że kiedy będą sui heredes dzieci przybrane, albo uxor in manu, sukceduie patron contra tab. do połowy maiątku, toż prawo wykonywaią synowie patrona, a córki od Lex J. P. P. ieżeli maią ius trium liberor; ~~nawo~~ ieżeli zaś libertus troie dzieci i 100,000 sestert. zostawi, bierze patron i t.d. $\frac{1}{4}$ maiątku, chociażby libertus testament zrobił Gaius III. 42. §. 2. J. de bonor. poss. Podług praw XII. Tabl. miały i córki i synowie równe prawo. Ulp. XXIX. §. 4.

2, legitimi t. i. adgnati, zatém patron, lub iego bliższy adgnati. §. 3. J. eod.

3, Cognati liberta; w braku tych adgnati patrona dalsi n. p. synowiec (tum quem et famil.) iako też patron samego wyzwalaiącego z iego dziećmi, a ieżeli nie ma takiego, to oyciec iego

4. Unde Vir et Uxor.

5, Cognati patrona.

Widziemy więc że ściśle iest tylko klas pięć, z których powstanie 7, ieżeli trzecią rozłożemy na dwie, biorąc ~~pat~~ wyzwoleńca takiego, który wyzwolony sam od wyzwoleńca, ma niejako dwóch patronów.

‡ nie bierze sukcessyi lubo powinien podług prawa XII. Tab. lex cognati wyzwolonego t. i. iego

Wziąwszy zaś do tego, krewnych tegoż patrona będzie klass siedm. — Instytucye Justyniana pomieszały sukcessyą p bonor. poss. ab intestato, wolnego obywatela i wyzwoleńca; klassy więc cztery któreśmy podali wyżey rozprószone są po klassach dopiero wymienionych. Ale nadto przypuszczaią szósty 8^{my} czyli 3^{ci} z porządku; t. i: ieżeli oyciec przy emancypacyi nie doda lex fiduciae, iest cognatem tylko swego syna, ~~innych nie~~ extraneus zaś iest iego patron, który ~~albo~~ ‡ iego descend. i ascend. w liczbie osób 10. biorą sukcessyą

Co się tyczy sukcessyi kobiety wyzwolonej, ta dopiero pochodzi od Lex J. et P. P. Dawniey nie mogła test. robić iak za wiedzą oyca I

Trzeci przypadek jest sukcessyi Latini Juniani i dediticii

Wiadomo jest, że Latinus Jun. nie mógł robić test. iego majątek dostawał się patronowi; w zostało zmienionem p. Sct. Largianum, ażeby: ieżeli patron swoie dzieci ~~opuści~~ w testamencie wydziedziczy inter ceteros (non nominatim), a ustanowi obce osoby sukcess. to dobra Latina im się należeć maią, a także i tym którzy zrzekną się reszty sukcessyi swego oyca Gaius III. 63–69. Ustanowił Trajan, że może test. robić, ale tylko patrona sukcessorem zrobić (Gaius III. 72. 73.)

Co się tyczy dediticii, ci lubo na to wyraźnego prawa nie było, przez przyięcie praktyczne pozbawionemi byli testamentifact. (Gaius III. 74–77.).

gitimi manumissoris. Haec omnia admodum obscura sunt, praesertim, si comparamus quinque tres gradus heredum cum heredibus secundi gradus, id est legitimis. Difficiliorem hanc rem reddit, quod alio modo apud Ulpianum, alio in Institutionibus haec res disposita est. Adduntur enim in Institutionibus, post heredes gradus secundi, sive legitimos, alii heredes, dicti *Decem personae*, quae sine dubio referri videntur ad decem proximos cognatos, quales sunt: filius filia, nepos neptis, pater mater, avus avia, frater soror. Ulpianus cum in tertio gradu collocasset cognatos, noluisse videtur copiosa descriptione eos enumerare. Ex Collat. L. M. et R. l. c. patet, ideo decem illas personas hic esse collocatas, quia praeferrebantur extraneo manumissori, qui, ut supra monuimus, erat pater adoptivus. De heredibus in quarto gradu collocatis, valde quaeritur. Dicit Ulpianus relinquendam esse hereditatem *familiae*, vel (ut nonnulli MSCr. libri habent) *tum qua ex familia.* Scimus per hoc indicari agnatos patroni, sed cui bono mentio eorum hic occurrat ignoramus, cum in gradu secundo, sive *legitimorum*, et in gradu quinto, sive *Patroni Patronaeve*, esse collocati subintelligantur. Goeschen 31) hoc modo id explicuit: quoties le-

31) Hugo's Civilist. Magazin T. IV. p. 257 -- 558.

gitimi heredes et cognati desunt liberti, omnia accomodanda esse successioni ipsius patroni, adeo, ut successio liberti ita instituatur, ac si ipse patronus mortuus esset. Cum autem patronus intelligi possit non solum ille qui est ingenuus origine, sed etiam ille qui ipse manumissus fuit, et alium postea manumisit, itaque intelligendum hoc esse (Goeschenius docuit) de liberto manumisso, qui ab alio liberto cum esset manumissus duplicem, quodammodo, patronum habuit. Idque cum ita sit, mirum videri non debere, vocari ad hereditatem patronum illius patroni, et quidem cum familia, sive decem personis iisque proximis cognatis. Quapropter gradus 4. et 5. *non* sunt, si ita dicere licet, gradus *successivi*, sed *alternativi*.

Ipsa bonorum possessio est vel *cum re*, vel *sine re*. Quod ne mirum videatur, observare decet successionem ex jure Civili semper praeferri successioni ex jure Praetorio. Itaque quoties heres legitimus non adest, bonorum possessio a praetore datur ei qui heredem se declaraverit, qui eousque hereditatem possideat, donec legitimus heres non adparuerit. Quo casu heres ille ex praetorio jure possidere dicitur *sine re* (Gajus in Comment. II. 148. Hugo R. RGesch. §. 227). Distinguitur autem talis possessio, et quam maxime differt, a *possessione*

§. 7. b. p. est vel cum re, vel
sine re, vel nulla p. 466.

1, Jeżeli pretor nie wie że może bydź kto sukcessorem prawnym, daie oświadczaiącemu się bydź sukcessorem: udowodniaiącemu tenże stopień n. p. drugi, sukcessyą i ten iż posiada 2, ieżeli wie że iest dziedzic prawny, lecz gdy nie wie gdzie się znay-duie daie sukcessyą będącemu w stopniu drugim, i ten iż również posiada. — Je-dnakże sukcessya prawnego dziedzica iest tylko zawieszona, dla tego posiadaiącego iest hereditas <u>sine</u> re; 3, lecz ieżeli powoła pretor prawnego dziedzica a ten się nie stawia, daie sukcessyą w drugiey linii będącemu dziedzicowi, a daie mu tez sukcessyą <u>cum</u> re. czyli iak wyrażaią się Rz. w 1. i 2. razie pretor eum tuetur; w 3, non tuetur. Ulpian mówi: l. c. bonor. poss. aut cum re datur, aut sine re; trzeba zmienić: b. p. datur, sed aut <u>cum</u> re, aut <u>sine</u> re; bo iakże można dawać co <u>cum</u> a potem odbierać? albo dawać co, gdy iest <u>sine</u>.

I Jeżeli n. p. lichy iest rzeczywisty sobie prawo do sukcessyi, komuz da pretor poss.? Kaźdemu pozwoli sukcedować byle udowodnił bliższy stopień; lecz dopóki nie udowodni, niktt iey posiadać nie może. — Tak samo i hereditas może bydź cum re, i sine re n. p. syn oświadcza się bydź sukcessorem, poniewaz synowiec iego iest usamowolniony. Synowiec iest extr. ale iednakże syn lubo adgnat posiada dorazowo (sine re); pretor pozwoli synowcowi windykacyi heredit.

I Żona ma prawo do sukcessyi męża, lecz dopiero w 4. stopniu; ieżeli się ocnie bydź w ciąży, ma prawo uprzedzic drugiego i trzeciego stopnia krewnych, zachowuiąc dobra dla dziecięcia. Krewni naprzod na to pozwolic mieli, obięta possessyą, swędy siebie i dziecię utrzymywała, lecz iey poss. iest sine re, aż dopóki nie porodzi dziecię.

7 Podług modyfikacyi więc prawa § Pretorów, wolno było succedować 1, ieżeli kto mniemaiąc się successorem prosił o possessyą. Dawał mu ią pretor, każąc by urzędownie się oświadczył, że chce bydź dziedzicem (agnoscere). Jeżeli się oświadczył a prawa do tego nie miał, za nic uważano takie oświadczenie. Można było o taką poss. prosić de plano. Nikt iednak nie mogł prosić o poss. kto słowami samego edyktu nie był wezwany, kto nie był wymieniony stopniem do sukcessyi w Edykcie. Jeżeli się pokazało że iest ktoś stopniem wyżey od niego za nic to uważano. 2, kto nie był słownie wymieniony w Edykcie głosił się iednak bydź sukcessorem, musiał, udowodniwszy sukcessyą swoią, prosić o nię pretora pro tribunali. To się nazywało Ex decreto. Possess. ta wyższa więcey niż pierwsza ponieważ zależało iuż rozpoznanie prawa § pretora.

ne nulla, sive illa cum multi exsistunt qui ex edicto praetorio hereditatem possidere cupiunt. Tunc enim praetor primo cuique sese heredem declaranti hereditatem possidendam affirmat, licet eum in possessionem non mittat, donec manifestum fuerit, quomodo res sese habeat quo ad reliquos heredes (§. 1. Inst. de B. Pos.), cf. Ulpianus XXVIII. 13. ubi observandum, verbum *remota*, et verbum *cum re*, et *sine re*, non conjungendum esse cum verbo *dare*.

1. Bonorum possessio itaque duplicis generis est, nam vel datur hereditas possidenda, ita ut ex eo ipso appareat heredem esse eum cui possidenda hereditas conceditur; vel cum adhuc dubitatur, num re vera ille cui possidenda est data, eam sit posessurus: v. c. Bonorum possessio ventris nomine data. Hanc Bonorum possessionem appellant Recentiores *extraordinariam*.

2. Fieri potest, ut Bonorum possessio concedatur, licet inquisitum non fuerit, nec a judice nec a praetore, utrum ille, cui possidenda datur, jus eam possidendi habeat. Talis Bonorum possessio appellatur *ex solo Edicto*, quae differt a Bonorum possessione *Ex Decreto*, si inquisitum non fuerit de jure possessoris hereditatem possidendam cupientis. Nihilominus tamen data possessione ex solo Edicto inquiritur quodnam jus competere heredi possit.

3. Hereditate delata etiam obligationes, tam activae quam passivae, delatae putantur. Delata vero Bonorum possessione aliter sese res habet, quoniam Bonorum possessori, (ut observat Ulpianus XXVIII. 12.) non conceditur jus ad eandem hereditatem possidendam, sed solum actiones utiles, quibus se, utpote fictus heres, tueri posset. Quoties vero dominium ex jure Quiritium ficto heredi possidendum datur, heredem non futurum eo ipso dominum puto, quod habeat delatum, sed solum in bonis habiturum hereditatem, donec eam mutaverit per usucapionem in dominium ex jure Quiritium (Varro de R. R. II. 10. fr. 11. pr. D. de pe- tit. ~~hered.~~ fr. 33. §. 1. D. de Usurpat. ~~Cicero de Legib. II. 19. 20.~~). Nec obtrudatur nobis, posse talem fictum heredem possidere pro possessore, quia talis possessio et sensu caret, et solum ex rubrica Pandectar. *pro haerede vel pro posses.* fluxerat. Itaque in rubrica citata Pandectar. verbum „vel pro posses" delere malim. Per usucapionem fiebat, ut possessio sine re in possessionem cum re mutaretur.

Ita res haec composita fuit in legibus XII. Tabularum et in Edicto praetorio. Sub Imperatoribus admodum theoria ~~haec~~ mutata fuit, per fideicommissa, nec minus eo, quod sub Theodosio non distinguebatur inter testamentum se-

heredit. & &

E. A. quomodo hoc jus succedendi mutatum sit per SCta et const. princ. p. 467. ista

Wypada tu teraz namienić o collatio bonor. Naystarsza dała iey początek. Nie wszystkie dobra konferuie tylko te, któreby należały były do oyca, gdyby był zostawał pod iego władzą; zatem wyięte są castrense, i quasi castrense. Nadto

1, nie miała mieysca, ieżeli suus heres ~~confrem~~ zyskiwał, a nie tracił, ieżeli nie commisit Edictum usamowolniony fr. 1. §. 5. D. (37. 6.)

2, ieżeli do agnoskowania sukcessyi był powodem usamowolniony nie konferował fr. 1. §. 8. D. (37. 6.)

3, nadto nie konferował, ieżeli nie konkurował cum suis tylko z innemi krewnemi fr. 2. §. 5. D. (37. 6.)

4, ieżeli oyciec usamowolniony konkuruie z swoiemi synami, w dobra oyca swego, postanowiono pod Hadr. że maiątek dziada dzielić się ma na dwie części; z iedney części zaś na dzieci przypadaiące bierze połowę oyciec, konferuiąc swoy maiątek z niemi. Ale to tylko w tenczas zachodzi ieżeli on sam usamowolniony a iego synowie zostaną pod władzą dziada. — O tem cf. Dig 37. 8.

5. Cała ta nauka zmieniana później była przez rozmayte ustawy, o czém w Digest. obszerniey. Z tych zmian to nayważnieysze: że cokolwiek dostanie córka iako posag, i ieżkolwiek sukceduie z braćmi swemi, ma konferować tenże posag fr. 1. pr. D. (37. 7.)

25 Antequam ad bonor. poss. capiendum admittatur ~~quis~~ emancipatus, conferre debet bona, quae ad patrem pervenissent, si filius in patris potestate fuisset. Verumtamen collatio bonorum non habuit locum 1, si commissum est per emancipat. edictum 2, si emancipatus ipse causa fuit agnoscendae heredit. 3, si emancipatus non cum suis hered. sed cum legitimis aut cognatis succedeb. 4, pater cum filiis successionem capiens pro altera parte bonor ~~patris sui~~ sua confert bona, inque eam cum suis heredibus concurrit: pro altera parte, quam ipse totam accipit, non confert. 5, doctrinam de collatione bonor Hadrianus commutaverat penitus novaque multa jura de hac re statuit: inter quae illud imprimis notandum, quod de sorore cum fratribus hereditatem aditura, sanxerat; nempe constituit ut antequam ~~ea~~ capiat hereditatis partem, ~~quam conferat~~ dotem a parente acceptam conferat.

† Widzieliśmy rozmaite gatunki poss. albo cum re, sine re, nulla; jakże tu? Czy musiał b. poss. stanie passiva z sukcessyi jako heres? Tak jest, ten tylko b. p. cum re, bo ten był istotny heres. Zaś b. p. sine re i nulla, dopiero w ten czas gdy ją osięgnął.

Jak przed Gaiem można było o tém sądzić, teraz wiemy że to miało miejsce. Dla tego żeby na opuszczonej sukcessyi nie szkodowały sacra,
† ~~Widoczną jest rzeczą że tak samo obaj nie może posiadać pro herede i pro poss. ponieważ zwrócone to prawo, heres obowiązany jest wypłacić obl. ten nie poss. dopóki się jego poss. nie zamienił w heredit.~~ (~~Albiby~~ wiadomości ~~mamy o tem~~ z Gaia (II. 54.), że nawet res soli morna było przez rok jeden przedawnić, należąc do sukcessyi (II. 52.), a nawet i mała była lucrativa (II. 56.). Ale to zniósł Sct. pod Hadr. dziedzic mógł to windykować (II. 57.), wyjąwszy heres necessar.

† Nie mogła dawniey sukcedować z dziećmi swemi matka, iak tylko kiedy uważaną była
ich siostrą; gdzie więc nie było Lex matrim. ff in manus convent. należała tylko do klassy ko-
gnatów a to podług liczby kolan przez. (1, za czasów Antonina pobożn. pozwolił Sct. ~~[illegible]~~ Tertull: żeby
swobodniona z niewoli a maiąca 4. dzieci, wolna 3) sukcedowała kobieta dzieciom bez suk-
cessorów zmarłym 2, że Marka Aurel. ażeby dzieci sukcedowały matce, czyli to pod wła-
dzą oyca zostaiące, czy adoptowane. Rozumi się że w obydwóch razach nie zachodziło matrimon
ff in manum convent. Nie mogła iednak sukcedować matka, ieżeli syn naturalny nie adoptowany
oyciec dzieci, lub brata zmarłego; albo ieżeli wzbraniała się przez opieki dzieci. — Justynian
to odmienił w Novell. 118.

cundum jus civile, et inter testamentum secundum jus ~~praetorium~~ factum (Savigny's Zeitschrift T. I. p. 78. sqq.). Admodum praeterea mutata fuit theoria juris hereditarii per SCt. Tertullianum et Orphitianum (Histor. Cap. XXI. p. 121. 122.). Maximas vero mutationes passa est haec res sub Justiniano, qui sublato discrimine cognationis et agnationis, eo ipso bonorum possessionem a hereditate non sivit discernere. Omnia itaque ab eo inde tempore *hereditas* vocabantur. Quoniam in recentioribus juris Codicibus, ut v. c. in Napoleoneo, secundum Justinianea praecepta, id est Novellam CXVIII. theoria hereditatis est formata, operae pretium videtur, paulo diligentius eam tractare.

honorarium

CAPUT ~~XXXII.~~ 3. de Testamentis

~~*Historia Testamentorum.*~~

Exposuimus quo modo conderentur testamenta antiquissimis temporibus; videamus nunc quo modo res haec in Corpore juris sit composita.

§. 1. qui et a quo p. test. heredes instituti poss. p. 468. p. 474.–477.

Voluntatem suam declarare potuit testator, vel testamento, vel codicillis. Sub nomine *testamenti* intelligimus ultimam seu supremam voluntatem testatoris expressam, qua declarat, quid cum re sua, mortuo se, ut accidat, velit (cf. Instit. II. 12 — 17.).‡ Voluntatem hanc nisi ~~declaraverit,~~ ita ut est ita

‡ Neminem latet, ultimam voluntatem et testamentum tanquam genus et speciem inter se differre, ita quidem, ut omne testamentum sit ultima voluntas, non omnis vero ultima voluntas testamentum. Euler. l. l. p. 14.

praescriptum, testamentum destituitur. Nemo itaque testamentum condere potest, 1, cui testamenti factio deest (Hugo R. RGesch §. 106. 212.). 2, cui desunt res, sive hereditas de qua disponere possit. 3, qui cum testamentum condit, et justae aetatis et mente sanus non est.

Testamenti factionem habere dicitur, qui jure agere potest, vel per se ipsum vel tutore auctore. Subintelligitur ~~autem~~ etiam illum de hereditate non posse disponere, cui, licet hereditas relinquenda adsit, facultas eam derelinquendi non adest. Quapropter filius fam. etsi patre vivente tanquam heres futurus omnium bonorum paternorum versatur, tamen testamenti factionem non habet, quia vivente patre nihil ei est de quo possit disponere, esti dominus rei suae fuerit v. c. bonorum maternorum. Excipitur peculium castrense, de quo recte testatur. Idem dicitur de Latino Juniano; cum licet liber dum vivit putetur, mori tanquam servus dicatur (Ulpianus XX. 10.). Justae aetatis non est impubes. Mente vero et corpore insani sunt: furiosi, surdi, muti; quoniam verba solemnia dum conditur testamentum neque excipere neque cum aliis communicare possunt, itaque a testamenti factione aeque repelluntur, ut a mancipatione (Ulpianus XX. 13.).

⌈ habet testamentifact. xx. 8.

+

† Potrzeba było stanowić dziedzica, sposobem rozkazującym n. p. Titius heres esto; nie sposobem opowiadającym n. p. Titium heredem instituo Ulp. XXI. Że i tym podobne przepisy później dopiero powstały; prawa XII. Tab. z praw Solona iak wielu utrzymuie, ani to zdanie nie było tak wyrażone: pater famil. uti legassit, bo autorowie prawniczy wcale go nie znaią. Nowsi utrzymuią 1, że tym sposobem mogłby być i fil. fam. sukcessyą rozrządzać: odpowiadam, że tyle maiątku swego nie miał. 2, chociarby ojciec był mu pozwolił, nie mogł testować, chyba usamowolniony, gdyż pecul. nikt polubownie nie może rozporządzać. 3, iest non sens utrzymywać że paterf. mógł tylko testament robić, bo czyż nie mogła mulier tutore auctore, lub servus publ.? 4, ten wyraz paterf. iest nowszy, bo go ieszcze nawet i Plautus nie zna. Zdanie to Erba, nie podoba się Zachariemu § 406.

‡ Od testament. fact. tylko iest oddalony, Latinus Jun. wszelki inny Latinus może robić testament (Ulp. XX. 14.) 2, także i Dediticius nie może, ani podług praw Rz. ani podług Jus gent. dla tego, że każdy Dediticius nullius certae civitatis civis est, ut adversus leges civitatis suae testetur. Ulp. ibid. Znowu tu zaś adversus to samo co secundum cf. Ulp. XXVIII. 1. 3, servus publ. może tylko względem połowy testament robić (Ulp. XX. 16.). 4, bello captus, ale ieżeli zrobiwszy test. przed niewolą powraca, iest testament ważny, również ważny kiedy w niewoli umrze; nigdy zaś ważnym być nie może, w czasie niewoli zrobiony test. bo nawet jus postliminii takiego test. zrywa. 5, później za karę zakazano test. robić a) popełniaiącym crimen laesae majest. t. i. targaiącym się na życie albo stawie panuiącego i ministrów a nawet i znieważaiącym statuy Imperat. kara ta spada i na ich dzieci c. 5. C. IX. 8. iest ważna z tego względu. b) odszczepieńcy (Apostatae) c) Heretycy t. i. tacy którzy nie wierzą w canones, postanowione na zgromadzeniach ogólnych (oikumeny t. i. ⁓ 895 ⁓ ewpedikky orbis Rom.) a za takie były uważane szczególniey Concil. Nicenum od Nicea w Bythinii § Const. W. roku 325, Constantinopolitan. w Konst. § Theodos. Wielk. r. 381. Ephesin § Theodos. młodsz. r. 431. Chalcedonense § Marciana r. 451. cf. N. 131. r. 1. d, żyiący w małżeństw. incestus, wyiąwszy ieżeli robią test. na korzyść tych, którym się należy legitim. e, skazany o paszkwil (l. famos.)

† Nie może robić testamentu ten, który z urodzenia nie słyszy, lub które zupełnie na tę chorobę cierpi, a zatem nie rozumiemy tu takiego który zapadłszy na zdrowiu z ciężkością dosłyszy; toż samo rozumiemy o niemowach, bo są tacy który z ciężkością mówią, inni który niememi są z urodzenia, ułomny więc iakkolwiek n. p. z przypadku głuchoniemych ma testam. fact. §. 3. Inst. quib. non est permiss. fr. 27. D. de Legat. III. — Ślepy test. robić może, ale zawsze przy Notaryuszu tabellio, który ieżeli iest testament słowny spisuie protokół wymowy, ieżeli pismienny, sam pisze, przybrawszy iescze osobę ósmą. ‡

† Syn iest suus heres oyca swoiego, ieżeli ten słabowity iest i grozi niebezpieczeństwo że może bez testamentu umrzeć, oyciec niechcąc ażeby się adgnatom dostała sukcessya, może w imieniu syna testament zrobić, czyli w swoim testamencie wyznaczaiąc dziedzicem syna, wyznacza zaraz, kto ma dziedziczyć gdyby syn umarł intestat. Horat. Satir II. 5. od 45–50. Nie byłoż to ograniczenie praw syna, który chciałby był kogo innego mieć sukcessorem, nie wyznaczonego przez oyca? Nie, bo taka substitutio tylko się ogranicza na czas małoletności syna, dostąpiwszy pełnoletności może zrobić sam testament. — Żeby zaś nie nastawał na życie małoletniego substitutus, radzi Gaius

II. 181. tabli testament robić osobno (separatim in inferioribus tabulis), tak żeby o tém testamencie w w nim iest ani pupill, ani substitutus nie wiedział. ‡ Pupill zaś i bez testamentu sukcedwie oycu iako proximus adgnatus.

I Kto obcego sukcessorem obcego familii substytuować nie może 1, bo ieżeli iest pełnoletni powinien mieć prawo używania sukcessyi podług woli, i podług woli dysponowania 2, ieżeli małoletni, wtedy nie iego dziedzicem stanowię, lecz iego oyca. — Podług praw cywilnych więc nie mogę tylko podług Jus Gent. wkładaiąc przez fideicomiss. na niego obowiązek, tego lub tego przybrać sobie za sukcessora. Wtenczas musi to uczynić, bo lubo fid. com. są Juris Gent. iednakże pretor tuetur.

† przez testis rogatus rozumi się każdy świadek wezwany, nie tylko uproszony; świadkowie ci tak byli wzwani, że w przytomności każdego musiał się zapytać testator (rogare) czy chce świadczyć.

‡ Ad testamenti factionem feminarum spectat locus e Gaio I. 115, nunc denuo codice Veronensi inspecto, restitutus: olim etiam testamenti faciendi gratia fiduciaria fiebat coemtio; tunc enim non aliter feminae testamenti faciendi ius habebant, exceptis quibusdam personis, quam si coemtionem fecissent remancipataeque et manumissae fuissent. Sed hanc necessitatem coemtionis faciendae ex auctoritate D. Hadriani senatus remisit. Haubold ad Heinec. II. 19.

‡ rozumi się, że pomimo tego ważna jest substit. chociaż i nie o tem substit. § 3. J. II. 16. Prawo to dozwolone było ojcom już przez XII. Tabl. (uti legassit super pecun. tut. rei). Chcący więc substytuować tym sposobem aby powinien sam zrobić wprzód test. dla tego substitutio pupillaris est sequela testamenti paterni. nie potrzeba jednak aby w tejże formie co dla siebie, zrobić dla małoletniego test. fr. 8. § 4. D. (37. 11.) b, upada substit. jeżeli samego ojca test. upada, tak że nawet inne dyspozycye ojca upaść może; nie upada więc kiedy Querel. inoff. c, jeżeli małoletn. ojciec emancypuje d, jeżeli przejdzie termin subst. lub dojdzie pełnoletności.

F To zostało wprowadzonem dopiero przez Justynian. c. 9. C. De quasi pup. subst. §. 1. J. II. 16.
Cała różnica od zwykłey substit. iest ta: że dziad może toż prawo wykonywać w do przysz.
wnuków, które były w do dzieci, tak iednakże ieżeli im zostawił w test. portio legi-
tima, o której niżey; ieżeli im substituuią krewnego, dopiero w braku tegoż, osoby
inne. Szczególniey to się służy i prawie iedynie do furiosi. — Ustaie a) ieżeli test. ascend.
ustaie b) ieżeli furiosus maiący intervalli zrobi test. c) ieżeli zrobiony ma potom. które-
go nie substyt. dziad. — Jest iescze i substitut. milit. i privileg. teorya iest taka iak
o ustan. sukcess. przez woyskowego o czem niżey.

De surdo non observatur hoc stricte, sed solum quodammodo. De impubere notandum, licere patri loco ejus testamentum condere, quoties periculum obversatur, filium mori posse anteaquam ad pubertatem pervenerit, quod appellatur *substitutio pupillaris* (cf. Inst. II. 16. Gajus in Comment II. 179.). Substituere autem etiam posthumo, possumus; non licet vero extraneo substituere sed per fideicommissum de restituenda hereditate obligandus est heres (Gajus l. c. 183 — 184.). Nec minus recte substituit pater, cum filium furiosum habet; nec dubitatur etiam a matre recte hoc fieri. ~~Recentiores~~ id appellant *substitutionem quasi pupillarem*, vel *substitutionem exemplarem*.

Requiritur praeterea, ne testamentum rescindatur, certa forma, quae testamento condito adsit. Qua forma condi debuerit testamentum libera republica, et quidem jure civili, exposuimus praecedente capite. Hic commemoramus, alia genera testamentorum ~~praeter illa postea~~ invaluisse:

1. *Testamentum solenne*, quod partim ex testamento per mancipationem, partim ex edicto praetorio originem cepit. Fit autem coram septem testibus, et quidem coram testibus rogatis, id est talibus, quibus declaraverit testator, se coram iis testari velle. Reprobatum est in ea

re domesticum testimonium, propter veteris juris imitationem, quia totum hoc negotium quod agitur testamenti ordinandi gratia, creditur inter familiae emptorem agi et testatorem (Gajus in Comment. II. 105.), de quo infra tractabimus. Testes integrae famae esse debent, nec minus requiritur ut omnes sint masculi, quia ipsa foemina testamentum condere non potest, nisi tutore auctore. Nec minus illi solum testari possunt, quibus est testamenti factio, quive cum testatore conjuncti non sunt.

2. *Testamentum scriptum*, quod vel ipse testator scribit et tunc vocatur testamentum *holographon*, vel, ab alio scriptum, testator subscribit. Subscriptio non requirebatur libera republica, sed primum sub Imperatoribus invaluit. Nec minus signa imprimenda erant tali testamento, partim ut recognosceretur testamentum a testatore conditum, partim, ne corrumperetur; vel, anteaquam apertum fuerit, ne scirent homines quid sit in testamento scriptum. In testamento praetorio septem illi testes adhibiti non subscribebant ~~omnia~~, sed solum signabant. Ad testamenta sub Imperatoribus, quinque testes adhibebantur, qui ea et signarent et subscriberent. Quo modo autem subscriberent, et num ipsa verba testamenti, nominibus appositis, illi rogati testes attestarentur, valde quaeritur. Constat non subscripsisse in tabulis ipsis nomina sua, sed

Justinianus ejusque praedecessores in nonnullis negotiis scripturis plus fidei quam testibus adscribi voluerunt, ut testium facilitatem per quos multa veritati contraria perpetrantur, prout possibile, resecaret. Faciles enim sunt, ut ait Ulpianus (fr. 1. D. de condit. inst.) nonnulli hominum ad jurandum contemtu religionis.

E. g. de test. scripto p. 471.

d Signis sive signaculis testium cera impressis, ab ipsis nomina sua adscribenda fuisse, ipsa res postulabat, ut scilicet innotesceret, cujus signum fuerit, quod in cera deprehensum esset. Tabulae igitur et testamentariae, testatoris ipsorumque septem testium subscriptionibus intus munitae ad hunc modum claudebantur, linoque ter pluriesve per foramina in tegmis tabulis facta, trajecto, constringebantur, ut septem testes signum aliquod annulo imprimerent, et nomina sua prope sigillum singuli adscriberent, sive superscriberent.[e] Spangenberg. Tabulae etc.

[e] Testes non solum verbis quibusdam solemnibus, se interfuisse testamento, et se illud subscripsisse enunciabant, et quidem eo modo, ut subscriptio ipsa in interiori testamenti parte fieret, cui tamen signaculum sive sigillum, ut nunc moris est, haud adponebatur; sed etiam in dorso chartae, sive involucri, cui circumdata erat, lino circumductae, signaculisque testium hic appositis, obsignatae clausaeque, nomen suum et quidem his signaculis iterum adscripsisse vel superscripsisse testes, inde patet.

Dawniey cedowano komukolwiek sukcessyą, pod kondycyą tą, azeby ią pomiędzy innych podzielił. Ten któremu cedowano nie mógł bydź świadkiem. Ponieważ uszczęśliwienie takie odbywało się na kształt fil-fam. nie mógł więc i ten bydź świadkiem, ponieważ iak Gaius mówi, należy ...imitatio nam. Swiadkowie wezwani powinni bydź 1, testabiles, 2, masculi 3, pater fam. t.i. nie tacy, którzy nie maią test. fact. Kiedy ten wdowy(?) test. popadł w zapomnienie mógł bydź i sukcess. świadkiem §.10. J. de Test. (II.10.).

Dosyć było dawniey, ieżeli testator przy świadkach wyznał, że sam testament zrobił, lub że przyznaie za swóy testament, wolę ostateczną napisaną przez innego. Jeżeli kto inny napisał musiał testator podpisać.

Wymagano od świadków, azeby podpisali testament, lub azeby pieczęć na nim położyli, azeby go zamknęli, ponieważ pieczęć i klucz, są wyrazy synonima w prawie Rz. wymagano zaś 1, że czasów Imperat. wzywano świadków 5. którzyby nie wiedząc co iest w testamencie wyrażono podpisali się i pierścieniami stwierdzili 2, nie wymagał pretor podpisów ... tylko pieczęci. Jako podpisywali imiona swoie, nie wiedząc co iest w testamencie? Niektórzy utrzymuią: że ~~pretor~~ testator zawinął ostrożnie testam. i że im tylko dał do podpisu. Ale i tako można było, lubo uboznie(?), szczególnie(?) w testam! Tłomaczenie Saviniego iest naylepsze.

~~Za czasów Rzpltej wymagano podpisu subscriptio, a ten był na kopercie zapieczętowanego testamentu. Za czasów Imp. wymagano podpisu i napisu; t. i. testator musiał się podpisać na testam. a na kopercie świadkowie. Nie wymagano aby testator przy świadkach kazał spisać testam. dosyć kiedy uznany za własne pismo podał świadkom, sam go podpisawszy.~~
~~Tabulae testamentariae testatoris ipsorumque septem testium subscriptionibus intus munitae ad—~~

Kto nie umiał pisać lub nie mógł, robił testament słowny. Przywoławszy siedmiu świadków (przeze testował) w jednymże momencie kiedy stali, musiał ostateczną wolę przed niemi oświadczyć. Ta na tém się zasadzała 1, sukcessor wrzucał na wagę pieniądz kupując niby dziedzictwo, mówiąc przy tém słowa które przytacza Gaius. 2, testator biorąc w ręce dawniej zrobiony test. nie kazał go podpisać, lecz oświadczał słowami od Gaia przytoczonemi, że podług niego rozporządza sukcessyą. — Mógł więc testator, 1, sam napisać testam. (conscribere) 2, napisany od drugiego kazać podpisać, lub przed świadkami przeczytać (nuncupare).

Jam temporibus, ubi testium numerus haud expresse definitus fuit, duo sufficiebant. A tabellionibus tres adhibendi erant testes, secundum Justiniani ipsius jussionem. Ab antiquissimis inde temporibus mos fuisse videtur, res quascunque, quas quis nollet vulgo manifestare et publico conspectui exponere, etiamsi nullum scripturae vestigium iis inesset, lino circumdandi et colligandi, linoque ceram, cui signum aliquod impressum esset, infigendi (Platzmann II. §. 1. 2.). Nerone demum imperante Scto sancitum erat, quod prius utilitas suaserat, ut omnes tabulae, et quidem, ut verisimillimum est, sive aeneae fuerint, sive ceratae vel ligneae, sive papyraceae vel membranaceae, factis utrimque in summo mediae partis margine foraminibus, lino ter per foramina trajecto, constringerentur, atque Paulus V. 25.
constrictum supra linum cerae signa imprimerentur.

tabularum de honesta militum Romanor. missione modum claudebantur, linaque ter pluresve per foramina integris litteris facta traiecto constringebantur et cerae super linum imposita ita signabantur, ut septem testes signum aliquod annulo imprimerent, et nomina sua prope sigillum singuli adscriberent. Platzm. p 31. Bedeutlich wurden ursprünglich die Testamente bey den Römern nicht nach unserer Gewohnheit von den Zeugen unterschrieben, sondern vielmehr zugesiegelt, so daß die Siegel der Zeugen außer der Beglaubigung auch noch den Vortheil gewährten, daß das Testament weder von ~~[illegible]~~ einem Neugierigen gelesen, noch auch verfälscht werden konnte. — In den Pandekten fr. 22. §. 4. D. qui test. wird das Schreiben der Zeugen als etwas bedeutendes und nothwendiges erwähnt, ohne daß dabey von einer neuen und gesetzlichen Einführung die Rede ist: Justinian dagegen sagt, daß es durch kaiserl. Constitutionen eingeführt sey. Aller Widerspruch verschwindet, wenn man die Pandektenstellen von der superscriptio erklärt, ~~—~~ — welche von jeher erforderlich waren, so lange als die Siegel selbst: sie waren kein beson[illegible]ten, daß sie unten dürften gar nicht entbehrt werden konnten, und also auch von dem Prätor, indem er seinen Siegel verlangte, stillschweigend mit verlangt oder vorausgesetzt wurde. Nun darauf daß die Siegel ächt und unverletzt waren, kam alles an, dieses konnte aber nur vor der Eröffnung bezeugt werden, und von Niemand als von den Zeugen selbst, welche die Siegel aufgedrückt hatten Paul. IV. 6. §. 1. fr. 4. 5. 6. 7. D. test. quem. aper. — Dagegen scheint nun aber die subscriptio in der constit. von Theodos. II. erst neu eingeführt Nov. Theodos. tit. 9. und es erklärt sich nun einfach, warum Justinian die subscriptio den constitut. zuschreibt, (§. 3. J. de test. ordin.) die schon in den Pandekten erwähnte superscriptio aber, als ein zu den Siegeln gehöriges Stück, gar nicht besonders erwähnt. Savigny II. p 183. sqq. Numerus ipse testium ab antiquissimis inde temporibus, plerisque certe in negotiis, septenarius fuisse videtur.F In testamentis tamen condendis quinque tantummodo desiderabantur testes, donec Justinianus septenarium numerum revocaret; in reliquis quinarius potissimum observabatur, ut in codicillis, donationibus mortis causa, manumissionibus per epistolam, et reliquis hujus generis negotiis. Ulpiani (fr. 12. D. de test.)7

(F. Platzmann p. 30.)

E. 6. de test. nuncup. p. 472.

superscripsisse ea in involucro. Exstat enim ex saeculo VI. p. Chr. natum exemplar testamenti, in quo videre licet in involucro septem nomina superscripta, septemque signa impressa (cf. Savigny Geschichte des R. Rechts im Mittelalter Tomo II. p. 183.). In Constitutionibus Imperatorum requiritur ad testamentum condendum non solum subscriptio testatoris ~~, sed etiam~~ et testium‡; quapropter in testamentis ejus generis tam subscriptio quam superscriptio / occurrit. Sed si testator literas ignora[t] vel subscribere nequi[t], ut octavus testis adhibeatur ~~Justinianus~~ praecipit (c. 21. C. De Testament.).

‡ sed etiam superscriptio

veri/

veri/ Theodosius et Valentinianus

Theodosius et junior et Arcadius, ex jure civili et pretorio conjuncta quinque haec in testamento scripto requisivere 1, ut uno tempore, solemnitates adhiberentur 2, septem testes. 3, testes liberali ut adessent propriaque manu subscriberetur a testatore. 4, signa ex jure praetorio 5, octavus testis si testator scribere nequeat. — Liberis sibi debebat paganum testamentum, non filiis aut notis, ne quidem parentis inter exteros. Suetonius (in Galba 5) refert: quingenties sestertium legata Galbae Tiberium ad quinquaginta revocasse; quod notata non perscripta esset summa.

. 3. *Testamentum nuncupativum*, prolixe describit Gajus. 32) ‡ Ex constitutionibus Imperatorum patet, licuisse unumquemque, id quod te-

32) Ea res (heredis institutio) ita agitur: qui facit, adhibitis, sicut in caeteris mancipationibus V. testibus civibus Romanis puberibus et libripende, postquam tabulas testamenti scripserit mancipat alicui dicis gratia familiam suam, in qua re his verbis familiae emptor utitur: *familiam pecuniamque tuam — — — mea quo tu jure testamentum facere possis secundum legem publicam; hoc aere*, et ut quidam adijciunt, *aeneaque libra esto mihi empta.* deinde aere percutit libram, idque aes dat testatori, velut pretii loco. deinde testator tabulas testamenti tenens ita dicit: *haec ita, ut in his tabulis cerisque scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor. itaque vos, Quirites, testimonium mihi perhibetote.* et hoc dicitur nuncupatio: nuncupare est enim palam nominare. Gaji Comment. II. 104.

status est, vel conscribere, vel nuncupare (c. 21. C. De Testament.).

Honorii et Theodosii

4. *Testamentum publicum*, invaluit sub Imperatoribus, quae res tempore ~~Iustiniani~~ ita composita fuit: qui testari volebant magistratum vel decuriones adibant, et dicebant ad acta, futura/ ƒ/quae post mortem suam/ vellent, ~~rata fieri~~. Consignatio itaque verborum testatoris praecipuum erat in Testamento publico (c. 19. C. De Testam.).†

5. Praeter haec testamenta, quae enumeravimus, deprehenduntur alia legibus soluta. Quorum id praecipuum est, quod‡ ~~non observantur in iis condendis formulae~~. † Talia sunt v. c. Testamentum tempore pestis conditum, et alia. Diligens observatio in ordinandis testamentis ƒ/ ~~militaribus~~, propter nimiam imperitiam, constitutionibus Principum/ remissa est militibus/ ƒ (Gajus in Comment. II. 109.).†

‡ ad quaedam eorum nulli ~~testes~~, ad quaedam non toti requiruntur testes, quot adhiberi solent ad test. solenne, unde et imperfecta appellantur.

† Należy tu jeszcze testamentum inter liberos et parentes (cf. A. J. Niethammer Praecepta juris Romani de testamento et divisione parentum inter liberos) zastanowić się na tem: że wolę swoję bez świadków spisaną albo tylko podpisaną, wyrazić na piśmie ojciec, wszystkiem podziału majątku pomiędzy dzieci lub wyjdziedziczenia ich. Jeżeli obcemu co zapisał także, potrzeba było 5. świadków. ‡ — Testamentum tempore pestis conditum, to ma szczególniejszego, że się nie wymaga unitas actus c. 8. C. De test. — Justyn ustanowił, że ślepy robiący testament powinien wezwać świadka ósmego, ‡ jeśli niemożności Notaryusza, ten ma spisać ustny testament, a jeżeli jest na piśmie test. ma go przeczytać — Test. rust. vel pagan. że tylko 5ciu potrzeba świadków c. 31. C. De test.

Transeamus nunc ad *Codicillos*, qui sunt scriptura, qua quis ultimam suam voluntatem mandabat, non tantam solennitatem desiderans quantam testamentum (cf. Instit. II. 20.). ☧ Sunt autem vel *Codicilli testamentarii* vel *Codicilli intestati*. † Olim non requirebantur solemnitates ad Codicillos condendos, postea statutum fuit: ut coram quinque testibus qui illos subscriberent

§. 9. de Codicillis p. 473.

☧ verbum Codicilli, genus quoddam epistolae designat

§. 7. de test. publ. p. 472. Quae coram magistratibus vel superioribus e. g. Principe, Exarcho Italiae, vel inferioribus, ut curiis municipalibus, instrumenta fiebant, <u>Gesta</u>, sive <u>Acta</u> vocabantur; qualia fieri solebant vel ex praescripto legum, ut super donationum insinuatione et testamentorum apertura; vel ex libera voluntate, certioris probationis et majoris firmitatis causa, ut in instrumentis venditionum aliorumque hujus generis. Appellabatur illud: <u>allegare</u>, <u>insinuare</u>, <u>prosequi</u> <u>apud Acta</u>, sive <u>Gesta</u>. Modus igitur prosequendi apud Gesta talis fuit: si quis instrumento cuidam sibi ab alte-

§. 8. de test. imperfectis sive privileg. p. 472.

Późniey przypuszczono, że wola ieszcze po powrocie ma moc obowiązuiącą, lub po uwolnieniu z woyska, ieżeli missio nie iest ignominiosa.

F Dawniey czy to w polu czy na woynie robił testament woyskowy, mógł zrobić bez żadney formy. ~~Justynian ścieśnił to na przypadek woyny c. 15. C. de test. milit.~~ rozumie się, że robił testament w mniemaniu tém, iż polegnie na woynie. Jeżeli więc powrócił do kraiu, powrót iego zrywał test. Ustalenie test. takich szczególniey pochodzi od Tytusa i od Trajana. fr. 1. 24. D. 29. 1. Ścieśnił to Justynian, stanowiąc: że tylko w polu stoiący żołnierzy, lub na stopie woienney zostawaiący, testament robić mogą, a za tém nie w pokoiu. c. 15. 17. C. VI. 21. — Równe prawo z woyskowemi maią cywilni (pagani) in hostico deprehensi; wyraz ten hosticum tyle tu znaczy co periculum ab hoste imminens.

F Justinianus edixit, ut si quis ignarus esset literarum vel scribere impediretur, signum crucis faceret, speciali tabulario ad hoc solum, ut pro eo literas supponeret, adhibito c. 21. §. 2. C. VI. 3. N. 90. pr. N. 73. [5] /21.

Constantinus et Theodos. scriptum testamentum imperfectum parentum inter liberos tantum jure dispositionis intestati servari voluerunt. Justinianus nonnullas solemnitates (N. CVII. 1.) observari debere constituit. 1, observanda est temporis quo testamentum factum est, adjectio 2, parens quoque liberorum nomina, quos heredes instituit, propria manu scribere debet. 3, ut parens uncias, in quibus liberos scribit heredes, propria manu et quidem non signis numerorum, sed per totas literas declaret. Idem permisit liberos in sic facto testamento legatis seu fideicommissis gravare, dummodo legitimam formam observaverit, et liberis sine omni onere, et non adiecta conditione portionem legitimam reliquerit N. CVII. 1. c. 32. 36. C. de inoff. test. — Liberi

ro facto plenam executionem tribuere vellet, obtulit illud Ordini, praesentibus magistratu, Curialibus et Officio, petiitque, ut instrumentum prolatum recitaretur, actisque sive Gestis insereretur. Eadem fere, mutatis mutandis, ratio observabatur, si quae negotia coram Curia ore fiebant, e. g. declaratio ultimae voluntatis, celebratio traditionis, testium interrogatio, et cetera hujus generis. Spangenberg

a parente in testamento imperfecto rite exheredari possunt, dummodo legitimam ingratitudinis caussam parens in testam. adscripserit, et liberi, scripti heredes, eam veram esse demonstraverint. N. CXV. 3. §. 14. in f. Ex N. CVII. apparet: non sufficere ad testamentum parentis imperfectum infirmandum, novum testamentum solenne a parente condi, sed etiam vel ante illius confectionem coram septem testibus, vel in ipso testamento perfecto prius imperfectum ab eo revocari debere. — A testamento parent. inter liberos distinguenda est nuda divisio bonorum parent. inter liberos. Quae quidem olim sine omni solennitate tam in scriptis quam sine scriptis perfici poterat, et dummodo ‡

⌉ Wolno było oświadczyć i podać wolę swoją w protokół, jakiegokolwiek urzędnika, lub do magistratu municypium, lub podać do ~~archivum~~ rąk Imperatora. Zresztą nie wymagał ten testament żadney formalności ~~zresztą~~, tylko insynuacyą stąd i nazwisko jego (actis insinuatum), dla tego liczą go niektórzy do uprzywileiowanych test. Nowsze prawodawstwa szczególniey na ten sposób testamentu stanowienia, zwróciło uwagę i nayb[ardziey] prawo Pruskie, dla tego też osobna teorya w do tego test. tam się utworzyła.

⌉ Testamenta tak nazwane ǂ prawidłów nowszych privilegiata zasadzaią się na tém, że czyli przy świadkach, z pieczęciami lub bez, są za ważne uważane, byle się tylko okazało że testator powzino woli swoiey, nie ściśle formalności zachować 1, pod czas morowego powietrza gdzie nie ma świadków (tempore pestis). 2, test. militare pod czas woyny lub pokoiu, 3, rusticum vel paganum. 4, inter parentes et liberos.

⌉ Jeżeli kto zrobił testament za całości wolney Rzeczp. a namyśliwszy się inaczey nie zrobił osobnego testamentu, lecz na kartce osobney (codicill) wyraził wolę swoią, nic nie ważyła taka kartka, czyli Kodycyll. Ustanowiono później przeciwnie, utrzymuiąc: że chcąc odmienić wolę swoią testator nie użył czasu lub okazyi zrobić to drugą formalną. Odtąd przeto 1, czyli kartką każ[da] odwołał testament (codicill testam.) 2, czyli nie zrobiwszy testam. napisał Kodycyll, uważano to za test. (codicill in test.). Ale taki codicill, trzeba było podać 5ciu świadkom do podpisu; można było tylko punkta pewne Kodycillem zmieniać z testamentu, lecz nie stanowić o sukcessyi całey. Legata tylko te były ważne w Kodycylle, które wyrażono w testam. pr. J. de Codicillis.

ǂ ex. quibuscumque verbis vel indiciis parentis voluntas constaret, a judice familiae herciscundae ut dispositio in testati, servabatur. Justinianus constituit ut vel in modum ultimae voluntatis hoc fiat, dummodo a parente, vel in modum pacti inter solos liberos, a patre approbati, dummodo ab universis liberis schedula divisionem continens subscribatur.

Zastrzeżonem zostało: iżeli testam. tak dalece źle napisanym był, że ani podług Edyktu pretora za ważny nie może być uznany, chociażby w Kodycyllu wszystko to spisowano było, nie może Kodycyll mieysce testam. zastąpić. Za czasów Konstant. W. postanowiono: kto niechce odmieniać testamentu, lecz go uzupełnić kodycyllem, ma też same formalności zachować co przy testam.

Do tego stopnia posunięto później różnicę kodycyllów i testamentów, że Kodycylle obalały testamenta formalnie zrobione, a dziedzic per test. ustanowiony musiał ustępować temu, którego testator per Kodycyll zrobił fideicommissaryjnym dziedzicem.

Ponieważ w XII. Tabl. nie masz wyrażonem, kiedy się zrywa test. przypuścić można, że niezrywano testamentu chyba in comitiis calat. etc. lub że testator obciążył sukcessyą per passiva. Również sądzić można że wola test. nic nie znaczyła kiedy się dostał w ręce nieprzyiaciół, lub obrany sukcessor nie był heres necess. a zrzekł się z sukcessyi; nie znano iescze w ten czas substytucyi. — Oprócz tych przypadków znano później następujące, testament zrywające:

adoptare per populum rozumi się adopcya na Seymach; adoptare per pretorem znany przysposobienie za syna przed urzędnikiem per in jure cessionem.

Uczyła Gaius: testamentum rumpitur si uxor in manum conveniat. To iestże, lecz iuż znany: vel quae in manu fuit nubat? Możemy sobie to wytłomaczyć z noty 29. instytucyów; iżeli n.p. zawrze kobieta ze mężem matreństwo remancipandi causa, uważana iest zawsze za córkę męża i zrywa testament. Również zrywa i fil. fam. dla tego po dwakroć usamowolniony, że dopiero iż usamowolnieniem iego kreuim nabył prawa patronatu. Zupełnie to iest nowem, co teraz wiemy z Gaia (II. 140): że [illegible]

Przed Hadryanem było prawo zwyczaiowe 1, kto sądząc że z Rzymianką matreństwo zawarł, miał za żonę Latynkę albo cudzoziemkę, mógł oświadczyć wtenczas niewiadomości swoiéy (causam probare). Jeżeli to za życia oświadczył, lub oświadczywszy umarł, nie wiedząc z pewnością o stanie żony swoiey, [illegible] narodzony z niey iako agnatus zrywał testament. — Hadryan to sprostował: 1, iżeli krewni za życia oyca żadney fatszy dziecku takiému, nie ma mieć prawa do sukcessyi 2, iżeli po śmierci, a w testamencie syn taki nie iest wydziedziczony, nie ma mu szkodzić causae probatio. Stąd się wyiaśnia Ulpian XXII. 19. — Zrywał się także testam. iżeli kto syna swego nayst arszego (masculus primi gradus) opuścił w testam. nie wydziedziczaiąc go wyraźnie nominatim. Opuszczenie dzieci innych testam. nie zrywało, ale przypuszczano ich do połowy maiątku niby iure accrescendi (s.i. heredib. institutis) w ten czas kiedy ustanowieni sukcessor. byli extranei, rozumi się że onera na ich część przypadaiące ponosili; kiedy zaś byli sui heredes ustanowieni brali pars virilis. Justy/

Z ieżeli kogo robię sukcessorem a potém adoptuię, tém samem zrywa adoptowany testament; toż samo kiedy kobietę robię sukcessorką, a potém za żonę biorę; gdybym nie był w takie związki z niemi wszedł, a nie zerwał test. nie mógłbym był wydziedziczyć ich w test. drugim, bo iako extraneus, mówi Gaius (l. c.), wydziedziczonym bydź może? Jednakże, czy to bydź nie może pyta Marcellus, Papinian i Ulpian fr. 8. §. 8. D. de b. p. contra tab. Atoli tenże sam Papinian (fr. 23. D. de lib. et posth.) i Scevola temu się sprzeciwiaią (fr. 10. D. de inj. rupt. irrit.) w rzeczy iest interpolacya; bo inaczey byłaby sprzeczka między nim a Gaiem II. 141.

[…]nian ustanowił, że wszystkich sukcess. trzeba nominatim wydziedziczać, bo inaczey test. nullum c. 4. C. VI. 28. — Co do posthumi ta iest różnica: że syn posthum. zrywa testament, kiedy iest synem i córka i posth. alienus (wnuk) maią ius adcrescendi. — Przyięto później, że każdy, wydziedziczaiący posthumum

inter ceteros, powinien mu zostawić legat. c. 4. C. VI. 28.

Cap. 4. Rumpitur test.

§. 1. vel ipso jure p. 473.

§. 2. vel testat. volente od 473 – 477.

40

conderentur (c. ~~8. §. 3.~~ C. De Testament). 28.5.1. Reliqua circa hanc rem ita constituta erant, ut statutum scimus de testamentis. Quicquid itaque de illis diximus hic referendum est. Observare decet praeter illa privilegia testamentorum, et Codicillorum, esse quidquam quod solum Codicillis competit, scilicet: si testator eum quem heredem instituit, rogaverat, ut acceptam hereditatem alii reddere velit, cogi heredem posse ad eam restituendam, si apparuerit, rogatum hoc esse heredem a testatore; de qua re infra diligentius agemus.

Testamentum rumpitur (Hugo R. RGesch. §. 110.):

1. Agnitione sui heredis, sive naturalis filius natus est, sive adoptaverat filium pater, vel per populum vel per praetorem (Gajus in Comment. II. 138.). Item si uxor in manum convenerat, filiusque qui exprima secundave mancipatione manumissus est. (Gajus l. c. 139 — 142) Simile jus olim fuit in ejus persona cujus nomine ex SCto erroris causa probabatur, quia forte ex peregrina vel Latina, per errorem, quasi civis Romana uxorducta, natus esset; quod Hadrianus mutavit (Gajus l. c. 142. Histor. Cap. XXI. p. 120.).

2. Ipso testatore volente, si post conditum testamentum aliud condit (Gajus in Comment.

II. 144.), vel si testator, postquam condiderat testamentum, capite deminutus est Gajus l. c. 145.). Testamentum autem non potest rescindi codicillo, sed necesse est ut testamento rumpatur testamentum, codicillo vero codicillus. Quasi exceptio quaedam occurrit sic dicta *clausula codicilli testamentaria* (fr. 3. D. de Testam. milit. fr. 88. §. 17. D. de Legat. II.)

3. Testamentum conditum rumpitur, si rescisum est ab ipso testatore; si vero nuncupatum testamentum fuit, rumpi non potuit nisi coram judice et tribus testibus declaraverim voluntatem meam de testamento rumpendo. Quod si factum est, ipso eodem momento non putatur ruptum testamentum, quam post decem annos praeterlapos (c. 27. C. De Testament.)

CAPUT XXXIII.

De subjectis et objectis testamentorum.

Jam legibus XII. Tabular. cautum fuit, neminem pro parte testatum pro parte vero intestatum decedere posse, (Cic. de Invent. II. 21. fr. 7. D. de R. J.). Receptum postea est, ita de hereditate non posse disponi, ut partim in testamento partim in Codicillo de illa statuatur. Testamur autem vel de universa hereditate, vel ita testamur ut alteri omnem he-

† idque auctore Honorio

42

‡ Nawet i w tenczas pierwszy testament nie waży, ieżeli successor nieuie dziedzictwa, lub kwalifikacyi nie ma n. p. dla przepisów Lex Julia et P. P. lub dla warunku który testator zastrzegł n. p. żeni się z wdową mówię, gdy już się z inną ożenił. — Dziwną iest rzeczą, że zrobiwszy drugi test. który stanie się irritum, a nie pierwszy, że iednakże i taki test. zrywa pierwszy

† Quisquam dixerit, si imperfectum sit testamentum, codicillos non esse. Ulp. fr. 3. D. de Test. milit. Jeżeli testam. źle napisany, utwierdza go Kodycyll; ieżeli Kodycyll napisany źle, utwierdza go drugi Kodycyll. Jeżeli zaś Kodycyll drugi źle a pierwszy dobrze, lub dobrze test. a Kodycyll źle, za niw się uważać powinien źle napisany testam. lub Kodycyll. — Jeżeli testator oświadczy w test. że wszystkie rzecz całą w kodycyllu, zachodzi clausula codicilli testamentar.

Ғ H. J. Klüpfel (Ueber einzelne Theile des bürgerl. Rechts, Stuttgart 1817.) taką przyczynę tego zaznacza: w dawnych czasach, mówi on, nie można było robić kogo dziedzicem iak tylko sposobem prawnie przepisanym. Kogo prawo wskazało, ten miał sukcedować. Później ile razy kto chciał innym a nieżeli przepisanym przez prawo sposobem deferować sukcessyą musiał na to pozwolenie na Seymie sobie wyrobić. Ztąd przeto mówi Klüpfel powstało zdanie utwierdzone zwyczaiem: że nikt nie może części sukcessyi deferować prawnie, a drugą części za pozwoleniem tudu na Seymie, tylko albo całą sukcessyą prawnie, albo całą za pozwoleniem Seymu. Za zgodą zdania Compon. fr. 7. D. de R. J. fr. 15. §. 2. D. de inoff. testam. W drugiem mieyscu utrzymuie utrzymuie Papinian: nec absurdum videtur pro parte intestatum videri. Tłomaczy to Klüpfel tym sposobem: kiedy później przepisanem było

iż kiedy, byle podług formy testament zrobił, kogo zechce może wyzna-
czyć dziedzicem; a później gdy rozpatrzono zastrzeżeniem, że syn niesłusznie
wydziedziczony przez querella inoff. domagać się może o majątek, lub
przynaymniey o części iego; więc oyciec wydziedziczaiący niesłusznie syna
eo ipso, oddaie ~~tylko~~ sukcessorowi tylko części majątku, ponieważ drugą
części odbiera syn po śmierci iego przez querell. inoff. — Thibaut (C. Abh.
p. 73) utrzymuie że taki przepis XII. Tabl. był jako wiele innych ustanowiony, lubo nie
przewidzieli X. Virowie praktycznych skutków, że można ex parte test. et. jak n.p.
miles; stąd że Pomponius ślepo przywiązuie się do wyrazu, Papinian zaś zbiera-
iąc rzecz filozoficznie ~~z~~ temu przeczy. Obydway te zdanie nie podobaią mi się: 1, bo
zdanie pierwsze iest hypotezą nie dowiedzioną 2, rozum tego nie przypuszcza, ażeby kto tylko
w części dyssponował a o reszcie zapominał. Kto to czyni nie iest sanus, a zatém nie ma testa-
menti factio. — Że zaś to pozwolono woyskowym, nie pochodzi stąd żeby to rozum przypuszczał,
lecz pochodzi to z przywileiu im danego. — Ale iakże te wyrazy Papin: nec absurd? Nie wiem!
Czy nie miał Papinian względu na fideicomissa? Papiniana zdanie potwierdza i Ulpian. fr. 24. D.
de inoff. test. — Możnaby się iednak przedsię zgodzić na przełożenie R. R. Hubner. § 52.

† Nazywa się ten heres extraneus, który będąc ustanowiony sukcessorem nie iest pod
iego władzą n.p. syn ex matka sukcessorem ustanowiony, lub libertus. — Obcy
niewolnik nie może być ustanowiony dziedzicem, chyba że pan iego zezwoli na
uwolnienie, ponieważ nikt iako tylko wolny objąć sukcessyą może, ani w imieniu
C. 3. C. VI. 24. cudzém tylko w swoiém fr. 44. pr. §. 1. D. de condic. et demonstr. fr. 65. pr. D. ad SC.
Trebell. cf. Dewus p. 90-91. — Dodać trzeba że Sabinianie byli przeciwni temu zdaniu
ażeby taki heres miał być infamis, ale, mówi Gaius alio iure utimur.

‡ Jeśli było kilku sukcessorów iuż ustanowiono w XII. Tabl. że maią obligacye dzielić między
siebie (nomina ercto cita sunto) fr. 25. §. 13. D. Famil. ercisc.

‡‡ Jak n.p. Latinus Junianus może być sukcessorem ustanowiony bo ma test. fact.
lecz brać sukcessyi dla siebie nie może. Tak samo caelebs podług lex J. et P. P. — Jak
uważany stan Latyna iest daleko gorszy niż peregrina, bo peregrinus od testatora woyskowego
dla siebie nabywać może.

) suus heres może lubieszy albo przyjąć albo odrzucić, bo lego fr. 2. D. 28.2. in suis heredibus evidentius apparet, continuationem dominii eo rem perducere, ut nulla videatur hereditas fuisse. To nazywa się beneficium abstinendi.

‡ adire hereditatem etiam ille cogitur, qui in causa mancipii est (Gaius II. 159.).

‡ Każdy obywatel Rz. ma testamentifact. wyjąwszy: mutus, surdus, furiosus, prodigus, intestab. impubes, i fil. f. Ostatni od czasu Marka Aurel. może test. robić o pecul. castr. a później i o pecul. quasi castr. (Ulp. XX. 10.).

reditatem, alteri partem ejus relinquamus, quod *Legatum* dicitur. Nec prohibemur ita testari, ut rogemus heredem alii restituere hereditatem quod appellatur *Fideicommissum.*

Quales esse illi debuerint quibus testari licitum fuit, exposuimus. Videamus nunc de heredibus eorumque qualitate.

Heredes sunt aut necessarii, aut sui et necessarii, aut extranei (Gajus l. c. II. 156. 161.). Necessarius heres est servus cum libertate heres institutus (Gajus in Comment. II. 185—188.), ideo sic appellatus, quia sive velit, sive nolit, omnimodo post mortem testatoris protinus liber et heres est. Unde qui facultates suas suspectas habet, solet servum heredem instituere (Gajus in Comment. II. 152. — 154. Hugo R. RGesch. §. 214.). Non potest autem heres institui, nisi:

1. cui testamenti factio est, id est, commercium (Hugo R. RGesch. §. 109. 213.). Non respiciuntur itaque illae qualitates in herede quas necessarias esse in testatore exposuimus. Animadvertere tamen decet, aliud esse, heredem institui, aliud, hereditatem capere posse. (Ulpianus in fragm. XX. §. 8. XXII. §. 3.) Peregrinus nec heres institui potest, nec hereditatem capiet, excepto, si a milite heres vel le-

gatarius institutus est (Gajus in Comment II. 110.): mulier vero recte heres instituitur (Ulpianus XXII 1.). Nec minus servus tam respectu domini, (quo casu ad hereditatem capessendam ab eo cogi potest), quam respectu sui, quo casu consensus servi necessarius est cf. Ulpianus XXII. §. 9. (cf. Dissert. nostra de Vita Decii p. 91. sqq.). De Caelibe cf. Histor. Cap. XXI. p. 112.

2. Persona certa heres institui debet (§. 27. Instit. De Legat.). Universitas olim institui heres non potuit (Ulpian. fragm. XXII. 5.), sed postea concessum est (c. 8. C. De hered. instit.). Et quidem tam verbis directis quam precativis instituitur; cum olim directa solum valerent (Ulpianus XXIV. 1. Gajus l. infra laud c. 15. C. De heredib. instituend.). Instituuntur vel una persona vel plures instituuntur heredes. Tunc dividitur hereditas in quotas partes, ita quidem, ut eam personae capiendo exhauriant.

Quolibet testamento instituitur heres vel sine ulla distinctione v. c. Titius heres esto; vel in partem quotam, v. c. Titius ex semisse heres esto; vel in rem certam, v. c. Titius ex hereditate mea equum capito; 33) vel deni-

33) de formulis instituendor. heredum cf. Gajus in Comment. II. 116. qui dicit: Solemnis autem institutio haec

† Co się tyczy osób, dla wad ciała dawniey gdy był test. p. mancip. nie mogących robić testament, znawnie to później zmieniono §. 3. J. quib. non permitt. c. 10. C. qui test. Niewolnik Rządowy może o połowę test. robić Ulp. XX. 16. Co do Latin. Jun. powiedziało się wyżey.

I Dozwolono także, że mógł być success. celebs munic. c. un. C. Th. de inf. pen. cel. c. 12. C. de hered. inst. §. 27. J. de leg. — Podług naynowszego prawa nie mogą być success.a in testab. Kacerze, dzieci jako monstr. urodzone c. 3. C. de apost. c. 6. C. de inc. nupt. b, nie mogą być corpora ~~illicita nie potwierdzone konfraterye~~ [iak tylko te którym wyraźnie pozwolono, oprócz dissk. II. § 99.] c, dzieci ska- zanych rodziców na karę o crimen laese majest. c. 5. §. 1. C. IX. 8. d, odszczepieńcy ex heretycy. — Niewolno successorem stanowić odpanczyzego na przypadek ten, ażeby Querell. inoff. upadła b, dzieci urodzone ex incest. c, matronek wstępujący w inne śluby nie może nowemu matronkowi zapisać więcey iak dostało dziecie z pierwszego matrenstwa naymniey opatrz. d, kto ma konkubinę nie do- staną z test. ićy dzieci więcey nad 1/12 iezeli test. ma legitim lub ascend.

~~† Mniejsza o to że Latinus może być ustanowiony heres przez swego testatora militem,
to uwagę zwracać. powinno że i miles? Latinus nabywa nie dla siebie, ale
regni? Wiadomy więc przywiley dla woyskowych. lecz pe-~~

† Ponieważ dawniey wymagano, że nikt nie może być sukcessorem, kto nie existuie in rerum
natura, czyli że persona incerta sukcessorem być nie może, stąd: posthumus nie mógł być
sukcessorem, co później odmieniono. — Nie można było sukcessorem robić
municipium, ponieważ nie podobieństwem było, ażeby wszyscy mieszkańcy zeszli się
oświadczyli wolę swoię. Wyszła później uchwała Senatu (kiedy?) że mogą nabywać legata,
a nawet i sukcessyą z fideicomiss. Ponieważ nie koniecznie potrzeba, ażeby ten wiedział że
iest sukcessorem, kto ustanowiony dziedzicem z fideicomiss. — Wymieniono i korzyści pewne
z teyże uchwały, które mogły być do sukcessyi przypuszczone.
miastom brać legata, a Hadrian wyrobił SCt. potwierdzaiący to. Później pozwolił Nerwa
legatum, nie należały się incertis personis, można było iednak przez fideicom. to obeyść; co gdy
zastrzeżono, zakazano brać takie fideicom. peregrinom, a pozwolono miastom. Ulp. XXII. 5.
fr. 26. D. ad SCt. Trebell. — Co się tyczy pozwolenia tego Nerwy i Hadryana rozszerzoney, ma się
rozumieć o wszystkich innych legatach wyiąwszy p. damnationem, bo gdy z tego wynika
obligatio na korzyść legatar. nie było przeciw prawu stanowić tym sposobem
osoby moralne sukcessorami częściowemi. Do dowodów przytoczonych p. Dirksena II. p 134.
199, dodać Horat. Satir. II. 3. 86. — Dla polepszenia losu kościołów uznano za potrzebę tak
p SCt. iak i const. princ. pozwolenia brać ~~przez nich~~ sukcessyą, tymże, co pod cesarzami chrze-
ściańskiemi także kościołom chrześc. dozwolono, a nawet i SS. wolno było legować. Że zaś mia-
stom testamenti factio passiva dozwoloną została, szczególniey to z przyczyny patronatu tychże
co do ich wyzwoleńców pozwolono, aż nakoniec Leo pozwolił im i od innych osób pobierać
sukcessyą. idem l. l. p 137. — Nakoniec nie tylko civitates, ale i wszelkie corpora licita
mogły brać legata. l. l. p 140.

⁊ Jeżeli n.p. ustanowi sukcessorów w tym sposobie: Titius, Gaius, Sejus, heredes sunto, każdy ma prawo do pewney części z sukcessyi.

⁊ Jeżeli stanowię sukcessorami kilku n.p. trzech, a każdy ma brać $\frac{1}{4}$ sukcessyi, komuż się należeć będzie pozostała $\frac{1}{4}$? Ta nie może bydź vacans, przeto musi bydź zebrana przez trzech sukcessorów. Przeciwnie ieżeli stanowię sukcessorami 5ciu, a każdemu daię po $\frac{1}{4}$ któż zostanie pozostałemu piątemu sukcessorowi? Ponieważ piąty, gdyby nie wziął sukcessyi musiałby testament bydź zerwany, przeto stosownie woli testatora każdy bierze nie $\frac{1}{4}$ lecz $\frac{1}{5}$. Pierwsze nazywa się <u>accrescio</u>, a drugie <u>decrescio</u>. Jeżeli kilku zrobię sukcessorami w częściach niepewnych, a kilku w pewnych, w tenczas odtrącaią się niepewne, a pewnemi dzielą się sukcessorowie pierwsi.

⁊ Może bydź przypadek że dwóch zrobię sukcessorami à 12. części trzeciego à 6. Cóż w tenczas kiedy ledwo dla iednego wystarczy hereditas iako całość <u>as</u>?

⁊ Tu wspomina Cicero że matka pewna zapisała synowi swemu 11½ maiątku, wyzwoleńcowi swemu $\frac{2}{6}$ a Adwokatowi swemu $\frac{1}{6}$, pierwszy był heres ex deunce et semuncia, drugi ex duabus sextulis, a trzeci ex sextula. Było to nieiako ostrzeżeniem przyiaźni familiynem, ieżeli się kogo zrobiło sukcessorem, stąd August wielu porobił sukcessorami, a Domitiana Agricola.

✗ W ustanowieniu sukcessorów, i na to potrzeba zważać, jak oni są wymienieni, bo jeżeli dwie osoby łączy, łączy ich także części n.p. Titius heres esto, Gaius heres esto, i Maevius et Sempronius haeredes sunto. Dway pierwsi po $\frac{1}{3}$ dway ostatni ~~ob~~ razem $\frac{1}{3}$. — Jeżeli wyznaczy sukcessora iednego, a wyznaczy mu część sukcessyi, bierze wszystko, bo: nemo pro parte test.

que in partem non determinatam, quo casu omnes *heredes* pro aequis partibus *partiuntur*. Si vero plures instituuntur heredes partim cum quota certa, partim cum quota incerta, tunc pars illa quae ex divisione inter heredes facta remanebit, ei attribuenda est, qui cum parte incerta heres institutus fuit (§. 7. Inst. fr. 13. §. 2. 3. 4. De de Heredib. instit.). Quid tamen si plures ex asse jubeo heredes esse? Tunc as multiplicabitur (§. 6. 8. Inst. De heredib. instit.) ut *quilibet* heredum *assem* consequatur, quod vero remanserit adscrescat heredibus aliis. v. c. si Titium et Sempronium heredes ex asse jubeo, Maevium vero ex semisse; dividetur hereditas in tres asses, ex quibus attribuentur duo asses Titio et Sempronio, Maevio vero semisse data, relicta semis adcrescet Titio et Sempronio. Mos erat apud Romanos instituendi quam plurimos heredes, quia si quis ex familiaribus testatoris praeteritus erat, dedecori id sibi ducebat. Quapropter, ne admodum diminuerent hereditatem, pro minutis partibus heredes instituere solebant. Exemplum praebet Cicero in Orat. pro Caecina cap. 6.

est: *Titius heres esto:* sed et illa jam comprobata videtur: *Titium heredem esse jubeo.* at illa non est comprobata: *Titium heredem esse volo.* sed et illae a plerisque improbatae sunt: *heredem instituo*; item *heredem facio.* Późniejsze ustawy dozwalają nie tylko całkowicie wymienić sukcessora, ale dobrze dosyć, żeby go tylko oznaczyć v. 15. C. de test. fr. 9. §. 8. D. de hered. inst.

Quaeritur quid fiat, cum aliquis heredum repudiaverit relictam sibi portionem? Tunc fingitur omnes heredes institutos accepisse partem pro qua instituti sunt. Divisa itaque hereditate in certas partes, illa pars ad quam capiendam heres desideratur inter illos heredes, qui non repudiaverant, distribuetur; quod appellatur *Jus accrescendi* (fr. 59. §. 3. fr. 20. §. 2. fr. 63. D. de Heredib. instit. fr. 142. D. de V. S. c. un. §. 10. C. de caducis tollend.). Non observatur hoc in Testamento Militari, quia miles pro parte intestatus decedere potest (fr. 6. D. de Test. Milit.).

Licuit testatori si suspicatus erat, institutum heredem repudiaturum partem sibi derelictam, alium heredem ei substituere, quod appellabatur vulgaris substitutio, ut distingueretur a substitutione pupillari. Quod ideo testatores apud Romanos faciebant, ne vel jus accrescendi accideret, vel pars a herede repudiata vel ei non concessa ex lege Julia et P. P. caduca fieret. Hinc frequentes substitutiones in jure Romano. Recentiores dicunt, barbaris verbis utentes, substituere testatorem in casum *noluntatis* et *impotentiae*.

Quoties substitutioni pupillari accedit substitutio vulgaris, JCti est interpretari vulgarem substitutionem instituisse testatorem ante substitutio-

✝ nieni n.p. Agellius heres esto, B. C. D. heredes sunto, ieżeli C. umrze lub nie przyimie biorą iego części B. D. — Nawet się zwraca, do jakiego części bez powołani, większa część bierze w przyrastaniu więcey n.p. A $\frac{1}{2}$ B $\frac{3}{8}$ C $\frac{1}{8}$ bez substitutami; oddala się B, a iego $\frac{3}{8}$ przyrastaią $\frac{2}{8}$ A, a raz $\frac{1}{8}$ C. wszystko = 1. jako A 5.

† Jeżeli się zrzeknie jeden sukcessyi komuż przypadła jej należeć będzie? Jeżeli wszyscy wyznaczeni są sukcessorami disiunctim, w tenczas następuje accrescio dla wszystkich; jeżeli coniunctim dla tego z którym był złączony sukcessyą oddalający n. p. Gaius, Sejus, Titius, Mevius mają być sukcessorami po 1/4, jeżeli który z nich oddali sukcessyą wszyscy się nią dzielą. — Jeżeli zaś Gaius et Sejus po 1/4 Titius, Mevius po 1/4 jeżeli Sejus zrzuci się z sukcessyi bierze tylko Gaius. Papinian mówi w fr. 142. D. de V. S. 1, re mogą być coniuncti jeżeli dwom tęż samą rzecz legnie n. p. Titio fundum lego, eundem fundum Sempronio lego fr. 89. D. de Leg. III. 2, re et verbis, tak n. p. Titio et Sejo eundem fundum lego ~~aequis partibus~~ fr. cit. 3, verbis tantum n. p. Titio et Sejo eundem fundum lego aequis partibus. — ~~Nie wiem skąd przyszedł Stypman na tę myśl, że dziedzictwo zostawione sukcessorom coniunctim, jeżeli który z nich nie przyjmie ma do wszystkich należeć.~~ I w tem jus adcrescendi uważają się sukcessorowie iako raz wymie†

I substytuując sukcessora w miejsce wyznaczonego robię substit. vulgar. Lecz jeżeli w miejsce mego syna małoletn. w tenczas subst. pupill. Tem się szczególniej różni od vulgar. iż substytuiemy przez pupill. na przypadek śmierci pupilla, a za tem robiemy niejako testam. za niego Gaius II. 180. Może tak substytuować, nawet wydziedziczonemu synowi Ulp. XXIII. §. 8. Gaius II. 182. §. 4. J. II. 16.

I Jeżeli zajdzie substitut. pupillaris, t. i. na przypadek śmierci pupilla, do kogoż sukcessya należeć będzie kiedy pupill obiąwszy sukcessyą, a dorosły by umrze nie zostawiwszy sukcessora w testamencie? Ściśle mówiąc należy do agnatów ab intestato, ponieważ substitutio ustaje z pełnoletnością pupilla. Podług ustawy Marka Aurel. i Wera należy się jednakże substytuowanemu, na zasadzie tej: że testator substytuując chciał ograniczyć prawa agnatów, a za tem we wszelkim przypadku dopełniać woli jego trzeba.

) Gdzie iest vulgaris substit. czy i pupill.? Jest; a zatem ieżeli testator wyrazi że na przypadek gdyby syn się nie urodził, kto inny miał być dziedzicem, a gdy się urodzi syn, ten który był ustanowiony na przypadek śmierci iego, iednak ma brać sukcessyą. Za czasów Cycerona processowano się o przypadek taki przed sądem C. Viri. Scævola adwokat adgnatów pupilla zmarłego utrzymywał że tu substytucya mieysca mieć nie może, ponieważ testator wyznaczył sukcessora tylko na przypadek gdyby syn się nie urodził. ~~Cicero~~ Crassus, broniąc substytuta, utrzymywał że trzeba się trzymać woli testatora, który czyliby pupill nie żywym był urodzony, czy przed pełnoletn. umarł chciał zawsze kogo innego mieć dziedzicem nie adgnatów. To drugie zdanie utrzymało się Cicero de Orat. I. 39. 57. — Substytuowany małoletniemu, nie tylko maiątek oyca iego, ale i małoletniego (n. p. ieżeli tymczasem iaka sukcessya nań spadnie) otrzymuie. Wyiątek ten, że kiedy pater arrogans ustanawia pupill. substyt. ta tylko ma co do maiątku właściwego małoletniemu mieysce, nie zaś do tego, co mu pater arrogans przydał Inst. I. 11. Zresztą co do substytucyi zwyczayney, można substytuować kilka nawet osób; można nawet substytuowanemu substytuować: substitutus substituto, substitutus etiam censetur instituto. Co do wydziedziczenia ich, toż samo, co do wydziedziczenia sui heredes, zachować powinien

‡ Toż samo można powiedzieć i o innych stopniach, dotyczących ustanowienia sukcessorów. Nie można zapisów czynić 1, tylko w testamencie lub w kodycyllu o którym ma być wzmianka w testam. (Ulp. XXV. 8.) 2, w języku łacińskim i podług formy

I Jak dwóch dziedziców być nie mogło podług prawa cywilnego, wstępujących w całość praw zmarłego tak i dwoch Legataryuszów, wstępujących w ieden legat. Jeżeli więc robiąc testament a chcąc komu innemu sukcessyą oddać potrzeba było używać fidei commiss., a tak i Legat nie mógł być oddany komu innemu, iak przez fidei commiss. Kto więc wyraził w testam: ex hereditate mea fundum Sempronianum Titio lego, eundem fundum Sejo lego, nie ważny był legat; powinien był wyrazić: eundem fundum Sejo ut restituat Titium rogo. Justynian c. 2. C. commun. de Legat. ustanowił: że rzecz dwom legowana ma być uważaną za fidei commiss. odtąd wolno było legare a legatario.

E. 1. legatum quid sit, et quo modo legabatur p. 479. 482.

nem pupillarem (fr. 4. pr. §. 1. D. de Vulgari subst.). Id et vice versa interpretari JCt. debebit. Dubitabatur de hac re tempore Ciceronis (de Orat. I. 39. Brut. 52. Topicor. §. 10.), sed postea non ambigebatur (Gajus in Comment. II. 180.). Cap. 5. de success. in rem singular.

Adgredimur nunc legatorum theoriam, quoties heres in rem singularem instituitur, (cf. Instit. II. 20 — 22. Hugo R. RGesch. §. ~~III.~~ 111. 216. 217.). Definiebant Romani legatum esse *donationem testamento relictam*, vel *delibationem hereditatis* (fr. 36. D. de Legat. II. §. 1. Inst. De Legat. fr. 116. pr. D. de Legat. I.). Omnia quae diximus de qualitate personarum hereditatem capientium, referenda sunt ad personas legata capientes, sive ad *Legatarios*. Ipse heres et Legatarius dicitur a testatore esse *honoratus*, heres vero esse *oneratus*, quia delibare alium hereditatem, pati cogitur. Olim non potuit onerari nisi heres, cum non possit legari ab legatario (Gajus in Comment. II. 260.); postea ~~etiam~~ legatarium etiam onerare licuit. Cujac. Obs. III. 34.

Si heredes instituuntur plures, tunc pro rata hereditatis onus a testatore iis impositum subibunt. Legatum autem non valet; quoties legatarius et honoratus et oneratus est, sive quoties heres et legatarius eadem persona esse de-

prehenditur; excepto *praelegato*, sive legato illo quod conceditur heredi ante hereditatis aditionem capere (fr. 34. §. 1. D. de Legat II.).

Quantum autem *legatarius* consequi olim potuerit ex hereditate, nescimus. Suspicari licet potuisse totam hereditatem legatis exhaurire testatorem. Brevi statutum est per Legem Furiam, ne plus quam mille assium legare liceret (Gajus in Comment. II. 225.). Sed ea lege res haec apte disposita non erat, nullam enim rationem habuit ejus lator divitum et pauperum. Praeterea qui v. c. quinque millium aeris patrimonium habebat, poterat, quinque hominibus singulis millenos asses legando, totum patrimonium erogare. Quapropter Lege Voconia constitutum fuit, ne plus legarit aliquis quam ad heredem pervenerit (Cicero in Verrem I. 43. de Legib. II. 19. 20.). Haec res accuratius per legem Falcidiam et Fusiam Caniniam fuit determinata, (Histor Cap. XXI. p. 102. 106.). Justinianus statuit (Novell. I. cap. 1. 2.) ut si spontanea largitas dispositionis a testatore fiat, et scriptus heres non compleat quod praecipitur, quarta Falcidia privetur.

Legatum si adquisitum non est a Legatario, cedit heredi; nec jus accrescendi hic valet. Aliud

Cum ex lege XII. Tab. liberi sine discretione sexus admitterentur, ad successionem ab intestato, Q. Voconius Saxa, tribunus plebis, legem rogavit, ne qui census, id est pecuniosus, heredem virginem, neve mulierem faceret: adeo, ut unica filia, heres sibi non posset ultra quadrantem, et multo magis a successione ab intestato repelleretur. Otto p. 267.

§. 2. praelegatum quid p. 480.

§. 3. quantum legare liceat p. 480.

f) ipsis parentibus cordi esse debet, ne, si quibusdam ex liberis ampla praelegata assignaverint, ceteris vero, ut aequalitas inter liberos non laedatur, praelegata jamjam addicturi sint, et morte interrepti; vel furore correpti fuerint, eorum imperfecta voluntas impediatur.
m. Dr. Ruter, de Test. et divis. parent. inter lib. Berol. 1790.

‡ Poniewaz, iak mówią prawnicy Rz. nie można legare ab legatario, pokazuie się że nie może bydź
tar sama osoba heres honoratus i oneratus. Poniewaz takze nie można stanowić dwóch legata-
ryuszów, ani dziedziców należących do części równey, azeby ieden z nich więcey niż drugi
zatrzymał z sukcessyi, niemoże więc i umnieyszenia ~~legatu~~ sukcessyi ‡ legataryuszowi na-
stąpić, który iest oraz sukcessorem. Wyiątek iest, ieżeli odwołuiąc się do wyraźney
woli testat. weźmie ieden z sukcessorów części maiątku niż do podziału przyidzie, lub
ofiarowaną sobie za życia testatora nie liczy do massy (praelegat.). — Nemini magis quam ‡

I Poniewaz testator, mógł zupełnie wyczerpać sukcessyą legatami, zabroniono tego ‡ Lex Furia.
Kiedy nastało to prawo niewiadomo, znał go iuz Cicero. Nazywa go Ulp. I. 2. minus quam
perfecta, poniewaz ustanowiono tem prawem: że nikt nie może więcey legować nad 1000 assów
wyiąwszy bliskich krewnych. Jeżeli testator rozporządzi inaczey, nie może bydź testator kara-
ny zrywaniem testam. legat iest ważny (sted imperf.) lecz Legatar. ma za karę 4. razy tyle
zapłacić ile wziął. — Bogaci testatorowie bardzo byli w tym razie ograniczeni! Można było;
tako prawo obeyśdź robiąc wiele legat po 1000 ass.

‡ To prawo ustanowiona r. 585. U.C. Powodem do tego prawa było 1, podług iednych oddalenie kobiet
od sukcessyi, (t. i. kobiet nie należących do familii zatem i cognatów) 2, podług innych, nienależenia
kobiet do sukcessyi nie dla tego że nie bronią oyczyzny (iak mówi Balduin), lecz żeby po zmieś-
niu prawa Opieka, umnieyszyć im zrodeł do zbytku; zwłaszcza że odkąd zwadła była
in manum conventio, a dla tego zatrzymywały dobra dla siebie. — Teorya tego prawa
iest bardzo ciemna. Cicero i Gaius (Hist. ‡ leg.) wspominaią: że to prawo zabraniało legować
więcey temu (dodaie Gaius) który posiadał 100,000 maiątku, wiele się dostało dziedzicowi? Czy ta
nie była tar sama kollizya co w ustawie Augusta ?]

‡ Pomimo tych ustaw niewiele w zyskali sukcessorowie, a iednakże wypadało azeby obeymowano sukces-
sye, poniewaz iuz za czasów III. Virów stawno 20 proc. od sukcessyi zebywiąc tem bardziey zachę-
cić do obeymowania sukcessyi ustanowił Falcidius azeby $\frac{1}{4}$ odciągać i kazdemu legataryuszowi
odciąć tyle, ileby potrzeba do wyrównania $\frac{1}{4}$ sukcessyi. Czy tylko extranei heredes po-
wstali to czy i legitimi? Niewiadomo! To tylko pewno, że zawdy nowsze n.p. Frankowie
rządzący się prawem Rz. nazywali legitima podług wyrazem Falcidia, a za tem że legitimi here-
des powinni tyle dostać w heres suus, t.i. że się działo powinni. — J Polskie prawo zna
lex Falcid.

‡ O tem mówiłem wyżey przy servitus.

‡ Podług ustawy Justyn. ieżeli testator porobi rozporządzenia, a sukcessor ich nie uzupełni, ma, ieżeli się
o to dopominać będą oddalonym bydź od lex Falcid.

‡ Należy się legat sukcessorowi ieżeli go odrzuci legataryusz. Legataryusz wspólny nabyć legatu nie może p. Jus accrescionis, wyiąwszy że legowaną iest rzecz coniunctim, z tego samego powodu co i sukcessya ofiarowana kilku sukcessorem coniunctim.

‡ Wymagano do ustanowienia Legatu tych formalności co do testamentu, lecz nadto niektóre iescze były przepisy które niżey wymienimy, a podług których legować potrzeba było. Z tych ieden zwał się p. damnationem. Testator dawał debret stawiaiąc testamentem legataryusza na zapłacenie legatu tym wyrazem: damnas esto. — Tym sposobem ustanowieni legataryusze coniunctim brali rzecz w całkowitości (n. p. Tito et Seio centum lego, brał Tit. 100, Seius 100), lecz nie zachodziło tu ius accresc. ponieważ rzecz legowana za wstp. wracała do sukcessora, a po ustanow. lex J. et P.P. stawała się caducas a brali ią patres. — Jeżeli disiunctim rzecz iedna była legowana in natura, ieden z legatar. dostawał rzecz drugi wartość rzeczy w pieniądzach. na to ciągniono losy.

† Tu zachodzi Catoniana regula (Hugo §. 216.). Nie podpada wątpliwości że co tylko posiadamy czyli to in bonis czy in dominio legować można, ale pytanie zachodzi inne czy na legowaney rzeczy nabywa Legatar. domin. ex J. Quirit. Tu zachodzi regula Caton. (fr. 1. D. de regul. Caton. fr. 41. §. 1. D. de Legat. I.) Dawniey nie wymagano ażeby testator miał te rzecz ex J. Q. w czasie zrobienia testam. byle ią miał w czasie śmierci. Cato podał wniosek żeby i w czasie śmierci i w czasie zrobienia testam. a stąd regula Catoniana. Do wyiątku należały rzeczy quae pond. num. et mens.

‡ Uważa się i to za legat, ieżeli testator wyrazi testamentem że uwalnia debitora swego od długu; nawet i to ieżeli za życia odda mu rzecz iakową, a w testam. oświadczy ażeby przy nim pozostała.

‡ Wolno było zapisywać i legata równe, ażeby Legatar. dopóki żyć będzie co rocznie summę pewną pobierał. ‡ Ale iakże w tenczas kiedy sukcessor stracił maiątek który i stąd mu stracił? Legataryusz nic nie pobierał w stosunku ieżeli przypadkiem maiątek stracił! Ale kiedy p. wyiątki, to Legatar. czy może żądać ażeby mu sukcessor na wspak pewną summę wypłacił? Nie! 1, bo testator zrobił mu to dobrodziejstwo tylko dał prawo ieżeli sukcessya będzie, w pewnie zaraz po śmierci test. mogła być ustanowiona sukcessya 2, nie można sobie wystawić ażeby testator miał być szczodrzym dla legatar. niż sukcessora 3, byłby legataryusz w tenczas panem sukcessora na wszelki wydatek przeznaczony za potrzeby lub mniey potrzebny!

‡ Gdzie nie masz heredit. nie ma i legat. bo legat dopiero musi z hereditas pochodzić wyiąwszy praelegat. Wyiątek iest że byle tyle było legatar. ile sukcessya wynosi, mogą ci sukcessyą pro parte zrobrać i zowią się legatar. partiarii. Ale czy i sama pro parte zrobiorą? (Cicero Leg. II. 19.) Ponieważ zrobieraiąc sukcessyą później obarczyć się mogą passiva, musi zachodzić stipulat. partis et pro parte.

‡ legatum annuum purum aut in perpetuum, aut ad certum tempus relictum, etsi plures contineat praestationes, tamen unum est (fr. 20. D. quando dies legator.). Monere juvat, a Romanis testatoribus videri raro ita dispositum ut legatum in perpetuum constitueretur. Repugnat enim omni juris sensui, in perpetuum deberi. Annuorum civitati legatorum nonnulla habemus exempla; ast legati annui certae personae in perpetuum relicti in jure antiquiore nullum mihi obvium venit. In annuis legatis interusurium heredi non imputatur (fr. 66. fr. 73 §. 4. D. ad leg. Falc. fr. 21. §. 2. D. de annuis legat. fr. 11. pr. D. ad leg. Falc.): non enim sponte sed vi testamenti coactus heres fit debitor legatarii, cui annua relicta sunt; aut, si ita placet, invitus heres administrat negotia legatarii sui ipsius periculo. Pensio cujusque anni finito demum anno praestatur fr. 4. D. de annuis legat. Ex c. 7. §. ult. C. de praescr. 30. vel 40. annor. discimus: non toti obligationi sed singulis tantummodo pensionibus posse praescribi, quae nisi adesset, recte se habere sententiam eorum diceremus, qui omnino praescribi posse decernunt. Koester p. 54.

Aliud est si conjunctim 34) legatur, quia tunc supputatur testatorem voluisse alterutri legatariorum deferri legatum (fr. 9. §. 12. fr. 59. §. 2. D. de Heredib. instit.). Si pluribus per damnationem legatum est, si quidem conjunctim, singulis partes tunc singulae debentur; si vero disjunctim, singulis solida res debetur; alteri scilicet res, alteri ejus aestimatio (Gajus in Comment. II. 205.). Post legem Jul. et P. P. latam, quoties id accidit, cedebat aerario (Gajus in Comm. II. 206 — 209.).

Si quaerimus quae res legari possint, omnia, quae in rerum natura exsistant, singulari successione nos capere posse, videbimus. Legatur itaque dominium rei, servitus, obligatio sive nomen; quo casu subintelligi debet testatorem cessisse actionem legatario, ex qua convenerit heredem de obligatione exsolvenda.

Legamus quoque legatarium liberando, eique dando. Sunt etiam annua legata, nec minus tota hereditas legari potest, quo casu legatarii qui eam capient heredes non erunt, sed ille solum qui maximam partem ex hereditate legatam habebit, quique sacra gentilicia morte

34) Conjunctim ita legatur: *Titio et Sejo hominem Stichum do, lego*; disjunctim ita: *Lucio Titio hominem Stichum do, lego. Sejo eundem hominem do lego.*

482 † Cicero de Leg. II. 19.

testatoris derelicta accipiet procuranda. † Heredes ideo illi legatarii non vocantur, quia quilibet eorum pro parte quota institutus est (c. 13. C. De hered. instit.). *Legatarii* hi appellantur *partiarii*; qui stipulationibus partis et pro parte, invicem se obstringunt ad ferenda onera quaecunque apparuerint hereditatem gravantia (Gaii Comment. II. 254.). Recte etiam legatur illa res, quae testatoris non est; nam talem rem heres exsolvere tenetur, vel si id non potuerit, pretium pro ea legatario restituere cogitur (fr. 40. D. de Legat. I. Gajus in Comment. II. 261.). Denique etiam id quod alicui utri/ debeo legare possum, modo appareat, lucrum inde percipere posse legatarium, nam aliter non valet Legatum (fr. 1. §. 6. D. de Legat. III.). †

† Hugo §. 216.

Olim quatuor modis legabatur: per vindicationem, per damnationem, sinendi modo, per praeceptionem (Gajus in Comment. II. 192. sqq. cf. Ulpianus XXIV. 2. — 11.); quorum duo primi praecipui sunt, iique duos reliquos quodammodo complectuntur. Per vindicationem legantur res quae ex jure Quiritium testatoris sunt. Optimum autem jus est per damnationem, quo genere etiam aliena res legari potest (Gajus in Comment II. 196. 197. 202.), eaque res quae in rerum natura non est, si modo futu-

Jeżeli leguje: heres meus damnas esto, może legatar. natychmiast skarżyć jak gdyby mu heres był z obligacyi winien. Tak legować wolno nawet rzeczy cudze lub przyszłe, quicquid ex fundo natum erit. Jeżeli kilku conj. konkurują w części; jeżeli disj. żaden bierze solidum, drugi aestimat. Rzecz walcząca należała do sukcessora, od lex J. P.P. prawata się cad. i brali ją patres. Jeżeli zaś. tak leguje rzecz

Jeżeli leguje: heres meus damnas esto sinere Gaium sumere etc. nie może tym sposobem legować jako swojej rzeczy, albo też rzeczy do sukcessora należącej; dla tego mówi Gaius że ten legat plus habet quam per vind. minus zaś per damnat. Chociażby w czasie śmierci testat. nie należała rzecz do sukcess. wiedział jednakże testat. że należeć będzie podług SCt. Neron. należy się legatar. — Nie tylko heres powinien dozwolić wziąć rzecz, lecz i jam mancypować lub tradować. A jeżeli kilkum conjunct. lub disjunct. nie zachodzi tu res solid. i aestim: lecz który naprzód przyjdzie ten bierze, jak sądzę

§. 5. de forma legator. p. 403.

‡ a potém ię sprzeda, należy się wprawdzie legat, ale legatar. może być oddalonym z pretensyą except. doli mali Gaius II. 198; żeżeli heres dowiedzie iż testator animo adimendi sprzedał upada legat §. 12. J. de Leg.

‡ niektórzy z inni, i zdaie się że to zdanie przeważa (fr. 14. D. de Usu et Usufr.) sądzę, że trzeba dadź ost.

7 Dziwna jest rzecz, że tenże sam spór znajdujemy fr. 81. §. 6. fr. 86 §. 2. D. de Leg. I. Julian, jest tu zdanie Sabinianów, i słusznie bo żył po Antoninie; ~~ale~~ Neratius żyjący przed Antoninem (fr. 64. D. de furtis) utrzymuje ~~też~~ zdanie Prokulejanów; i to słusznie. Ale kiedy na stronę Prokulejanów oświadczył Antonin, wemar Paulus, tak pewny po nim przychyla się do zdania Sabinianów (R. S. III. 6. 7.), toż samo Ulpian fr. 44. §. 1. D. de Leg. I. Była to pomyłka Gaia, jakoby tak Antonin nie rozstrzygnął, jak utrzymuje Gans l. l. pp 331. sqq.

58

[Co tylko exsystuie byle było in comercio, choćiarby i nie moiz rzecz, mugę legować. Obowiązany iest sukcessor kupić te rzecz i oddać legat. lub wartość iey wypłacić. Nawet i to co komu winienem ieżeli n.p. miał prof. ptaszę. — Ponieważ iednakże można było tym sposobem uciskać credytorów uboższych, a testamentu dla tego obalać nie można było i nie mógłby się być oprzeć creditor (cf p. 330) ustanowił Justyn (gdzie ?) 1, ażeby illustres 2, żydzi nie pobierali takich legatów.

] Mógł testator legować tak: że pozwalał windykować rzecz iaką z sukcessyi legataryuszowi n.p. Stichum hominem Gaius sumito, capito. Jak tylko sukcessor obiął spadek, należała się rzecz legataryuszowi, i posiadał ią ex J. Q. ieżeli za życia i przy śmierci miał ią test. ex J. Q. Rzeczy fungibiles dosyć było przy śmierci posiadać ex J. Q. — Utrzymywali Sabin. że tak legowana rzecz przechodzi zaraz do legatar. choćiarby i nie wiedział że iest mu legowana. Procul. odstąpić nie, ponieważ się i rzecz może. Antonin pobożny przychylił się do zdania Procul. podaiąc przykład o Latynie (Jun) legowanym iednemu z municip. gdzie od Decur. zależało legat przyiąć lub odrzucić. — Kilku legatar. per vind. ~~(sub)~~ conjunct. ~~vel disjunct.~~ do iedney powstanych części dzielą się, (singulis partes debentur), accresc. ma mieysce. ~~ieżeli disjunct solida cuj. (dazioni ...) debebur~~ aż do czasów L. J. P. P. gdzie stawała się caduca Gaius II. 196

7 | Duo in usu erant summa legatorum genera: alterum, quod legatum per vindicationem dicitur, nullam obligationem pariebat, sed dominium rei legatae statim adita hereditate ad legatarium transiit; proinde legatarium legatarius vindicatione petebat (Gaius II 194.): altero autem per damnationem relicto heres obstringebatur, quasi lege sibi dicta a testatore ad solvendum legatum, et legatarius in personam agere debebat, heredem sibi dare oportere (Gaius II. 204.)

222 Jeżeli legue: Gaius hominem Stichum ~~praecipito~~; to samo iest co prolegat. Kto może brać legata sposobem tym czy tylko coheres, czy i extran. sprzeczali się Sabin. i Proculej. Utrzymywali Sabin. że uważać ściśle ten legat, że (ponieważ to nie iest delibat. heredit.) nie iest legatem, i że test. ofiarując extraneo omylił się w osobie sądząc go wspólt dziedzicem, za tem że ta omyłka szkodzi. Ale sami uczuli że Sch. Neron. (Zuyt. p. 119) iest im na przeszkodzie, mocą którego uważaią się legata za ważne choćiarby było vitium verborum. Na to odpowiadaią Sabin. że to ściąga się do formalności testam. słów, i do nie do oznaczenia osoby. — Zresztą Procul. pytaiąc się Sabinianów: gdyby legat o którym tu mowa nie był zostawiony per praecept, lecz podług 3. wyżey wspomnionych legatów, czy dla wyrażenia osoby byłby nie ważny? Bynaymniey bo tu osoba wyrażona iest obywatel. Kto więc chce vitium zadawać osobie iakiey że legat. brać nie może powinien okazać że osoba iest peregrinus, a dopiero w tenczas Sch. Neron. mieysca nie ma. — Można legować swoie i obce rzeczy na mocy tegoż uchwały senatu.

† Zapisany legat, musiał bydź przez świadków poświadczony. Kto sobie sam przypisał legat, tako był uważany iakoby zfałszował testament. To podług Sch. Libonian. Hist. p. 116. ~~Ieżeli naymnieysze słowa opuszczone było w formule legatu, za nic ważył legat; lecz to odmieniono przez Sch. Neronian. Hist. p. 119. Nro 14.~~

† Mówiącz i ta iest wielka różnica Legatu od fideicomiss. że Legatu brać tylko mogą cives, fideicomiss. cives i peregr.

Nie dosyć iest, że legat rozstawiony, poniewaz forma sama nie wystarcza, ale pytać się trzeba, kiedy i co legować można. I tak

1, ze czasów Gaia i Ulpiana (Gaius II. 229. Ulp. XXIV. 15.) nieważny był legat przed ustanowieniem sukcessora dany, chociażby i datio libert. (Gaius II. 230. Ulp. I. 20.); co Justynian zniósł §. 34. J. de Leg. Tenże rozwiązał dawną sprzeczkę Procul. i Sabin. (Gaius II. 231.) iakoby tem sposobem nie można i opiekuna ustanowić, i ustanowił iak w pierwszym przypadku (§. 3. J. qui test. tut. dari poss.).

2, nie ważny legat poenae nomine (Gaius II. 235.).

3, ieżeli testator i legatar nie mieli test. fact.; lub rzecz legowana była extr. com.; ieżeli sukcessor dowiedzie iż testator nie wiedział że ta rzecz iest aliena; lub Legatar. sam sobie dopisał legat fr. 2. D. de Leg. I. §. 41. J. de Leg. fr. 1. D. ad Sct. Libon.

Optio legati, ma, kiedy iest legat p. vind. Legatarius, kiedy p. damnat. heres. Ulp. XXIV. 14. Można legować rzeczy corporal. i incorp. Ulp. XXIV. 27. — Legatar. może przekazać swóy legat, podług dawnego prawa przy śmierci test.; podług l. J. P. P. po otwarciu test. podług nowszego przy śmierci test. Ulp. XXIV. 30. fr. 5. pr. D. quando dies.

ƚƚ Niedorzecznie uczynił Justynian, że zniósł tę różnicę legatów i postanowił, iż każdy legat można dochodzić per vindicationem i actio ex test., bo gdy actio ex test. toż samo iest, co condictio, condictio zaś podług nowszego prawa to co vindicatio, nie wiedzieć poco dwie formuły, iednoznaczące odtąd exsystować miały.

Cap. 6. de fideicommissis

§. 1. fideicommissor. notio p. 485.

ra est v. c. quod ex illa ancilla natum erit (Gajus l. c. 203.). De legato sinendi modo relicto instituitur actio in heredem (Gajus l. c. 123.). Legatum ~~per damnationem~~ caeterosque sustulit Justinianus, ~~cum jussisset~~ ut ~~eadem forma~~ omnia legata ~~caperentur~~ (c. 1. C. Commun. de Legat. §. 2. Inst. de Legat.). Valet etiam

vindicationis et damnationis actione ex testamento praecipit peterentur / jus accrescendi in legatis, jam lata lege de caducis tollendis.

Sequuntur *Fideicommissa.* (Instit. II. 23. 24.)

Fideicommissum est, cum vel singularum rerum vel totius hereditatis instituimus heredem recto jure, cujus fidei committimus, ut eam hereditatem alii restituat. 35) Unde vocabula barbara Recentiorum *fideicommissi singularis* et *hereditarii*, [illegible], legat.

Res singularis per fideicommissum relicta eo differt a Legato, quod Legatarius rem legatam ab ipso testatore accipit, fideicommissarius vero heres a tertio acceptam habet; et quod legari / legatario non potest, per fideicommissum relinqui potest (Gajus in Com. II. 271.). Quod autem diximus, a testatore deferri legatum ad legatarium, subintelligi debet de legato per Vindicationem, quia illud legatum quod tribus aliis

35) Verba autem utilia fideicommissorum haec recte maxime in usu esse videntur: *peto, rogo, volo, fideicommitto.* Cum igitur scripserimus: *Lucius Titius heres esto*, possumus adjicere: *rogo te, Luci Titi, petoque a te, ut, cum primum possis hereditatem meam adire Gajo Sejo reddas, restituas.*

modis relinquitur non ab ipso testatore sed ab herede legatarius consequitur. Discrimen itaque legati et fideicommissi praecipue in forma consistit. Legatum enim ab antiquissimis temporibus erat notum Romanis, remque legatam per judicia ordinaria persequi legatarius potuit; cum fideicommissum, utpote Institutum recentius, per extraordinaria judicia, sive, ut Ulpianus (XXV. 12.) ait, per cognitionem persequi licuit. Olim is cujus fideicommissum fuit, nec heredis loco erat nec legatarii, sed potius emptoris, tunc enim in usu erat, cui restituebatur hereditas, nummo uno eam hereditatem dicis causa venire; et quae stipulationes inter venditorem et emptorem interponi solent, eaedem interponebantur inter heredem et eum, cui restituebatur hereditas, id est, hoc modo: heres quidem stipulabatur ab eo, cui restituebatur hereditas, ut quicquid hereditario nomine condemnatus fuisset, sive quid alias bona fide dedisset, eo nomine indemnis esset; et omnino si quis cum eo hereditario nomine ageret, ut recte defenderetur; ille vero, qui recipiebat hereditatem invicem stipulabatur, ut si quid ex hereditate ad heredem pervenisset, id sibi restitueretur: ut etiam pateretur, eum hereditarias actiones procuratorio aut cognitorio nomine exsequi. Post SCtum Trebellianium (Hi-

7 O legat zostawiony sobie per vindicat. starając legataryusz, czyli windykuiąc, dopominać się może ażeby mu rzecz mancypował lub tradował.

Z Różnica stanowionego sukcessora w prost, (jure certo), lub uboczenie per fideicommiss. sprawiła różnicę między Legat. i Fideicom. Wolno się było dopominać o Legat per formulam, czyli cognitio, czyli judicio ordinarium, gdzie rozsądzała stósownie do porzędny Rz. formu-liarza sędziów. Względem fideicom. musiał sam magistratus wyrokować, czy to pretor czy Konsul. Klaudyusz postanowił dwóch pretorów fideicommissarnych, z których iednego skassował Trajan. fr. 2. §. 32. D. de O. J. — Kto iest heres fiduciarius kto fideicommissarius?

Z Nieznano wprawdzie dawniey ~~legtoo~~ fideicom. co do formy, znaiomemi iednakże były w do-rzeczy, ponieważ legt. per mancip. niczém innem nie był, iako fideicom. Sprzedawatem imaginaryinie sukcessyą mógł, ażeby ią emptor czyli heres oddział pewnie, pomimo osoba na którey by zachodził w ten czas gatunek tylko fideicom. ponieważ niedziała sprzedatem sukcessyą że iest sukcessorem. Żeby zaś tak emptor iako heres nie szkodowali na takiey sukcessyi, zachodziły stypulacye 1, emptor stypulował sobie, że cokolwiek wypłaci z sukcessyi iako następca legt. będzie miał zwrócone 2, heres że wszystko z sukcessyi będzie mu oddane, o w ieżeliby sam się dopominać nie mógł że może ustanowić cognitora lub procurat. ... się i różnią od advokata: patr.? —

† Zobowiązywania te obustronne ustały pod Neronem za konsulostwa Trebelliusza: Senatus Cons. Trebell. że ten który zostanie dziedzicem fideicomiss. ma wypłacać passiva i pobierać activa, nie emptor.

† Z pomiędzy licznych zróżnień legatu od fideicomiss. to jest fałszywem: że testator zostawia legatum słowami wyraźnemi (verba legitima, directa) a fideicom. słowami proszącemi verba precativa. Chcąc albowiem brać stosunek do różnicy osoby sukcessora fideicom. i legataryusza, nie można wnioskować z formuły o legacie, bo ta ściąga się nie do osoby legataryusza, lecz do osoby dziedzica, który ma legat wypłacić, o którem nie koniecznie żeby wiedział legatar. Lecz tu potrzeba różnicy podać formuły, dopytywać się wprost osób biorących legat i fideicomiss.

† Synowie Constantyna W. znieśli verba solenn. przy legatach (c. 15. C. VI. 23); Teodozyusz II. zrównał formaln. legat i fideicomiss (c. 8. §. ult. C. VI. 36), pozwalając w raz z Walentynianem nawet i w Greck. języku legować (c. 21. C. VI. 23). Nie pozostało więc Justynianowi jak wydać ustawę, że nie ma być różnicy między obydwoma instytutami (c. 1. C. VI. 43.), czyli raczej przez c. 2. C. VI. 43. §. 2. Just. II. 20.)

stor. Cap. XXI. p. 119.) desierunt ille cautiones in usu haberi. Praetor enim utiles actiones ei et in eum, qui recipit hereditatem quasi heredi et in heredem dare coepit: eaeque in edicto proponebantur (Gajus in Comment II. 252 254). Legata autem per formulam petimus: fideicommissa vero Romae quidem apud Consulem, vel apud eum Praetorem qui praecipue in fideicommissis jus dicit; in provinciis vero apud Praesidem provinciae (Gajus in Comment. II. 278.). Olim peregrini poterant fideicommissa capere: et fere haec fuit origo fideicommissorum, sed postea id prohibitum est. Talia fideicommissa vindicabantur fisco ex oratione Divi Hadriani (Gajus in Comment. II. 285.). Sunt multi recentiorum qui putent, eo praecipue discerni legatum a fideicommisso, quod illud verbis directis, hoc vero verbis precativis (ut illi loquuntur,) res relinquatur a testatore. Sed nihil opus est tali distinctione, cum verba directa, sive imperativa, referantur ad heredem non vero ad legatarium (Ulpianus XXIV. 1. XXV. 1. — 2. XXI). Paulatim tamen factum est, ut institutum utrumque simile evaderet, ita ut synonima essent legatum et fideicommissum.

Fideicommissa hereditas, sive (ut Recentiores loquuntur,) universalis, ejusdem naturae

§. 2. fideicommissum quomodo petebatur p. 486.

est, cujus fideicommissum rei singularis; et ita dispositum erat ut legatum partitionis, excepto, quod heres fideicommissarius persequebatur illud per extraordinariam cognitionem. Quid per SCtum ~~Trebellian. et~~ Pegasianum sit constitutum de fideicommissis, videre licet in Histor. l. c.

Convenitur quivis ex fideicommisso, qui deprehensus fuerit laedere velle jus heredis fideicommissarii. Hic autem si est obligatus ex derelicta hereditate exsolvere legata, non utitur beneficio Falcidiae cum fideicommissa non sint juris Civilis. Haeres fiduciarius ideo uti illo potest, quoniam institutus est jure civili, et per fideicommissum rogatus tertio hereditatem restituere. ~~Onera quae ex hereditate subeunda sunt, fideicommissarius heres subire cogetur. Non obligatur autem pati, ut quarta pars ex lege Falcidia ei detrahatur, quia lex Falcidia lata est non de fideicommissis detrahendis, sed de hereditatibus cujusvis generis, sed heres fiduciarius quartam partem detrahere non prohibetur.~~ Si multi heredes fideicommissarii et fiduciarii concurrunt, quaeritur quo modo hereditas inter illos dividatur? Olim, cum heredes fideicommissarii non putarentur esse coheredes fiduciariorum heredum, permutabant hereditatem, pretiumque inde consequuti, inter se di-

§. 3. de eo quod inter heredem fiduciar. et fideicomiss. intercedeb. p. 487.

Trebell.

ex SCto Trebell. pozwolił Justynian heredi fiduciario który ma oddawać sukcessyą, odciągać 1/4 iako gdyby ex SCto Pegas. wszelki więc walor odiął SCto Pegas. a przyłączył do Trebell. Justynian w §. 7. Inst. de fideicomiss. heredit.

† Ustanowiony sukcessor p fideicomiss. in ~~partem~~ rem singular. tak był uważany, iak legatar. partiar. Zaczem więc te stosunki, iakieśmy wymienili o Legatar. (p 482.).

‡ Ta ustawa senatu powstała za Vespaz. 1, ażeby wolno było ¼ z sukcessyi fideicom. odciągać 2, ponieważ tym sposobem zabezpieczony był ustanowiony heres od straty, pomimo woli mógł być przymuszony do obięcia sukcess. a w ten czas utracał ¼ sobie zapewnioną 3, ażeby celebs nie mógł brać sukcess. tym sposobem 4, passiva maią dzielić między sobie iak legatarii partiarii, a na ten przypadek maią sobie stypulować pro parte.

‡‡ Lecz nie ~~tylko~~ podług prawa dawnego, gdzie mógł polubownie oddać sukcessyą lub nie. Podług ustaw Justyniana (c. 3. §. 2. 3. C. VI. 43) nie może na stratę sukcessora fideicommissarnego zmusić do sukcessyi, wyiąwszy do ilości takiey, iaka mu się rzeczywiście należy z teyże sukcessyi

‖ Jeżeli na korzyść trzeciego zostawiam sukcessyą p fid. com. a temuż trzeciemu nakazuię wypłacić legatar, chociażby całą sukcessyą wyexpensował, nie może użyć prawa znaiomego pod nazwiskiem Lex Falcidia

‖‖ Jeżeli sobie sukcessorami A. B. pod kondycyą ażeby C. D. E. wypłacili sukcessyą, a osobom F. G. legata, czy F. G. skarży A. B. o wypłacenie legatu, czyli C. D. E.? Odpowiadam 1, ponieważ podług dawnego prawa zależało od woli A. B. oddać sukcessyą, więc tych tylko o legata skarżyć można, ieżeli poruszeni sumnieniem oddaią sukcessyą C. D. E. nie ostrzegli ich o legatach. 2, od SC. Pegas. ponieważ byli obowiązani oddać sukcessyą i tez stypulować, nie należeli do pertycypowania debitów iako tylko stósownie do swoiey części (byli coheredes). Sprzedawano całą sukcessyą oddawano ¼ A. B. a gdy debita przechodziły części C. D. E. ponosili resztę z powodu wątku długowi, nie dostawali nic, bo temuż takowiej się na ¼ nie rozpoczynali wprzódy stanu rzeczy, i nie odrzucili sukcessyi rzekomiej się podług S.C. Pegas. ¼?

Wspomina Julian (fr. 2. l. c.) że trojakiego rodzaju bydź może mortis causa donat. 1, jeżeli kto nie zagrożony niebezpieczeństwem, lecz pamiętny na znikomość ludzką daruje rzecz jakąś 2, jeżeli w czasie grożącego niebezpieczeństwa daje i zaraz oddaje rzecz swoją 3, jeżeli zagrożony daje pod kondycyą że nie wyzdrowieje. — Osoba taką może bydź heres lub extraneus. W dwóch przypadkach pierwszych staje się dominus rzeczy kto nabył.

Legowana wolność nie nazywała się Legatum Libertat. ponieważ przez Legat. rozumiemy rzecz pewną, jaką nie jest wolność. Odróżniamy zatem i dla tego tym wyrazem Libertas od Legat. libert. ponieważ także mogłyby zachodzić kollizye n.p. możnaby sądzić że to jest legowana wolność od servitus etc. Można było legować albo directe (przez Legat.) albo przez fideicommiss., z tą różnicą że przez fideicommiss. można legować wolność niewolnikowi nawet nie naszemu. Ulp. II. 10. Jeżeli raz za ofiarowane pieniądze nie chce pan sprzedać niewolnika, ginie wolność, bo jakże kogo przymusić do sprzedania rzeczy swojej? A cóżby chciano i wartość osobistą oddać niewolnikowi, na cóż mu się to przyda kiedy jest niewolnikiem? Ulp. II. 11.

I Za czasów Gaia, zachodziła ta różnica za czasów Gaia i Ulpiana: 1, mógł być zostawiony fideicomiss po śmierci dziedzica, nawet i cała sukcessya mogła p. fideicom. przechodzić (Ulp. XXV. 8. Gaius II. 277.), przeciwnie legat. 2, fideicomiss nie potrzebował być potwierdzonym, jako legata, przez codicille Gaius II. 270. Ulp. XXV. 3. 4. 8. 3, nie wolno było legare a legatario, ale fideicomiss zostawić wolno (Gaius II. 271.) 4, Niewolnikowi obcemu, mogła być wolność dana p. fideicomiss. i sukcessya kobiecie chociażby i wynosił majątek 100000 lub był zapisany w census (Gaius II. 271. 272.).

Cap. 7. de iis heredit. petit. adnectuntur.
§. 1. de mortis causa donat. p. 447.
~~§. 2.~~

§. 2. de libert. test. relicta p. 488.

videbant. Ex constitutionibus Imperatorum cum fiduciarii heredes et fideicommissarii putentur coheredes esse, dubitatur quomodo, si hoc occurrit, id perficiant. Equidem putaverim illo casu intercedente; heredes debere expedire omnia quae inter se et legatarios occurrere possint, et in partem relictam quasi coheredes succedere.

Ad hereditatem, quae relinquitur, accedit *Mortis causa donatio* sive illa donatio, quae a testatore sub hac conditione fit, ut rata sit se mortuo (fr. 2. fr. 31. §. 2. 3. fr. 35. §. 4. D. de Mortis causa donat.). Hoc modo omnis hereditas donari potuit, dummodo talis donatio fieret coram quinque testibus. Postea cum ad condendum testamentum quinque testes adhibendi essent, nullum fere discrimen fuit inter heredis institutionem ex testamento et mortis causa donationem.

Observanda adhuc est *Libertas* testamento relicta. Libertas autem relinquitur: 1, *directa*, et quidem per vindicationem, quo casu libertas talis supputatur esse legata, quanquam re vera hoc non est appellandum Legatum, cum non sit relicta res sed ipsa libertas, omnium rerum pretiosissima. 2, Libertas *fideicommisso relicta*, si heredem fideicommissarium rogo ut per vindictam servum manumittat (Gajus in Com-

ment. II. 263.). Libertas per damnationem et sinendi modo non potuit relinqui, cum ex legato ejus generis oriretur obligatio inter heredem et legatarium; quod fieri non potuit, cum nulla sit actio inter dominum et servum.

Ad adquirendam vel relinquendam hereditatem refertur conditio, dies, modus. *Conditio* haec ejusdem naturae est, cujus illa quam exposuimus de obligationibus agentes (Inst. Cap. XIV. p. 346). Differt a conditione illa, quod non refertur ad heredes, sed personae ipsi cohaeret. Si conditionem sibi impositam heres non expleverit, amittet relictam sibi hereditatem, ita ut si hereditas per universitatem ei relinquatur, etiam usuras praestare cogatur, currentes a tempore institutae conditionis, vel hereditatis delatae. Singularis heres institutus usuras praestare non tenetur. Si uterque velit sibi exsolvi ante conditionem impletam *Cautione Muciana* cavere debet se impleturum (fr. 7. pr. fr. 77. §. 2. fr. 79. §. 3. D. de Condit.). *Dies*, observatur in successionibus in rem singularem; post instituta fideicommissa non instituebatur heres a die certo (fr. 15. D. de Condit.). *Modus*, quem heres jussus est a testatore observare. Ita institutus heres statim cum institutus est talis esse putatur, nec suspenditur hereditatis aditio donec modum non ex-

§. 5. de causa sive condit. p. 458. p. 459.

§. 3. de die p. 458.

§. 4. de modo p. 455.

damnat.

† Nie można było legować ~~albo~~ linendi modo ani ꝑ ~~praecept~~. ponieważ z takich legatów powstaie obligacya. Ustanowiony wolnym ꝑ vindicat. tym sposobem dochodzi swey wolności iako statuliber (ꝑ 220.); ustanowiony ꝑ praecept. nie był rachowany do massy sukcessyi, ponieważ wprzód pobierał wolność swoią.

‡ Sukcessorem może być kto ustanowiony warunkowo, lub bezwarunkowo. † Jako oznaczyć może testator że sukcessya ma być uważaną za waluiącą, ieżeli sukcessor nie wypełni nałożonego na siebie †, warunku condicio. Warunek może być rodzaiu tego, że zaraz od naznaczenia go zostaie sukcessor wyznaczony dziedzicem, kiedy się okaże że iuż spełnił nałożony sobie warunek (impleta condicio) n. p. ieżeli o sto mil mieszkaiąca siostrą moią ożenił się przyiaciel A. ma być sukcessorem b, że warunku dotrzyma teraz, czyli to in faciendo n. p. że się ożeni teraz lub in non faciendo, ieżeli n. p. będzie sukcessorem kiedy odda słowo moiey siostrze, która mu zęręcz obiecała. Drugi ten warunek dopełnia przez opisanie się podług przepisów Mucyusza, co nazywamy Cautio Muciana c, że warunku dopełni na przyszłość ~~kiedy~~ n. p. ~~ieżeli~~ ~~[illegible]~~ iego mocy nie iest zaraz dopełnić warunku.

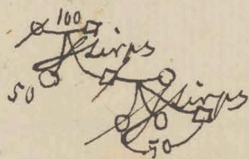
‡ Warunek w testamen. różni się od warunków w Obligat. 1, Kredytorowi zależy na tém ażeby ~~obligacya~~ była Kondycya uskuteczniona; za tém nie koniecznie ꝑ debitora teraz i ꝑ iego sukcessorów, tu ꝑ samego sukcessora 2, ieżeli się pokaże iż warunek nie może być dopełniony nieważna obligacya, przeciwnie w test. (v. 25. C. de test.).

‡ gdzie na to dowody.

† Jeżeli testator rozkaże ponieść koszt iaki sukcessorowi to nazywamy modus n. p. bal wyprawić pomnik wystawić. Jeżeli nakaże czynność iaką niezgadzaiącą się z wolnością człowieka nie mamy nic modus n. p. żeby nie odstępował grobu iego fr. 71. D. de Condicionib. — Zwbiora osoba sukcessorem sposobem takim obeymuie na=tychmiast sukcessyą; ieżeli iest 1, legatar. musi ꝑ Cautio Muciana stypulować sukcessorowi że dopełni modus. 2, sukcessor Universalny nie stypulnie nikomu może być iednak oskarżony od tego, na czyiey korzyść iest modus, ażeby go nie dopełnia. c. 2. C. de his quae sub modo.

† Przez demonstratio rozumiemy oznaczenie lub osoby którey leguiemy, lub legowaney rzeczy. Jeżeli oznaczenie takie nie zupełnie odpowiadać będzie i osobie i rzeczy, tak iednakże że to do istoty interessu nie wiele należy, nie szkodzi nic. falsa demonstr. non nocet. n.p. lego Stichum quem mihi donavit Gaius. Jeżeli tylko iednego mam Stycha, któregom kupił od Gaia nic nie szkodzi. Również Gaio amico meo literato hom. lego fundum Tuscul. chociaż ten nic nie umie, nie szkodzi.

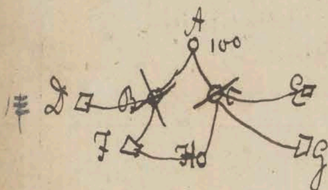
† Toż samo ma się rozumieć de Causa fr. 17. §. 2. D. de Condicionib. wyiąwszy że się okaże iż gdyby nie był mniemał tę przyczynę być prawdziwą, nie byłby testator legował fr. 72. §. 6. D. eod.

Jeżeli test. zostawił 100. w ten raz n.p. dwóiko adgnatów dostawało po 50; trzech cognatów po $33\frac{1}{3}$; dziesięć familii należących iako gentiles w niedostatku cognatów i agnatów po 10. ilekolwiekby było osób w familii do gens należącey nie zważano na to.

† Jeżeli n.p. syn był miles odumarł mu oyciec, i sam odumarł bezdzietny, dobra iego zabierał stryi ieżeli matka nie żyła żoną iego stricto matrim. Zostało to odmienionem p SC. Tertull. — Również kiedy umarła matka, in iusti matrim. dobra iey brali bracia; p SC. Orphit. ustanowiono ażeby brali iey synowie.

† Ustanowił Justynian: że nie ma być różnicy między adgnati i cognati (p 453) co do nazwiska, wszyscy krewni maią się nazywać cognati, z dodatkiem bliższych (linea recta toż samo co dawniey sui heredes) i dalszych (linea transversa adgnati proprii n.p. stryi etc.). Stąd podług tey Nowelli 4. gatunki adgnatów, ponieważ obydwóch linii dzielą się na bliższych i dalszych n.p. wnuk z syna, wnuk z brata.

Przypuśćmy: osoba A zostawia 100, ma ze synów B. C. Z tych każdy bierze żonę D. E. Ma brat B córkę F, a zaś C ma syna H i córkę G. Jest na ten raz H synowcem B, czyli iego cognatus; lecz ieżeli się ożeni z córką iego F. p matr. just. ma do osoby iego, a zatem i do maiątku dwoiakie prawo 1, iako synowiec 2, iako zięć. (dupliciter cognatus). Gdyby nie był zięciem miałby tylko raz prawo iako cognatus

W teoryi sukcessyi wielkie nastąpiły zmiany od czasów Justyniana, które poprzedziły liczne ustawy przed nim panuiących. Sam nawet Justynian często odmieniał tę teoryą, wprzód nim się zdobył na Novellę 118. Zmiany te różnych Imperatorów ~~wraz~~ z [illegible] należą do Pandektów; tu tylko summaryjnie rzecz całą zbierzemy) ~~w iakim była stanie przez Sct. i const. princip.~~

1, Descendentes*, czyli to pod władzą rodzicielską, czyli usamowolnieni, czyli oddani w adopcyą nawet niekrewnemu, sukcedują oycu lub matce, lub sami lub ich bliżsi sukcessorowie.

2. W braku tych oyciec i matka wraz z ~~consanguinei~~ adgnatami iakiemikolwiek, nawet usamowolnionemi.

3, ~~consanguinei~~ krewni nierodzeni iacykolwiek, chociażby (consanguinei i uterini), byle wzywano do sukcessyi po

4, ~~ich dzieci~~ oycu ~~[illegible]~~ lub matce z pokrewnieni z sobą, a ~~ich~~ następcy tamtych

5, ~~ich~~ adgnati płci męzkiey i żeńskiey, a to per successionem graduum.

6, ~~ich~~ cognati aż do szóstego stopnia i iedna z siódmego, także per grad.

7. Vir et Uxor.

Teorya ta, podana tu summaryjnie, ukształciła się tym sposobem.

Wiadomo iest, że do sukcessyi usamowolnionych dzieci, nie należał oyciec i matka, iak tylko w klassie trzeciey, sukcedując iako cognati, a to do równych części z innemi cognati. To zostało odmienionem naprzód pod Klaudyuszem (§.1. J. de SC. Tertull.) a bardziey iescze pod Hadryanem, czyli iak inni utrzymuią l. i. Hugo, pod Antoninem pobożnym przez SC. Tertull. (§.2. J. eod.) w ten sposób: że kiedy syn zmarły nie zostawi descendentów, a oyciec iego i rodzeni krewni umrą płci męzkiey, matka bierze wszystko, z wyłączeniem krewnych

przyrodnik (cognati) wszystkich; ieżeli iest siostra rodzona, idzie z matką do połowy (Ulp. XXVI. 8.). Równe temu prawo co do sukcessyi dzieci po matce postanowiono pod Markiem Aurel. t.i. Sct. Orphit. (Ulp. XXVI. §. 7.), mocą którego wyłączaią dzieci wszystkich adgnatów co do maiątku macierzystego, chociażby i pod cudzą zostawały władzą. Theodosius zaś znosit Sct. Tertull. zaś rozszerzył co do sukcessyi matki, stanowiąc: że kiedy syn ma stryia ma się należeć temu lub iego descendentom płci męzkiey $\frac{1}{3}$ maiątku; kiedy zostawi oraz syn adgnatów, którzy dla tego matkę wydziedziczali dawniey, że nie miała już liberor., ma dostać matka $\frac{1}{3}$ maiątku. c. 1. C. Th. de leg. hered. — Nowa odmiana pod Walentyn. Theodos. i Arkadyusz. (c. 4. C. Th. eod.): że wnukowie czy to z córki czy z syna zarówno do sukcessyi należeć maią, ale ponieważ dawniey wnukowie z syna wyłączali wnuków z córki, ci więc maią wnukom z córki znowu $\frac{1}{3}$ swey schedy wydadź, a $\frac{1}{4}$ ieżeli nie z wnukami z syna lecz innemi konkurencią agnatami. — Znowu zmiana kilka lat później przez Theodos. i Walentyn. (c. 7. C. Th. eod.) żeby matka biorąca spadek ze stryiem zmarłego lub iego descendentami, lub rodzonym bratem zmarłego ale usamowolnionym brata $\frac{2}{3}$ maiątku, a ta $\frac{1}{3}$, czyli to ona ma już liberor. czy nie.

Co do sukcessyi oyca, rozumie się że podług dawnego prawa brat wszystko jure pecul. ieżeli zaś syn był usamowolniony brat wszystko iako patron w niedostatku descendentów syna.

F De successione gentilium hoc paucis notare placet 1, non nisi gentilibus proprie sic dictis h.e. gentibus patriciis hoc jus succedendi fuit (Cic. de Or. I. 38.) 2, Fuit hoc jus succedendi duplex, alterum quod agnatis gentis patriciae multum, alterum, quod iisdem in bona clientium sine agnatis defunctorum esset. — — Sed quis olim gentilium successit? utrum omnes? an caput gentis? Alii videant. (Zacharia p. 38.). Kiedy na karcie odwrotney

pleverit. De implendo modo a testatore ei imposito conveniri potest (fr. 7. D. de Annuis legat.). *Demonstratio* id est personae quam heredem instituimus (§. 29. 30. Inst. de Legat. Ulpianus in fragm. XXIV. 19. ~~19.~~).

CAPUT ~~XXXIV.~~ 8.

~~De Successione secundum tabulas; Novella CXVIII.~~ (ann. 544.).

Hereditatem legitimam dividebant *sui* heredes in stirpes, *adgnati* et *cognati* in capita, *gentiles* quomodo dividerent ignoratur; pro certo tamen habetur eos divisisse in capita familiarum. ~~Uxor~~ vel cum suis heredibus vel cum adgnatis succedebat, sed ex edicto in quartam classem vocabatur, si non convenerat in manum. SCto Tertullianno et Orphitiano factum est, ut ~~paulatim~~ cognati praeferentur adgnatis in hereditate capienda (Histor. Cap. XXI. p. 121 122.). Quod Justinianus mutavit. Divisit ille Cognatos in Consanguineos, qui *linea recta* descendunt; et in Cognatos ex latere, qui *linea ex transverso* numerantur. Hi autem *dupliciter cognati* esse possunt, v. c. si ego avunculi mei filiam uxorem duco. Vocantur autem ad hereditatem capiendam ex Novella 118. quadrupliciter divisi cognati. Tertia et quarta classis ex

† W sposobie tym nastepstwa tej klassy, maiące podobieństwo z teoryą dawnego spadkobrania n.p. 1. 2. inne wcale nowe, wynalazku Justyniana n.p. 3. 4.

§ 1 ingenio ~~[illegible]~~ Justiniani fluxit, † eaque nec cum jure civili nec praetorio congruit. Vocantur autem:

I. *Descendentes.* † Liberi extra matrimonium procreati non referuntur respectu patris ad primam classem, sed respectu matris. Quod modo participent in sic dicta extraordinaria successione, infra videbimus. Nec possunt tales liberi concurrere cum illis qui in matrimonio sunt procreati, si mater *illustris* est (c. 5. C. ad SCt. Orphit.). Filius adoptatus cum naturalibus succedit aeque ac emancipatus. Concurrit praeterea pater cum emancipatis liberis, vel in stirpes vel in capita: Non observatur haec divisio, si testator alio modo divisit, ipseque subscripsit se ita divisisse (Novell. XVIII. ~~XVII~~ cap. 7.). Quo ad collationem bonorum animadvertere decet, olim filium emancipatum quicquid adquisierit, ea conferre cum herede legitimo non fuisse coactum. Quod praetores mutaverunt, statuentes: ut si lucrari ille velit ex hereditate, bona sua conferat, sive dotem sive quodcunque aliud. Peculiis institutis collatio haec bonorum admodum fuit circumscripta. Statutum brevi post fuit, ut quicquid a patre datum fuerit, non eo consilio ut hoc consumeretur a filio filiave, id quasi pars futurae hereditatis putaretur ideoque conferretur

§ 1 (c. 17. 19. 20. pr. §. 1. C. De Collat. ~~bonor.~~).

Od czasu iak wszystkie gatunki peculiów naspały
~~Th.~~ Zh.
(c. 1. 6. C. de bonis matern.) nie mógł oyciec suk-
cedować tylko iako adgnat. a wtenczas wnukowie,
iako bliżsi adgnaci uprzedzali go. Imperator Leo
i Anthem. stanowią, że oyciec zostaiący sam
pod władzą uprzedza oyca swego w sukcessyi swe-
go syna (c. 4. 3. C. de bonis quae lib.). — Ma-
iątek usamowolnioney córki nie należy się
oycu, lubo iey iest patronem, lecz matce;
ale później : to zmieniono, że nie matka
ale on sukceduie, ieżeli córka nie zostawi
descend. (c. 9. C. Th. de bon. matern. §. 3. J.
de SCti. Tertull.). Anastasius (§. 1. J. de suc-
cess. cogn.) stanowi: że usamowolnieni
krewni (a zatém cognati) maią sukcedować
z nieusamowolnionemi (adgnati) ale tylko
do $\frac{1}{3}$ maiątku.

Justynian przed N. 118. zrobił 12. punktów
brania spadku

1, wezwani do spadku adgnaci z ~~dziećmi~~ wnukami spadkodawcy
~~rzeczonego~~ żyiące, wnukom, chociażby się, podług prawa nie należało sukcessye, n. p. usamowoln.
~~siostry adgnatów lub iey wnukami nie~~
~~biorą nie~~ c. 12. C. de suis et legitimis

2, dzieci adoptowane przez ascendentów z li-
nii maciérzystey lub oyczystey nie maią
prawa do maiątku swego oyca dopóki
w adopcyi zostaią. Adoptowani nie
od tych osób maią bydź uważani za
nie wyszłych z pod władzy oyca swego,
a zatém maią brać podwóyną sukces-
syą c. 10. C. de adopt.

3, wezwani do sukcessyi wnukowie z sy-
na i córki równy biorą udział N. XVIII.
rozdz. 4.

4, równy także udział krewni usamo-

wolnieni z krewnemi nieusamowolnionemi c. 15. §. 1. C. de leg. hered.

5, Co dawniey w XII. Tab. postanowiono a późniey zmieniono ma bydź przywrócone. 2. i. że kobiety rowny maią mieć udział w sukcessyi z mężczyznami chociażby nie były consanguineae (c. 14. C. eod).

6, adgnaci bliżsi wydziedziczaią dalszych, iako podług Edyktu pretorsk. (§. 7. J. de leg. adgn. sukcess. Gaius III. 28.)

7, matka czyma ius liberor. lub nie, zawsze sukceduie c. 2. C. de jure liberor.

8, Bracia i oyciec zmarłego nie uprzedzaią matki, bo iey się ma należeć pars virilis §. 5. J. de SCt. Tertull. Jeżeli sukceduie tylko z siostrami zmarłego bierze ½. Jeżeli zmarły był sui juris a zostawi bliższych krewni biorą ci maiątek i do ususfr. należą w ¼ a do ¾ ususfr. oyciec i matka zmarłego. c. 7. C. ad SCt. Tertull. Późniey zmienił i to stanowiąc, że sukceduiąca z ~~[illegible]~~ z siostrami zmarłego matka, tylko dostaie pars virilis N. XXII. rozdz. 47.

9, lubo nie miała iuż mieysca dawna emancipacya, przywrócił iednakże prawo oyca do sukcessyi syna iako patronowi iego. Jeżeli zaś bliżsi adgnaci sukceduią bierze tylko ususfr. §. 8. J. de legit. adgn. succeß.

10. Bracia i siostry przyrodni uterini, konkuruią cum consanguin. c. 15. §. 2. C. de leg. hered.

11. Takze za adgnati uważanemi bydź maią dzieci siostry i sukcedować z dziećmi brata zmarłego in capita, chociażby i emancypowane były. Tych rodzice ich a razem brat siostra zmarłego oddalaią c. 14. §. 1. ¾ C. eod.

12. przyrodni krewni chociaż i z iedney matki (consanguinei), nie należą do sukcessyi, gdzie są krewni rodzeni N. 84. ǂ

ǂ Zgoła znayduiemy w tym wielkie zamieszanie, ponieważ od dawney odstąpiono zasady: że na adgnacyi, nie kognacyi wspierać się system at sukcedowania powinien. Jeden Imperat. przypuszczał to, drugi owo, a stąd zamieszanie! — Cały system sukcessyiny po zmieszaniu dawney legalney sukcessyi z tą całą pret. SCt. const. princip. przypuszczony, był zgoła lex. ǂ

§. 2. de mulat. p. N. 118. p. 491.

linina nurer und ne Ignorin von der Succession ... Unmündigen Gießen 1798) utrzymywał: iż krewnym wstępnym lub zstępnym, ieżeli są w liczbie większey, należy się i sukcessya w liczbie większey, ~~równey, liczby~~ lecz że zmodyfikowanem to prawo zostało przez N. 118. cap. 2. 3. §. 1. tak iż sukcessya w liczbie mnogiey nie należy się krewnym wstępnym ieżeli konkurruią z krewnymi zmarłego krwi równey (braćmi) lub ich dziećmi; lub ieżeli sukcedują krewni liniy dalszey. — Zdaie się to być słusznym duplicitas bowiem vinculi, i multiplicitas cognationis oznacza krewnych równego stopnia i generacyi. Jeżeli więc dwie takie poboczne liniye krewnych schodzą się w iedney osobie, więc raczey ta osoba iako reprezentuiąca wielu, sukcedować powinna w liczbie mnogiey. (Kluppel l. c.). Nie sprzeciwiaią się temu słowa Nowelli cap. 2. nullum usum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare, quoniam pro hac usus portione, hereditatis jus et secundum proprietatem per praesentem legem dedimus; ani c. 3. §. 1. Si autem plurimi ejusdem gradus inveniantur, secundum personarum numerum inter eos hereditas dividatur, quod in capita leges nostrae adpellant.

W sukcessyi ab intestato podług praw Justyn. ustanowiono klassi 4. Ponieważ na kilka set lat przed Justynianem nie było zwyczain zawierać matrim. stricti juris, wypada więc w sposobie sukcedowania podług ustaw iego rozróżniać sukcessyą w/ matki dobra, i w dobra oyca.

I Umiera matka, lub po iey śmierci spada na nią sukcessya.
1, ieżeli ma dzieci z prawego lub nieprawego łoża, należą do klassy pierwszey sukcessorów, z tym dodatkiem, że dzieci z łoża prawego należą także do klassy I. maiątku oycowskiego, a zatem dwoiaką biorą sukcessyą.

Wyiątek ieżeli matka należy do osób illustris, a ma syna z łoża nieprawego, nie należy do sukcessyi syn taki 1, (iako mówi Justyn.) ażeby nie był hańbą dla swey matki która o pioni przyzna się miała za pudica! 2, aby dla płochszych pożytku brać nie był zakład !!!

II. Umiera oyciec, lub spada na niego sukcessya.
1, po śmierci iego sukcedują mu, naturalni, i adoptowani synowie
2, ieżeli na nich spadnie sukcessya w tenczas
a) ieżeli maią braci, sukceduie oyciec z braćmi
b) ~~ieżeli iest syn iedan a ma braci synów~~ ~~iego~~ sukceduie z ~~wnukami~~ synem oyciec in capita

Wyiątek ieżeli dziad sam wymawia części dla wnuków i syna, i podpisał
2, maią się dzieci nie tylko samym spadkiem lecz i dorobkowego podziału należeć tego, co odebrali za życia testatora nie w tym wyglądzie aby iako własność swoią skonsumowali. Maią więc syn nabył na kupienie sobie ... militiae ...

† Klassa druga zawiera wstępnych, w niedostatku zstępnych powołujących się
Umiera testator bez descendentów
1, biorą sukcessyą wstępni, z ubocznemi krewnemi rodzonemi n.p. z braćmi z siostra-
mi.
2, następny nayblizsi brat lub siostr, wzywani są zawsze z nayblizszemi descendent. in
descend. in stirpes ~~capita~~. ieżeli ją reprezent. ascend. zawsze in capit.
3, ieżeli żaden z braci lub siostr nie żyie reprezentuią ich następcy.
4, brat pochodzący od iednego oyca i matki ma pierwszeństwo w do dóbr macierzy-
stych nad bratem inney matki.

† Klassa 1. i 2. obeymuie 1, sui heredes, adgnati, cognati a pomiędzy adgnatami (czyli ascend.) także vir et uxor, iako Edykt pretora. Ustanowił Justyn. klassę III.
1, w niedostatku ascendent. descendent. i braci rodzonych wzywano braci przyrodnich t. i. z oyca tylko, lub z matki tylko
2, ich następcy w raz z swemi stryjami i ciotkami.

† Obeymuie klassa IV. resztę krewnych iaką tylko znaleźć by się mogli. — Dodać potrzeba że następuią w sukcessyi krewni po sobie ~~nie~~ iure proprio nie iure repraesent. bo n.p. ieżeli zostanie oyciec peregr. synowie go reprezentuią, czy nie mogą po nim sukcedować?

† Zawsze tylko w ten czas kiedy iest uxor indotata, nie zważa iakiey stanu iest dos. Taka więc uxor indotata ma wziąść 1/4 w sukcessyi męża, używać iey a iako własności zostanie się dzieciom (N. 53. c. 6), co się powiada w N. 117. c. 5. W tey Nowelli dodaie Justynian 1, że ma 1/4 pobierać z maiątku męża nawet i w ten czas gdyby się rozszedł bez posagu i rozwiódł się bez przyczyny. 2, ieżeli mąż umrze pobiera, iak się powiedziało 1/4, tak iednak żeby ta 1/4 nie przechodziła centum libras auri (7200#). Nawet ~~p~~ synów nie ma być wyłączoną od tey 1/4, z dodatkiem że gdy ma lub własnych trzech synów lub pasierbów bierze 1/4, ieżeli więcey portio virilis. Zachowuie zaś na tey części domin. dla swoich synów a sama ususfr. ma; ieżeli potrzeby ma i domin. — Wielu z prawników nowszych zaprzeczaią takąż sukcessyą żonie, ponieważ Justyn. wspomniał o niey w N. 117. nie w 118. Ale w N. 118. nie skassował tey sukcessyi czemuby miała być nie ważną?

plurimas et diversas leges veteribus temporibus prolatas invenientes, per quas non iuste differentia ab intestato successionis inter agnatos ex masculis et feminis introducta est, necessarium esse perspeximus, omnes simul ab intestato cognationum successiones per praesentem legem clara compendiosaque divisione dispendere. pr. N. 118.

2. mężczyzn, inter ceteros, co później Justynian tak zmodyfikował, że bez różnicy stopni i sexus powinni być wydziedziczeni nominatim.

M. przez responsa prudent. uformowało się później to zdanie; że testator powinien i innych bliższych swych krewnych którzy mu świadczyli pewne officia, w testamencie nie zapomnieć. Ale osoby nie krewne tego prawa nie mają, lubo tego wiele dowodzi chociaż to z Valer. Maxim. Nazwano więc przeciwko officium, tak niby krzywdzącego testatora, stąd querell. inoff. — Ale i tak można ich było oszukać wyrzucając im ułomność tylko, tylko groszy, jeśli i temu nie zaradzono. — Hac actione (Querel. inoff.) mota apud iudicem res ita defendebatur, quasi non sanae mentis atque adeo furiosus fuisset, qui tam inique ordinaverit testamentum; furiosi autem nullam voluntatem, nullum iudicium, nullam mentem esse, constabat inter JCtos (fr. 5. D. de R. J.). Ad hanc querelam in liberorum favorem initio tantum inductam, postea vero ad parentes, fratres sororesque extensam (fr. 15. pr. D. de inoff. test.), quam tantum, ut Theophili verbis utar, tanquam εὐχάριστον βοήθειαν si nullo alio jure ad defuncti bona veniri poterat, instituere licebat, removendam et coërcendam, quippe quae propter ipsum insaniae colorem nimis odiosa videretur, necessariae quaedam cautelae testatori haud denegandae videbantur. (Lindeman de act. qua legitimae port. suppl. petitur Gott. 1818.) Nunc enim testamenta saepissime impugnari, ultimarumque voluntatum ita labefactari et pessum dari coepit, ut qui testaretur, ne testamentum post mortem aliquando rescinderetur, semper vereri debebat. (id. p. 8.) — Ei autem actioni qua ad legitimam portionem supplendam agitur, quam ut novam et antea prorsus incognitam Justinianus imperator induxit, pro fundamento est c. 30. C. de inoff. test. — Utuntur ea liberi, ut quod minus hac portione relictum sibi sit, suppleatur; item parentes, fratres sororesque. — Voëtii sententia placet, qua hanc actionem in rem esse quispiam negat, eaque adversus solos heredes institutos agi debere affirmat. id. p. 40.

II. *Ascendentes* (Novella 118. cap. 2. 3. 127. cap. 1.) omnibus a latere cognatis praeponebantur, exceptis solis fratribus ex utroque parente conjunctis defuncto. Si vero cum ascendentibus inveniantur fratres aut sorores ex utrisque parentibus conjuncti defuncto, cum proximis gradu ascendentibus ut vocentur, requiritur (Novell. 118. cap. 3. Novella 117. cap. 1.). Nov.

III. *Ex latere venientes*, si defunctus neque descendentes neque ascendentes relinquit, vocabantur ad hereditatem fratres et sorores ex eodem patre et ex eadem matre nati. His non exsistentibus illi fratres ad hereditatem vocabantur, qui ex uno parente fuere defuncto conjuncti. Si autem defuncto fratres fuerunt, et alterius fratris aut sororis praemortuorum filii, vobantur ad hereditatem isti, cum de patre et matre avunculis, masculis et foeminis: et quanticunque fuerunt, tantam ex hereditate perceperunt portionem, quantam eorum parens ~~futurus~~ esset ~~accipere~~, si ~~superstes esset~~ (Novella 118. cap. 3.). accepturus viveret.

IV. *Omnes reliqui cognati*, quo quis propior gradu. Filii fratris succedunt jure proprio, non vero, ut recentiores putant et loquuntur, jure repraesentationis.

Deficientibus illis heredibus, vocantur ad hereditatem *Vir et Uxor*, ut in Edicto praetoris; [illegible]

his vero dificientibus *fiscus* pro herede, utpote in bona vacantia, succedit, et quadriennio praescribit omnia jura superstitum heredum (fr. 6. §. 3. D. ad SCt. Trebell. fr. 1. §. 1. 2. D. de Jure fisci fr. 96. §. 1. D. de Legat. II.). Deficientibus suis heredibus, in semissem concurrunt *liberi naturales cum concubina*; si vero adsunt sui heredis liberi naturales, non possunt exposcere nisi alimenta (Novell. 89. cap. 12. §. ~~4. 5.~~ 6. ~~N. 18. cap. 5.~~).

(Lex. quomodo succedebatur.)

CAPUT ~~XXXV.~~ 9. Contra

De successione contra Tabulas; Novella CXV.

Omnia admodum obscura sunt, quae de sucessione contra tabulas in Corpore Juris exstant, si comparamus illa cum Novella 115. Hanc rem historice persequamur.

Receptum olim fuit: suos heredes filios, vel instituendos esse, vel exheredandos, et quidem *nominatim*; filiam vero et reliquos heredes *inter caeteros*. Quod si id non fecerit testator, putari debere nullum esse testamentum, praecipue si posthumum omiserit (Cicero pro Caecina cap. 25. De Oratore I. 57. 58.). Quoad testamentum militare id non observabatur. Ab antiquissimis temporibus apud Romanos invaluit, quemlibet, qui adgnatos cognatosve habeat, debere eos in

Inde ab Augusto usque ad Constantinum M. per modum ultimae voluntatis pater naturalis concubinae ejusque natis ~~per modum ultimae volun~~ aliquid relinquere potuit (fr. 45. pr. D. de vulg. et pup. subst. fr. 29. pr. fr. 41. §. 5. fr. 49. §. 4. D. Leg. III.). quod Constant. M. vetuit, cujus rigorem Valentinianus et Valens et Gratianus mitigarunt, quae omnia ~~postea~~ a Theodos. postea confirmata sunt. c. 2. C. Th. de natur. fil. Hanc constit. Arcad. et Honor. partim renovarunt c. 2. C. de natural. lib. Justin. sub supra nro 2.

§. 3. extra ordin. qui secund. eam N. capiest. p. 492.

W braku krewnych, a zatém niemożności sukcedowania zwyczaynie podług N. 118. iest sukcessya nadzwyczayna, iaką ustanowili dawnieysi Imperatorowie, któréy ponieważ Justynian nie zniósł, więc ma mieysce pomimo 118 Nowelli. Sukceduie

1, żona sukceduie z krewnemi dalekiemi; ieżeli ich iest więcey iak trzech, bierze ¼ pars virilis; ieżeli z trzema lub ~~więcey~~ mniey iak trzema ¼, ieżeli z dziećmi swemi, na przypadaiący sobie część ma tylko ususfr. Podług N. 53. toż samo i mąż, ale podług 117. tylko żona.

2, dzieci Konkubiny, ieżeli nie masz dzieci prawych i żony ⅙ którą się dzielą z swoią matką N. 18. 5. N. 89. 12.

3, ieżeli kto cierpiącego waryacyą pielęgnuie, a tego podiąć się zechcą testamentem lub beztestament. sukcessorowie, bierze po nim sukcessyą. N. 115. 3. Ale taki gdyby umarł bez pielęgnacyi i sukcess. fiscus bierze, podług ustawy Konst. gdzie iednak ma pierwszeństwo podług Leg. Imper.

4. socius liberalit. principis c. un. C. si liberalit. (10. 14.); podług Konstantina pułk, ieżeli woyskowy c. 2. C. de hered. decur.; podług Theodos. i Walentyna Kościół, ieżeli ksiądz umrze c. 20. C. de Episcopis.

Oprócz tey sukcessyi męża i żony, iest ieszcze szczególnieysza, tycząca się męża, o któréy wiele premilorato, a którą nie dawno Schrader (Abhandlungen l. l. § 98 (99)) wyiaśnił. Zasadza się ona na c. 3. C. de bonis maternis i stanowi: że mąż ma prawo do ususfructu części z ~~zw~~ do sukcessyi swey żony, kiedy ta zostawi dependentów, spłodzonych z mężem, a usamowolnionych, lub nieznayduiących się pod władzą iego. Bierze więc wtenczas ususfr. portionis virilis. Toż samo kiedy z ich dependentami sukceduie; toż samo kiedy dziad z wnukami. Sukcessya ta nie została zniesioną ani § Novellą 117. c. 5. bo tu iest ustawa względem sukcessyi mulieris indotatae; ani § N. 118. 1. bo chociaż tu depend. bez względu na patr. potest. maią przed wszystkiemi krewnemi swemi mieć pierwszeństwo, iednakże c. 3. C. de bonis matern. iest szczególną ustawą, która gdy przez ogólną N. 118. nie została zniesioną, trwa ciągle. cf. fr. 80. D. de Reg. J. i fr. 26. D. de Legib. gdzie mówi Paulus non est novum ut priores leges ad posteriores trahantur.

E. 1. historia 2. inoff.
p. 492.

[Gdyby kto umarł nie zostawiwszy krewnych, zamienia się successio ordinar. na successio extraordin: do któréy ma prawo 1, uxor 2, w braku iéy fiscus. W takim przypadku porwała Justynian zmnieyszać prawa fiskalne, stanowiąc: 1, jeżeli kto bezdzietny, bez krewnych bezżenny umrze, a utrzymuie w domu nałożnicę, należą się $\frac{2}{4}$ czyli $\frac{1}{2}$ iego całkowitego majątku konkubinie i dzieciom – a prócz tego dzieciom alimenta. Lecz 2, gdyby się pokazało że kilka utrzymuie konkubin i żniuka ma dzieci, ma pierwszeństwo ta z którą wprzód konkubinat zawarł, a druga i trzecia bynaymniey do sukcessyi nie należą. 3, jeżeli testator zostawi dzieci ślubne wyznaczył $\frac{1}{4}$ majątku dla konkubiny i synów iéy nie mogą dzieci z konkubiny, nie mogą na ten raz żądać tylko alimenta. 4, gdyby oyciec w testamencie testam. — Jpso autem ex constitutionibus dzieci z prawego małżeństwa używać coniunx et consors liberalitatis principalis, proferuntur non tantum certa personae, ut quorum membrum sive testamentariis, sed etiam certa quedam collegia et corpora, vid. Otto § 390. legitimis vel honorariis successoribus decesse-

† Nie można było dawniey wydziedziczyć syna, iako tylko po imieniu go wyrażaiąc (nominatim) n.p. filius meus Gaius exheres esto. Córki można było wydziedziczyć ogólnie z agnatami cognatami etc. n.p. ceteri inei heredes, exheredes sunto. z tą różnicą iż opuszczone w test. sukcedują cum suis pro parte virili, cum extraneo o połowę sukcessyi.

† Można by sądzić z tego miejsca de Orat. że Centumviri, przed którymi wnoszono skargi podobne, także uważali na syna usamowolnionego. Wspomina Gaius (II. 123) że Sabinianie sądzili, iż gdyby nawet przed testatorem opuszczony w test. dawniey sporządzonym syn umarł, nieważny iest test. Jeżeli posth. wydziedziczony a inni inter ceteros, ~~bi~~ legat ~~[illegible]~~ koniecznie zostawiony mieć musi, gdyż inaczey test. zrywaią Ulp. XXII. 14–22. Gaius II. §. 123 sqq. Ale przeydźmy te materyą historycznie

I. podług naydawnieyszego prawa, obowiązany był pater fam. (a zatém nie mater fam.) następnie swoich, ale tylko suos heredes albo wydziedziczyć albo ustanowić sukcessorami. Wydziedziczyć mógł, nie dawszy do tego, lub nie naznaczywszy żadney przyczyny.

II. podług Edyktów pretorskich nie tylko sui heredes, ale nawet emancipati, lub danych w adopcyą, wyiąwszy ieżeli adoptowani zostawali w familii adoptuiącego, w razie gdy oyciec ich naturalny umarł (fr. 6. §. 4. D. 37. 4.) bo maią widoki otrzymania sukcessyi adoptuiącego oyca. Ale gdyby się otworzyła b. poss. c. t. mogą brać z innemi sukcessyą (iis conceditur edictum) fr. 8 §. 11. fr. 10. §. 2. D. (37. 4.). Tych więc nie potrzebował wydziedziczać oyciec. Antonin pobożny ustanowił: że nawet Emancypowanego zyn primi gradus, powinien wydziedziczyć nominatim, córki zaś i remotior. grad.

† Naydawnieyszym autorem który o tém wspomina iest Cicero in Verr. I. 42. Dziwnaż iest rzecz że Ulpian i Gaius nic nie wspominaią o tém. Wzmianka w Dygestach o tym instytucie nie iest przy Teoryi testamentów, lecz przy teoryi skargi sukcessyinego de inofficioso testam. V. 2. Rozumi się że po zerwaniu test. znowu następowała sukcess. ab intest. fr. 6. §. 1. D. de inoff. test. — Wnosząc skargę przed Centumv. oświadczał: se quidem rite, sed immerentem

I Uskarżać się mogli na testat. dla czego nie zostawił im portio legitima 1, krewni wstępni, 2, zstępni, 3, naybliżsi ex latere t. i. adgnati. Mówi Ulpian w fr. 24. D. de inoff. test. ieżeli brat ~~the~~ obalił testam. w którym są prawa rownego sukcessorowie ustanowionemi, powinien być uważany test. za takiego który pro parte test. pro parte intest. Jacyż są krewni równego prawa? Rozumieią się descen. ascend, adgn. cogn. — Jeżeli test. zrobi sukcessorem syna o ¼ brata o ¼ oyca o ¼ wnuka po córce o ¼, może się dopominać brat drugi o ⅛ oyciec matka, wnuk drugi etc. Żeby ta iedna część równego prawa sukcessorom dostała się. — Nie maią tego prawa extran. ~~żeby~~ n. p. syna sąsiada robiąc sukcessorem nie ma prawa dopominać się brat iego etc.

§. 2. de post. legit. p. 493.

† Jeżeli mu testator, chociaż i naymnieyszą część zapisał, nie mógł skarzyć o zerwanie testam. gdyż widocznem było, że o nim nie zapomniał; skarżył tylko ażeby część zostawiona, uzupełnioną mu była wskutku, iakaby na niego przypadała gdyby ab intest. brano sukcessyą. (§. 3. Just. de inoff. test.). Takiey ilości więc była legitima portio dla dzieci. Jakaż dla innych adgnatów? Powinna odpowiadać części iaką więźli równego stopnia agnaci. Jeżeli więc umiera oyciec maiący 4. synów, trzem z nich zapisze po ⅓ synowi czwartemu nic, skarży syn ażeby podzielono maiątek na 4. części. Lub synom trzem tezuie ⅘ iemu ~~iedną~~ ⅕ skarży o uzupełnienie części swoiey, t. i. żeby oni wszyscy po ⅕ pozostałą ⅕ z nim się dzielili. — Brat zmarłego wtenczas żadnego prawa nie ma. Miałby zaś kiedy ~~wtenczas~~: oyciec zostawia dwóch synów każdy dostaie po ⅓ trzecia część idzie na brata, czyli ich stryia; ieżeli ieszcze iest ieden stryi, może żądać ażeby tą ⅓ dzielono się z nim, tak uzupełniono część iego gdyby brat iego więcey dostał.

† Dawniey nie było oznaczoném, że w tym lub owym przypadku zachodzi justa causa wydziedziczenia, tylko dochodzono ex facto czy słusznie syn wydziedziczony lub nie n. p. 1, piszę żona w test. poniewasz mąż traci maiątek, więc i synów moich wydziedziczam, ieżeli ich zaraz móy mąż nie usamowolni (c. 25. l. c.) 2, poniewasz matka moia przebywała w domu sąsiada, wydziedziczam ią. Sąsiad był głównym nieprzyiaciel. syna, więc słusznie wydzied. (c. 26. l. c.)

atque ideo indigne exheredatione vel praeteritione summotum esse, ut non sanae mentis fuisse videretur
testator, cum testamentum inique ordinaret fr. 2. 3. 5. §. 1. D. de inoff. Multa erant quae hanc
querelam redderent molestam, quae sublato C. Virali judicio
amplius, ut ante, tota res arbitrio judicis concedebatur. Unde graviora et vix ferenda erant, cum non
peratores querelam de inofficioso quam maxime restringere factum esse videtur, ut JurisCti et Im-
studerent.

† Non constat quibus personis, quibus ex causis, adversus quos instituta data sit, et verisimile est haec omnia
ex iudicio Centum Viror. pependisse. Quantitas portionis bonorum, quam quis habere deberet ad excluden-
dam querelam de inofficioso primum similiter incerta et in arbitrio C. Viror. posita fuisse videtur

‡ Jaka iest ta część która mu się należy? Niczem innem, od czasu Augusta, iako quarta
Falcid. c. 6. 31. C. De inoff. test. / ~~Mógł dawniey każdy wnieść skargę de inoff.~~ ale
Dyoklecyan nie pozwala tylko adgnatom c. 21. C. eod. a Konstantyn wyłącza owszem
et fratres uterini, consanguineos w tenczas przypuszcza, kiedy turpis persona wzięta
przed niemi pierwszeństwo c. 27. C. eod. Justynian zaś, że nie może skarżyć iako
tylko o uzupełnienie legitima; ta zaś podług iego rozporządzenia ma być: ie-
żeli iest sukcessorów prawnych czterech lub mniey $\frac{1}{3}$, ieżeli więcey mogą skarżyć
żeby im testamentem wyznaczony dziedzic wydał $\frac{1}{2}$ całego dziedzictwa §. 3. J. de
inoff. test. (II. 18.) c. 35. §. 2. c. 36. C. eod. Nov. XVIII. 1.] — Co do sądownictwa 100 Viri,
wypada wspomnieć, że ponieważ sama taka sprawa, kiedy wymagała osobnych roz-
poznań, takie i samo to sądownictwo dzieliło się na kilka części, iedno n. p. rozpoznawało
test. drugie sądziło; dla tego znaydujemy wzmianki, że kto mógł u nich wygrać w jed-
dzie iednym a przegrać w drugim, iak i u nas fr. 10. pr. D. de inoff. test. fr. 29. D. de exc. rei jud. —
Dla tego więc mógł kto pro parte test. p. p. int. n. p. kiedy kto skarżył tylko o uzupełnienie
swey części, tu iest ważne. fr. 19. D. de Inoff. test.

‡ Quatuor aut infra natis, dant jura trientem,
At dant semissem liberis, si quinque vel ultra.
(De querela inofficiosi (constituit Justinian c. 30. C. et inprimis de repletione legitimae
De inoff. cujus constit. praecepta ad quinque fere

‡ do Alexandra Severa, odtąd i także darowizny podpadały pod 1/4 fr. 87. §. 3. D. de Leg. II. ale nie zawsze, bo iezeli obdarowany był extraneus mógł mu odebrać wszystko, darowane przez testat, iezeli należał do sukcessorów ma mu oddać tyle, ile sam dostał, a zatém o połowę darowizny, chociażby i przez to iego portio legitima powiększyła się. dowody na to podaie Neustel. i Zimm. l. c. § 68. §§ a szczególniej v. 30. C. §§ de Inoff. test. biorąc dowód a posteriori.

† Certum est, hanc testamenti inofficiosi querelam non lege Glicia, non iure praetorio: sed consuetudine ac more introductam esse pr. J. fr. 1. d. pr. D. de inoffic.

§. 3. Sunt heredes ex quib. causis potuit olim test. praeteriri p. 443.

redeunt: sed eorum sententia, qui condictionem ex hac constit. adversus tertium possessorem institui posse censent, legibus non juvatur fr. 1. 2. 6. pr. D. de bonor. poss. (Schleunitz § 38.).
Hac actio de supplenda port. legitima, adversus omnes dirigitur, quibus plus quam per ~~[illegible]~~ legitimae portionis modum licebat, cum effectu legatum vel relictum est. Removetur: exceptione praescriptionis, renunciationis, ingratitudinis.

80

certam partem instituere; quod si non fecerit putari eum insanum, ideoquae testamentum ejus rescindi debere. Hoc vocabatur *Quaerela inofficiosi*; portio vero illa vocabatur *portio legitima*, et competebat: 1. descendentibus. 2. ascendentibus. 3. ex latere per patrem cognatis, si illis persona turpis praelata fuit (§. 1. Inst. De inoffic. test. fr. 24. fr. 31. §. 1. D. c. 23. C. De inoffic. testam.). Nisi id acciderit accusabatur olim testator apud Centumviros, ut, quod deerat, heres suppleret (fr. 8. §. 16. fr. 17. §. 1. D inoffic. Test.). Hoc judicio agere non potuit 1, nisi exheredatus. 2, non potuit conqueri de inofficioso testamento cui proximus heres praelatus est, sed hoc solum agere ei licuit, ut pars necessaria ei suppleretur. (~~fr. 6. §. 1. D. de Inoff. testam.~~). Nec institui potuit Quaerela inoff. contra testatorem militem; contra illum qui bona mente filium praeteriit, quem prodigum viderat; et qui praeteriit heredem justam ob causam (c. 9. 37. 25. 28. C. ~~fr. 18.~~ fr. 3. D. de Inoff. Testam.). Nec competit illi qui se bonis immiscuit, quique annis quinque actionem praescribere passus est (fr. 8. §. 17. fr. 6. §. 2. fr. 7. D. c. 16. C. De Inoff. testam.).

Ita haec res constituta fuit, usque ad annum 546 p. Chr. n. quo Novella 115 promulgata fuit; qua cautum est: non posse liberos exheredari

[margin:] deesset

[margin:] sive quadruplex judicium ut Plinius Epist. IV. 24.

Jeżeli jest legowana libertas w testamencie, a ten obalony p. Querel. inoff. niewolnicy tracą wolność. Nie utracają jeżeli dopiero po lat 5ciu skarżą, ale każdy powinien dać 20. # skarżącemu. Nie zachodzi przeszkoda jeżeli wniosłszy skargę zaspiam process a po 5ciu latach znowu rozpoczynam. — Ale z tem wszystkiem morna było obejść prawo [illegible] o 1/4 porobiwszy wiele donacyj (inofficiosa donat.); to utrzymywało się długo aż

† Dawniey uważano Querel inoff. ex facto, od rosu iako rzeczy wszystko poddawać pewnym subtylizacyom -wymyslono przypadki, w których iedynie wolno było skarzyć; gdyby się skarga obrała nie objęta w rejestrze wskazanym, sprawa upadała! przegrywa

(XIV.) nisi ob certas causas ~~(XVI)~~, nec parentes, nisi ob causas (VIII) praescriptas.† Qua constitutione ita sublatum est jus antiquum de querela inofficiosi, ‡ut ~~de~~ hereditate legitima sublatum ~~esse~~ scimus per Novellam 118, licet multi contradicant. De Caducis et Erepticiis cf. Histor. Cap. XXI. p. 107 — 112.†

CAPUT ~~XXXVI.~~ 10.

Quomodo declarare debebat heres animum sibi esse hereditatem habendi

~~De hereditatis adquisitione et petitione.~~

~~Quinam adquirere debeant, quique ab hereditate abstinere se possint, supra disputavimus de heredibus necessariis et voluntariis agentes. Ne itaque acta reagamus monuisse sufficiet de nonnullis institutis quae hic referuntur.~~ †

I. *Cretio.*† (cf. Schulting ad Ulpian. fragm. XXII. 27. sqq.) quae extraneis heredibus dari solet, est finis deliberandi, ut intra certum tempus vel adeant hereditatem, vel si non ad~~e~~ierint ~~ant~~ temporis fine submoveantur ~~heredes~~. 36) Jdeo autem cretio appellata est, quia cernere

36) Cretionis formulas proponit Gajus in Comment. II. 165. Cum ita scriptum sit: *heres Titius esto*, adjicere debemus: *cernitoque in centum diebus proximis; quibus scies poterisque quod si non ita creveris, exheres esto.* Heres debuit intra diem cretionis haec verba dicere: *quod me Publius Titius testamento suo heredem instituit, eam hereditatem adeo cernoque.*

† Sukcessyą którą nie może nabydź sukcessor ob leg. J. P.P. nazywamy caducum. Nabytą sukcessyą którą Rząd odbiera sukcessorowi, iako niegodnemu ięy nazywamy Erepticia eripere. Bierze także sukcessyą albo rząd albo osoba prywatna n.p. ieżeli legatar. chowa testam. gdzie p. fideicom. komu innemu legat wyznaczony, ieżeli się to okaże, bierze sukcess. heres fideicom. wraz z legatem c. 25. C. de Legat.

‡ rzeczy ków, tako iednako, żeby im wydali rzeczy kiedy się upominają stało quo mokoli. Jeżeli wszyscy, biorą krewni; a ieżeli i krewni ...

§. 4. ex quib. fer. N. 115. p. 494.

‡ Ta nowella zawiera w sobie przepisy prawa cywilnego o upadku testamentu, ieżeli successor nie iest wydziedziczony, przepisy o sukcedowaniu po upadku testamentu, i o querela inoff. Nic więc nowego, iak tylko: że wydziedziczenie bez przyczyny nie iest powodem do querel. ponieważ testament upadł, a heres scriptus chociarby dowodził chciał że testator miał powod do wydziedziczenia ale go nie wyraził, nic nie dowodzi. Descend. i Ascend. a w braku tych consanguinei starsi, inni nie. To tylko dodadź że upadły test. nie był nullum, tylko walom nie maiący (rescissum), trzeba więc było legata wypłacić.

† Extranei heredes non fiunt, nisi declaraverint, se hereditatem adire velle, quod vel cretione, vel pro herede gestione, vel nuda voluntate [solum] facere debent.

§. 1. cretio quid sit et quotuplex p. 496.

Z pokaże się następujący rezultat podług praw Just.

A, jeżeli ojciec nie miał prawa (a zatem i asc.) do wydziedziczenia, oprócz tego wszyscy wspomnieni wyżej, jeżeli to w Justynian postanowił. — §. 5. quando etsi a. 2. inof. competeret ei ante N. 115 agere non potuit p. 494.

Nie zawsze można było używać Querell. inoffic. bo tylko:

1, jeżeli nie było innego sposobu dostąpienia czego z sukcess.

2, kto nie użył Querell. inoff. nie miał iey iego następca, wyiąwszy gdy poprzednik rozpoczął sprawę, chociaż iey do końca nie doprowadził.

3, praescr. 5. lat.

4, kto użył Querell. a przegrał, tracił i legata, które mu się należeć mogły z testam.

5, kto się zdawał albo potwierdził wolę testatora, tey skargi użyć nie mógł. n. p. wziąwszy legat.

6, nawet jeżeli wygrał nie brał legatów etc. iemu zapisanych

7. jeżeli nie miał zupełney portio legitima tylko mógł o uzupełn. skarżyć cf. Tit. Just. de Querell. inoff.

8, musiał okazać, że nie zasłużył na pominienie go w test. a sprawowanie się iego względem testatora nie sam lecz sędzia oceniał.

nawet nie rozpoczął processu idzie na moich następców c, praescr. jak wszystkich skarg jest lat. 30. d, chociażbym tę skargę przegrał, nie tracę legatów należących mi się. e, chociażbym i potwierdził wolę testatora przez przyjęcie legatu, to skarżyć mogę. f, chociaż obalę testam. utrzymuią się wszelkie w nim rozporządzenia. g, expletoria actio ma tu mieysce.

Zaszła i tu zmiana Justyniana, po ustanowieniu 115. Nowelli, bo §. 6. quando post. N. 115. p. 494.

1, dosyć było okazać że iestem descendent. lub ascend. ażeby wnieść skargę (hereditat. petitio), ustanowiony zaś dziedzicem musiał okazać, że nie iestem wart tey sukcessyi

2, przed Justynianem, chociaż wniosłem Querell. inoff. mógł iednakże testament utrzymać się, co do tey części, do którey nie ma prawa skarżący (pro parte test. ∱ pro ∱ intest.), byle tylko należytości wypłacona była. Tak więc był zawsze testam. perfectum. Podług N. 115. zawsze kiedy zaydzie Querell. inoff. iest test. imperfect, i upaść nie może tak, iakby napisany, wyiąwszy co do legatów.

3, actio, która tu służy skarżącemu, nie opiera się na color insaniae, lecz istotnie iest petitio hereditat ex lege, a zatem aż użyć iey może każdy, chociażby miał i inny sposób uskuteczniania swey części b, chociażbym

Rodzice wydziedziczali synów

1, ieżeli syn pobił rodziców

2, ieżeli ich szkalował.

3, zrobił im proceß kryminalny. – wyiąwszy ieżeli ten proceß tyczył się panuiącego, lub Rządu.

4. ieżeli zbrodniarzem będąc z zbrodniarzami się wdawał.

5. ieżeli psuł macochę lub konkubinę oyca.

6. ieżeli był delatorem rodziców, i dowiodł o co posądzał.

7. ieżeli robił zasadzki na życie rodziców

8. ieżeli zamkniętym siedząc oyciec prosił syna lub córki zaręczyć za siebie, syna mógł wydziedziczyć lecz nie córkę.

9. gdyby syn nie pozwolił rodzicom testament robić, zamknąwszy ich, mogą dostawszy się potém na wolność wydziedziczyć go. – Jeżeli umrą bez testam. mogą krewni, lub interess w tém maiący (n. p. spodziewaiący się legatów) odpędzić od sukcess. ab intest.

10. oyciec nie będąc gladiatorem lub aktorem wydziedzicza syna, mimo woli, chwytaiącego się tego rzemiosła.

11. wolno córkę wydziedziczyć odmawiaiącą męża obranego przez rodziców, a prowadzącą życie rozpustne. Za życie rozpustne nie wolno córki wydziedziczać ieżeli w 25. roku nie chcą się wydać za mąż rodzice.

12. Syn nie pielęgnuiący rodziców, albo krewni nie mogą sukcedować, tylko osoby troskliwe o ich wyzdrowienie chociażby i obce.

13. kto nie wykupi z niewoli rodziców nie ma prawa do sukcessyi lecz kościół, pod warunkiem żeby pieniądze z sukcessyi obrócono na wykupienie niewolników. Jeżeli syn pieniędzy nie ma wolno mu nawet substancyą oyca sprzedać, chociaż iescze nie odziedziczył. Toż samo o każdym kto testat. nie wykupił rozumi się

14. wolno wydziedziczać synów nie chodzących do Kościoła ~~prawiedz~~, lub Heretyków. – Jeżeli iest kilku synów maią ...

Dzieci wydziedziczali rodziców

1, ieżeli im zrobili proceß kryminalny, wyiąwszy kiedy zachodził crimen laesae maiestat.

2, ieżeli nastawali na ich życie

3, ieżeli oyciec psuł żonę lub konkubinę syna.

4, wydziedzicza oyca nastawaiącego na życie matki, lub matkę na życie oyca.

5, ieżeli chorego syna nie pielęgnuią

6, ieżeli nie pozwolą testament robić dzieciom co do maiątku własnego dzieci; wszystko się tu stosuie co pod Nro 9.

7, ieżeli z niewoli nie wykupili dzieci cf. Nro 13.

8. syn orthodoxus wydziedzicza oyca Heretyka cf. Nro 14.

Porównawszy z tém cośmy wprzód powiedzieli

dziedzic ustanowiony sukcessorem, nie odbiera sukcessyi, nie oświadczywszy się. Takie oświadczenie nazywa się Cretio. Jakie się odbywała formalność takiego oświadczenia?

Niektórzy autorowie n. p. Kujacyusz utrzymuią że sukcessor musiał się oświadczyć biiąc palec w palec i tańcuiąc na rynku. Przytacza Cicerona (de Off. III. 19) mówiącego: człowiek uczciwy, gdyby posiadał sztukę czarodzieyską, że trzasnąwszy palec w palec, zostanie od kogo bądź zrobionym w testamencie sukcess. powinien tego zaniechać, chociażby: wiedział że to nikomu nie ~~zaszkodzi~~, będzie wiadomém. Ale nie każdy tak myśli, bo cóżby Crassus posiadaiący iż nie bitby palec w palec i nie tańcował na rynku? – Cicero nic nie mówi, tylko. że gdyby Crassus posiadał tę sztukę nie posiadał by się z radości. Lecz o tém ani słowka: że biciem palców i tańcowaniem na rynku, następowało oświadczenie. – Jednakże można sposobem Kujacyusza tłomaczyć Cycerona, bo S. Ambroży de Off. III. 11. który co do sensu nawet imitował Cycerona mówi: non ego in hereditatibus adeundis digitorum ...

hoc enim etiam vulgo notabile. Tu zachodzą pytania 1, czy S. Ambroży źle zrozumiał Cycerona 2, lub czy widział tę formalność za czasów swoich, i do niey stosował słowa Cycerona? Żył S. Ambroży pod Teodozyuszem W. umarł 397. cretio zaś zniósł Konstanty W. 319. zatém widzieć iey nie mógł. Nie przystaie więc iako twierdzić że Cycerona źle zrozumiał, ponieważ Ulpian i prawnicy inni obszernie mówiąc o cretio, nie wiedzą o takiey formalności.

† Jeżeli to pretor osądził być dobrém dla credytorów sukcessyi, ażeby nie byli dłużey odwlekanemi z wypłatą passiwów, im należących się

† Mógł i niewolnik przedsięwziąść cretio w imieniu pana swego (Cicero ad Attic XIII. 46. 47). Zachodzi iednakże różnica: podług Ulpiana (XXII. 34.) było prawem przed ustawą Marka Aureliusza, że sukcessor ustanowiony pod clausula cretionis, ieżeli tego nie uczynił, tylko innym sposobem (pro herede gestione) obiął sukcessyą, musiał połowę sukcessyi oddać substytuowanemu sukcessorowi; (to nazywało się cretio imperf.) Lecz taki musiał być albo wolny, albo za takiego miany; stąd powieść o niewolniku Partheniusza za czasów Tyberiusza §. 4. J. II. 15. Lecz ieżeli wiedziano o nim że iest niewolnikiem, musiał koniecznie przez cretio nabywać.

† Widziemy stąd że cretio nie ściągała się do sukcessora prawnego, który miał legitima successio; temu chociaż testator nakazał oświadczenie per cretionem, mógł iednakże iakimkolwiek sposobem chciał oświadczyć swą wolę; extraneus przeciwnie. A więc tu sprzeczka, boćmy powiedzieli wyżey: is qui cretione heres institutus est, aut qui ab intest. legitimo iure vocatur, potest aut cernendo aut pro herede gerendo etc. może więc i ten obiąć sukcessyą innym iakim sposobem który sub cretione institutus, iako legitimus heres? Sprzeczki nie ma bo heres institutus oznacza nie extraneum, lecz heres legitimus, per testam. wyznaczony sukcessor. Nie może oznaczać extr. bo 1, trzebaby przypuścić że testator nie miał agnatów etc. i że Querel inoff. nie nastąpiła, któraby pomimo test. i cretio per niego przedsięwziętey obaliła test. może 2, przypuśćmy że krewnych nie ma, i że tu oznaczony ~~extraneus~~. constitutus iest extran, może tak lub tak działać, byłby non sens, bo byśmy musieli także przypuścić sprzeczkę w słowach Gaia, tak powyższe iako i niższe słowa bowiem, są iego.— Pocóż sprzeczności przypuszczać kiedy może łatwo rzecz wytłomaczyć?

Nam et cessisse, de jure (verbum) est. Cedi enim hereditas dicitur, (ergo merito dicta est Heleno cui nupsisse). Cessisse marito; (sic ait ut dicimus, et hereditate paterna illud mihi cessit) Servius in Aen. III. 297.

est quasi decernere et constituere (Gajus in Comment. II. 164.). Is qui cretione heres institutus est, aut qui ab intestato legitimo jure ad hereditatem vocatur, potest aut cernendo, aut pro herede gerendo, vel etiam nuda voluntate, suscipiendae hereditatis heres fieri: eique liberum est, quocunque tempore voluerit adire hereditatem. Solet tamen Praetor postulantibus hereditariis creditoribus tempus constituere, intra quod si velint adeant hereditatem; sin minus, ut liceat creditoribus bona defuncti vendere (Gajus in Comment II. 167.). Si quis cum cretione heres institutus est, nisi creverit hereditatem, non fit heres; at hic qui sine cretione heres institutus est, quique ab intestato per legem vocatur, sicut voluntate nuda heres fit, ita et contraria destinatione statim ab hereditate repellitur (Gajus in Comment. II. 169.). Omnis autem cretio certo tempore constringitur, in quam rem tolerabile tempus visum est centum dierum si heredes extranei sunt si vero sui heredes intra annum petere bonorum possessionem possunt (Ulpian. in fragm. XXVIII. 10.). Potest tamen nihilominus jure civili aut longius, aut brevius tempus dari: longius tamen interdum praetor coarctat (Gajus l. c. II. 170.). Duplex cretio est, alia enim est *vulgaris* in qua dicun-

Jeżeli się okaże iż nie podobna rozpatrzyć się w sukcessyi przez dni sto, dodaie pretor dni kilka, to iednakże ukrócić może pretor (coarctat pretor tempus); ieżeli wszystko iasném, i passiva i activa, dla dogodzenia creditorom, umnieysza termin oświadczenia prawem przepisany dla sukcessora. — Termin wypłaty creditorom z sukcessyi może ograniczyć testator 1, przez cretio vulgaris, że nawet po upłynieniu 100 dni od śmierci testatora niemogą creditorowie sprzedawać sukcessyi nie okazawszy a) że heres wiedział iż

tur haec verba: *quibus sciet poteritque*: alia vero *certorum dierum* in qua detractis his verbis cetera scribuntur. Illa cretione data nulli dies computantur, nisi quibus scierit quisque se heredem esse institutum; numerantur vero dies continui item ei quoque, qui aliqua ex causa cernere prohibetur, et eo amplius ei qui sub conditione heres institutus est. (Gajus in Comment II. 172.). Haec cretio etiam *constituta* vocatur, sed illa, ut pote non tam dura, magis in usu habetur (Gajus l. c.). Possunt duo pluresve gradus heredum fieri hoc modo. Primo gradu scriptus heres hereditatem cernendo fit heres, et substitutus excluditur. Sed si cretio sine exheredatione sit data, id est, si haec verba adjecta non sint, *si non creveris tum Publius Maevius heres esto*; tunc si prior omissa cretione pro herede gerat, substitutus in partem admittitur, et fiunt ambo aequis partibus heredes. Quod ni fecerit, substitutus in totam hereditatem succedit (Gaii Comment. II. 164. — 178.)

II. *Petitio* vel *Agnitio hereditatis* instituta fuit sublata cretione, qua (non observatis illis verbis inanibus) heres intra tempus praescriptum a Magistratu petebat hereditatem sibi dari (c. 9. C. Qui admitti. ~~§ 6 Inst. De bonor. poss.~~ c. 7. §. 3. C. De curat. furios.). Justinianus statuit (c. 22. C. De jure deliberand.) ut

si

[zostać sukcessorem warunkowo. — Przeciwnie wszystko w cretio certorum dierum.

si heres dubius sit, utrum admittenda sit nec ne hereditas, ~~omni tamen modo~~ inventarium ab ipso conficiatur, intra triginta dies postquam nota fuerit ei apertura tabularum; et conficiat inventarium super his rebus quas defunctus mortis tempore habebat; et hoc inventarium infra alios sexaginta dies modis omnibus impleatur, sub praesentia tabulariorum. Sin autem a locis, in quibus res hereditariae, vel maxima pars earum, heres abfuerit, tunc ei unius anni spatium, a morte testatoris numerandum, dari concessit ad hujusmodi inventarii consummationem. Quod si fecerit, sine periculo habeat hereditatem et legis Falcidiae adversus legatarios utatur beneficio, utque in tantum hereditariis creditoribus teneatur, in quantum res substantiae ad eum devolutae valeant. Si vero flebilibus adsertionibus petierit deliberationem, ut ab imperiali culmine uno anno, a judicibus vero novem mensibus id facere ei liceat. Et hoc est quod recentiores appellant *Beneficium inventarii.* ⌈ ⌈Novel I. 2.

Hereditas adquisita transmittitur ad alios, quod recentiores *Transmissionem* vocant. Duplicem esse eam ajunt: Transmissionem *Theodosianam* ut sui heredes illique descendentes, sive se noverint scriptos heredes sive ignoraverint, in liberos suos cujuscunque sint sexus vel gradus

Cap. 11. Quomodo heredit. ad extraneos transferet. §. 1. de Transmiss. p. 498.

⌈Jak wiele innych rzeczy, gruntujących się na formalnościach, także cretio później zaniechano. Było odtąd pozwolonem, prosić albo o sukcessyą, albo o posiadanie jey, dopominać się w miejsce pretora od urzędnika Cesarskiego, a ten wyznaczał termin, w którym miał się wypowiedzieć, rozpatrzywszy sukcessyą, oświadczyć za sukcessorem. Na koniec postanowił Justynian, 1, kto chce objąć sukcessyą a nie wie stanu majątku, ma od 30. dnia odkąd się dowie że jest sukcessorem zacząć spisywać Inwentarz majątku, a ukończyć

go w 60. dni w przytomności Notaryusza (Zastępcy) 2, gdyby sam daleko mieszkał od mieysca sukcessyi, ma ułożyć w woli 3, odtąd ma wybór lub przyiąć sukcessyą lub ią oddać 4, ieżeli passiva nie przewyższaią activa, ma mieć ¼ Falc. 5, ieżeli po zrobieniu Inventarza zaraz się namyślać, może prosić Imperatora o rok ieden

derelictam sibi hereditariam portionem possent transmittere (c. un. C. De his qui ante apert. tab) Transmissionem *Justinianeam* ut si quis deliberationem meruerit in successorem suum eam transmittat, eaque unius anni spatio concludatur (c. 19. C. De jure deliberand.). ~~usucapionem~~

Praeter hereditatis petitionem et judicium f. h. qua hereditatem consequimur, datur etiam 1. Interdictum *quorum bonorum.* fr. 1. pr. D., Quor. bonor. 2. Bonorum possessio ex *edicto Carboniano* ut pupillus cui causa status mota est eousque hereditatem possideat donec adoleverit. 3. Bonorum possessio *Ventris nomine data*, ut uxor gravida eousque hereditatem possideat donec pepererit. 4. Bonorum possessio *furiosi* nomine data, ut curator pro eo adgnoscere possit, donec ille mentis compos evaserit ~~(fr. 1. D. de Carboniano edict. fr. 1. D. de Ventre in poss. mittendo.~~ fr. 2. §. 13. D. ad SCt. Tertull. c. 7. §. 3. C. de Curat. fur.). Quod autem olim instituit praetor, ut fi b. p. c. t. ~~bona conf~~ petantur, bona conferantur, nunc a heredibus etiam defendentes sunt, ut fiat necesse est.

(margin: l. ult. C. com. de Legat.)

Co do sprzedania sukcessyi, Ulpian XIX. §. 11. wspomina, że ten który przyszedł do sukcessyi ab intestato, może ~~nawet~~ przed obięciem sukcessyi, też sukcessyą cedować, ale tylko przed obięciem. Niewolno tego było sukcessorowi ex testam. Jeżeli zaś on cedował, to tylko res corporales przechodziły przez cessyą, on sam zaś odpowiadał za obligacye, tor samo powtarza Gaius II. 34–38. III. 85–88. — Podług nowszego prawa wolno cedować przed i po obięciu, skutki też same l. 5. D. de hered. v. act. ~~vend.~~ ani obligacye nie ginią,

bo przechodzą na kupującego per mandatis actionum, albo za pomocą actiones utiles, które odbiera kupujący; w późniey zaś jest ta cessia. — Na ten przypadek używano dawniey stypulacyi partis et pro parte.

---

§. 2. quis alieno nomine heredit. petere potest p. 498.

§. 3. quando quis quod hereditat. per cessionem acceperit agere quit p. 498.

‡ do namyslenia się, urzędników nie o więcey iako 9. miesięcy. To naznaczą nowo B. Invent.

ǂ Dawniey ieżeli kto był ustanowiony sukcessorem w testamencie, a wprzód niż obiął umarł, należała sukcessya ab intestato nie w imieniu iego, lecz w imieniu testat. następcy więc iego, ieżeli byt extran. nic nie dostali. Zmieniono to 1, Teodozyusz ustanowił: że wolno temu który wie że iest sukcessorem, kiedy sam obiąć sukcessyi nie może teraz lub dzieci iego, zlać do prawo na swoich następców, który w każdym razie deklarować się sukcessorami może 2, dodał Justynian, że nie tylko prawo do sukcessyi, lecz także już deliberat. wolno zlewać na następców.

ǂ Maiący prawo wyłączne do sukcessyi, ieżeli possessya iest oddana innemu, a tamten lub ią sprzeda lub zmarnotrawi, poniewaz (ieżeli n. p. sprzedał a ta uskapowaną zostało) nie można iey kupuiącemu odbierać, daie pretor Edikt (Quorum bonor. czyli adipisc. poss.) żeby tęż possessyą zwrócił.

~~Hugo §. 225.~~

fr. 1. D. de Carb. edit.

ǂ Edictum więc Carbonian. nic utwierdza sukcessyi, tylko wprowadza mniemanego sukcessora w posiadłości, ażeby maiąc się z niego utrzymywać, był w stanie bronienia kiedyś swego stanu. Z pupillem może bydź razem w poss. wprowadzony ten, który zaprzecza prawa małoletniemu; stąd widać że bonor. poss. ex Ed. Carbon. nie iest bonor. poss. ponieważ obywatel wolnego dziedzictwa dwóch w poss. brać nie może. fr. 6. §. 4. fr. 1. §. 1. fr. 5. D. 37. 10. ǂ Zresztą miała prawo do tey B. P. żona, nawet gdyby testamentem inaczey rozporządził mąż, ob Querel. inoff. posthumi. fr. 1. D. de Ventre in poss. mitt.

Pagodii fr. 7. §. 1. D. de Interrogat. fr. 16. §. 1. fr. 17. eodem.

Grolmanns und Löhrs, Magazin für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung. Das Ganze besteht jetzt aus 13. Heften und kostet 4. rthlr. abzgz.

Pagodii fr. 33. D. de A. v. O. poss. fr. 2. §. 6. D. de Donat.

De servitute luminum, et, ne luminibus officiatur, utrum eadem theoria aetate Ciceronis, quae Pomponii aetate valebat disputetur, adjuncta interprett. c. 33. C. de ~~Usufr.~~ contr. empt. fr. 17. §. 3. D. de S. v. U. fr. 23. D. de S. P. U. et Cicero de Orat. I. 39.

Pagodii fr. 26. §. 13. in f. D. 12. 6. 2 u. 10. C. IV. 5.
Pagodic fr. 11. D. 26. R. 2 const. 7. §. 3. C. V. 70.
Pagodic fr. 23. §. 3. D. VI. 1. 2 §. 34. J. II. 1.
} cf. Löhr apud Groll. III. p. 212.

nyttomanys fr. 26. pr. D. XXIV. 1. cf. Thibaut C. Abh. p. 340. ~~199~~.

Quae sit opinio Callistrati de capitis deminut. max. fr. 5. §. 3. D. de Extr. Cogn.

— Nam et haustus aquae et pecoris ad aquam appulsus est servitus personae, tamen ei, qui vicinus non est, inutiliter relinquitur. fr. 14. §. 3. D. de alim. leg. — V. p 199. est servitus, personae tamen ejus qui vicinus non est, non inutiliter relinquitur.

Filio an data sit secundum jus Romanum optio eligendi vel querelam inofficiosi, vel quaestionem de repletione, exponatur, adjuncta interpretatione fr. 25. pr. D. de inoff. V. 2. et Pauli Recept. Sentent. libr. IV. tit. 5. §. 7.

Conciliatur fr. 201. D. de V. S. fr. 220. pr. §. 1. D. eod. fr. 84. D. eod. — cum §. ult. J. Qui test. tut. (I. 14.) fr. 6. D. de test. tut.

